

Р. ШЛЕЗІНГЕР.

Проклятий Цісарський Рід

— АБО —

ТАЙНИ ЦІСАРСЬКОГО ДВОРУ У ВІДНИ

(СЕНЗАЦІЙНИЙ РОМАН)

Переклав Т. Л...й.

ТОМ III.

НАКЛАДОМ »КАНАДИЙСКОГО ФАРМЕРА«

854 Main Str. — Winnipeg, Man.

1884

THE AMERICAN HERALD

Vol. 10 No. 1000

Wm. H. ...

Причім Чарльота почала плакати, підчас чого хтось за-
пукав до дверей.

То був архикнязь, котрий в саді не мав спокою і хотів пе-
ревідатись, що робить його жінка.

Максиміліян був так чутливого серця, що не міг дивити ся
як його жінка плаче. Вона то добре знала і в кожній потребі
уживала своїх сліз.

Коли Максиміліян увидів свою жінку заляту слезами, при-
скочив до її ніг, обцілював її руки, відтак ніжно посадив ся ко-
ло неї на софі і обняв її легенько кругом шиї, притиснув своє
лице до її лица і мовчки отирав її слези.

Відтак склонив голову на її грудь, одною рукою сягнув на
плечі під її убрание а другою тримав її кругом стану і цілував її
шию і грудь.

»Не плач«, сказав, »я для тебе все зроблю«.

Чарльота на таке чекала.

Думка, що Мексиканці потребують не лише цїсаря, але і
наслідника трону, зробила Чарльоту так чарівною і палкою,
що Максиміліян ледви оборонив ся від її любови.

Депутація Мексиканців не дала на себе довго чекати. Бу-
ли то самі вірники архієпископа Ля Бастіди і його клерикаль-
ні сторонники, але прийшли говорити в імени цїлого народа,
котрий не хотів чути про ніякого цїсаря.

Члени депутації приїхали насамперед до Риму, де їх поуче-
но, з якою урочистостію мають візвати цїсаря і цїсареву, аби
приняли трон, з гори для них призначений.

В своїй промові мали натякнути, що Максиміліян робить
для Мексиканців добре діло тим, що приймає ся володіти над
ними, а они за те будуть йому вірні і піддані.

Відтак депутація прийшла до Мірамар, зложила найвірній-
шу присягу Максиміліянови і Чарльоті, і все гарно відіграло ся
як було в програмі. При кінци була велика забава, в честь
мексиканських депутатів, що рахувало ся першим кроком в цї-
сарованю Максиміліяна.

Друга справа, яку мало ся виконати, була та що Максимі-
ліян йшов до всіх європейських володарів представити ся як

мексиканський цісар. Попри те зробив з Наполеоном згоду, що той буде його в цісарованю підпирати певним числом карабінів і багнетів та французьких жовнірів, котрі навчать Мексиканців як мають шанувати його Величество цісаря.

Трета справа була найтяжша і вона була перепроваджена правдивою Габсбургською родинною сварнею, але скінчила ся дуже славно перед очима всіх підданих.

Було пожаданим, щоби Максиміліян розлучив ся урядово з своїм братом Франц Йосифом і прийняв від нього благословенство. Того вимагала слава Габсбургського рода і потреба, щоби Мексиканцям показати, яку високу особу будуть мати за цісаря.

Тут Франц Йосиф показав, що він не є такий самолюб як здавало ся. Через те насамперед жадав, щоби Максиміліян підписав умову, що він, як мексиканський цісар з своїм потомством, зрікає ся претенсій до австрійського трону і взагалі всіх прав, котрі належать до нього як австрійського архикнязя.

Про те Максиміліян не хотів ані слухати. Відтак повсталала сварка в котрій оден другому плюнув в очи.

Коли мати обох братів архикнягиня Софія довідала ся про їх сварку, старала ся, щоби їх звести до купи ще раз і якось то погодити.

— «Я ніколи такої понижаючої умови не підпишу», опер ся знова Максиміліян.

— «То я не позволю тобі від'їхати до Мексика», говорив Франц Йосиф.

— «Я тобі начхав на твоє позволенє», звучала скоро відповідь.

— «Але-ж діти», вмішала ся мати, «як то буде виглядати перед очима наших підданих? Ви-ж мусите розійти ся по братерськи, як належить ся».

— «Як не зрече ся добровільно то я предложу в парляменті, щоби за порушенє льюальности був публично позбавлений всіх прав».

— «Але-ж сину, так не роби, прецінь ви оба брати і будь радий, що член Габсбургів стане мексиканським цісарем».

— «Я йому того бажаю з щирого серця і все йому зроблю,

зі всіми почестями його відпроваджу, і судно йому дам — але мусить підписати ся. Що-ж як би вернув ся? Я рішучо не стерплю тут жадного цїсаря».

Як два завзяті когути на сьмітю хотїли оба брати хопитись за чуби, але вмїшанєм ся Софїї Максиміліян успокоїв ся і вийшов за двері.

Мати пробувала перемовити цїсаря але то не допомогло. Пізнійше і она звернулась до дверей та гримнула ними за собою.

Франц Йосиф був уступчивим там де мусїв і де його особисто нічо не коштувало, але в сїм припадку він не згодив ся.

Максиміліян звернув ся до папи, котрого Франц Йосиф в кождім разї послухав, але сего разу він папи не слухав а тримав ся свого.

Чарльота післала до Наполеона лист з просьбою, щоби той вплинув на цїсаря, але даремно.

Пізнійше вибрала ся особисто до свого швагра і своїм жіночим магнетизмом всі його мужеські слабї сторони так сильно підробила, що уложено компроміс:

Максиміліян підпише ся, але Франц Йосиф, як австрійський цїсар, поїде до нього до Мірамар і буде у нього гостем як у мексиканського цїсаря, його поблагословить і перед очима всіх підданих з ним урядово розлучить ся.

Пізнійше і Максиміліянови думка про мексиканський трон по трохи сподобала ся і сказав до себе:

— Заложене мексиканської монархії є добре підприємство, котре може стрїтити ся з небезпекою, але варто спробувати.

Чарльота також була переконана, що мексиканська корона буде її лїпше пасувати як звичайний капелюх і як би не мексиканське цїсарство, то мусїло би ся думати про якесь инше.

Відтак була згода. Франц Йосиф сповнив свою обітницю, з відношенєм, яким завжди визначав ся, коли все стало ся по його волї.

Вибрав ся до Мірамар в присутности архикнязїв, генералів, архиєпископів і всіх тих осіб, котрі своїми титулами, свої-

ми відзнаками і парадними уніформами що могли додати цілій урочистості великого блиску.

На мірамарськiм замку повівала мексиканська фана, коло котрої з ближенем ся Франц Йосиф, була виставлена фана австрійська.

Відтак почало ся виконуване всіх церемоній, котрі здавалось, як би були наперед обговорені.

По скінченню церемоній засіли до великої гостини, котра панам гостям була наймилішою частию в цілій програмі.

Підчас перепивання, стала ся мала пригода, котра викликала велике зворушене. Через неосторожність служби, дістав ся до їдальної салі чорний замковий кіт. Був любимцем Чарльоти і через те мав великі права так, що звук переходити ся де йому сподобало ся.

Коли Франц Йосиф з великою урочистістю взяв до руки пугар і хотів встати, щоби випити за здоровле мексиканського Величества, ступив так нещасно на передні лапки кота, що той з проразливим криком скочив княгині Вінтерніцовій під сукню. Княгиня почала умлівати а Максиміліян глянувши не мило на Чарльоту, котрої розпещений кіт наробив тільки лиха, вибіг за двері і плюнув пару разів на землю, по чім йому завше ставало лекше.

З Мірамар вибрала ся нововибрана цїсарська пара до Риму до святого отця, щоби прийняти його апостольське благословенство і поучене.

— Народ також має мати якісь права, — говорив святий отець, — але тисяч разів більші і святійші є права церкви, котра буде захищати твої святі повинности. А доки так будеш робити, наше благословенство буде спочивати на тобі і тобі нічого не стане ся. Скоро би ти про свій обовязок до божого заступника на землі забув, то тебе буде переслідувати нещасте.

Максиміліян також надїяв ся, що при помочи божій і французьких жовнірів установить всякі закони, котрі священники признають за добрі, то є, аби перед священником, коли йде з святими дарами, на улиці вклякало ся, щоби в п'ятницю не продавало ся жадного мяса, щоби кождий горожанин ходив най-

менше чотири рази до св. сповіди, щоби дітий насамперед вчи-
ло ся катехізму, щоби публичні уряди давало ся лиш за запо-
рукою з найближшої парафії, щоби кождий чоловік правильно
і чесно родив ся від супругів священником поблагословлених і
чесно та побожно умирав, прийняв св. евхаристію і т. п.

Чарльота політикою і побожністю так багато не гризла
ся. Для неї вистарчило, що буде цісаревою.

Про Мексико знала дуже мало. Вірила в те, що її було на-
говорено, що мексиканський нарід буде сипати рожі під її но-
ги а в саді свого цісарського замку в Мексико будуть мати ко-
пальні золота і діамантів.

Перед собою виділа самі бенкеті, забави, почеси, покло-
ни, згромаджуванє ся князїв і міністрів.

В дорозі до Мексика радили ся цісар і цісарева, які нові
закони виробити для Мексика, щоби було можна наробити но-
вої шляхти, які почесні і високі уряди винайдуть для своїх при-
ятелїв, як багато служби будуть утримувати, в яким убраню
будуть являти ся при ріжних нагодах і т. п.

До Максиміліяна влізла гордість і наповнила кожду каплю
його габсбургської крови, так що мало не тріс. Говорив Чар-
льоті, як цісарови належить, що його жінка не сьміє появитись
перед його лице, тільки в часі коли жадає позволеня або він
сам її покличе.

Чарльота не могла тому противорічити бо і її гордість
взнесла ся аж до небес.

Пригадувала про те своєму мужови, що як далеко сягає
утримуванє двора і всіх церемонійних подробиць, він її ли-
шить вільну руку і не буде завидувати, коли попри двірські
дами з'являть ся в її окруженю і пани, аби надали тому всьому
потрібного вигляду.

Яко жінка, Чарльота була дуже атрактивною для родже-
них жовнірів, властиво для сильних і великих муштин.

Їх знано також, як великих блазнів з хиткими прикметами
що не були вірними невідпорним женщинам що спродавали
своє тіло. В часі потреби вони побавили ся з ними, як кіт з
пташкою, але опускали їх сейчас коли лише побачили сильну
характером жінчину.

Чарльота ступала таким сильним кроком що її тіло потрясало ся як кірис (нагрудник з зеліза, що колись носили рицарі-їздці). Колиж сіла то ноги свої так ставила на долівці що здавалось, що то два великі валки кинув хтось оден коло другого. Їїж черево подобало на малу земську кулю, в середині якої кишить лява і жде дня свого вибуху.

Від широких вистаючих наперед рамен випинали ся її груди начеб два горбки обнажених з верха але закритих зі споду ріжними цв'ітами дівочої природи.

Її довга шия, як вежа зі слоневої кости, вносила ся має-статно в гору а горду голову несла пишно оздоблену пустим чорним волосем, вабливого полеску.

Чарльота як і більшість пануючих женщин, мала подовгасте лице, очи сьмілі і високий, вигорблений ніс. Попри те всі риси її лица були мірні і спливали гармонійно в елегантну цілість. Її уста зраджували не тільки палкі нерви, але і желізну волю.

Коли ступила на мексиканську землю, то всі висші офіцери Базайнової французької армії залюбили ся в ній.

Білі аристократичні женщины були того часу в Мексику так чудові, що кругом кожної знаходило ся тільки обожателів, як літом мух коло засьвіченої лямпи.

Через невеличке число білих женщин і через густі заворушення в краю між військом моральне положенє було так низьке, що ловленє і знасилуванє женщин було на деннім порядку.

Одурити мужа і відмовити йому жінку не тільки не уважало ся за нечесть, але ставало предметом хвальби і гордості в тіснійших висших кругах.

А Максиміліян не тільки не мав в краю жадного авторітету, але вповні підлягав французьким офіцерам, котрі мали боронити його трон проти великої сили ворохобників.

Отже не диво, що офіцирів, як увиділи могучу постать на-стаючої цісареві, опанувала думка найширшого і неограниченого комунізму.

Коли Чарльота з Максиміліяном висіла з судна і переходила шпаліром війська, тільки пристрасних мужських очий її обожали, відгадували, мірили і важили, тільки проникаючих по-

глядів впоювали ся в її очі, цілували її уста, пересувались по її шії, спочивали на її груди, обнимали її в поясі і вкрадали ся кругом боку до всіх закутків її прилягаючого убрання аж долів до кісток і до пят, що Чарльота з того нещасного огню, котрий виникав з так великого числа очий, зістала цілком отуманена.

Перед її очима стояли зірки, під її шиєю виступив піт а її ноги дрожали, коли ступала по сходах резиденційної палати до салї забав.

Першого дня, будучи окружені самими припохлібниками і поклонниками, цісарська пара зрозуміла, до якого осинового гнізда дістали ся.

Очі почали їм отвирати ся зараз по розмові з майором Черманезем.

Майор Черманез був великої костистої будови тіла, темних блискучих очий і густого чорного волося. Під його великим орлиним носом великий вус прикривав грубі червоні губи, що свідчили про його великий нахил до цілованя женських лиць.

Зараз від першого разу, коли майор Черманез увидів милу особу Чарльоти, взбудила ся в його серці печаливість про її особисте безпеченьство і через те постановив, що ужиє найближшої і кожної дальшої нагоди, аби цісаревій дати до зрозуміння в тім напрямку свою привязаність.

Одного кроваво-червоного мексиканського вечера, в тіни великих пальм засіло вибране товариство на просторії замкової верандї до забави.

Головними гостями цісарської пари були штабові офіцери.

Майор Черманез був повний щастя, що з місця, котре йому призначено, міг прямо дивити ся на Чарльоту. Не бажав собі сидіти попри неї через те, що крісла були уложені близько себе так, що форми її гарного тіла не міг би ні відчувати ані видіти.

Тепер сидів з великим задоволенєм напроти неї, звідки міг своєю буйною фантазією при кождім погляді своїх чорних

очий, цілу верхню частъ тіла Чарльоти обіймати і притискати її сильно вносячу ся грудь.

Майор Черманез не був, як згадано, одиноким обожателем, але можна сказати, що був найвідважнішим і побідоносним суперником в любови.

При перепитю стала ся помилка, що перших пять гостей пили за здоровле цїсареві — а шестий і слїдуючі вже мусїли згадати і цїсаря.

А майор Черманез був як раз тим шестим. Коли підніс свій пугар, насамперед пристрасним поглядом обняв цїсареву і притулив ся в дусі сильно до її грудий, говорив: »Коли ви-таємо і здоровимо Його Величество а при його боці найкрас-нійшу царівну в сьвітї, то се не є лиш плохі слова (при тїм знов поглянув на цїсареву так покїрно, як би вдячними очима, котрі она оперла в свого обожателя, хотїв мистецько зайти в таїні глибини її тіла і в них цілий потонути).

Майор продовжав: »але з нашими словами є і наше серце (притїм вдарив ся сильно в груди і знов поглянув на Чарльоту) — а наше серце володіє нашою правицею, а наша правиця тримає острій меч і біда тому, хто би відважив ся дїткнути ся сьвятої особи її Величества (тут загикав ся, бо хотїв власне сказати Його Величества) і красної його супруги, нашої най-яснійшої цїсареві (притїм мав на думці, що Чарльота була би для нього наймилїйша над всї мексиканьські женщины). З тої нагоди підношу свою чашу і кличу її і Його Величествам, цїсарю і цїсаревій: гурра, гурра, гурра...

По гостинї утворили ся малі гуртки а Максиміліян і Чарльота, як у монархів буває звичаєм, почали розмови з пооди-нокими особами.

Майор Черманез очікував з великою нетерпеливістю на нагоду, коли Чарльота заговорить до нього. Далеко не відходив аби її не було тяжко його віднайти. Одної хвилі приступив так близько, що довга сукня цїсареві знаходила ся коло його чобіт. По його тілі перейшов мороз а йому зробило ся так тяжко, що мав охоту десь собі сісти.

Пізнійше прийшла очікувана хвиля і Чарльота приступила до майора подаючи йому руку, щоб той її поцілував.

— »Дякую вам, пане майоре, за ваш тоаст і поклін, котрий ви мені учинили. Справді того було трохи забогато, але я вам то з радістю відпущу«.

Тоді Чарльота справді шукала нових поклонів, котрих Черманез ніколи не скупив для гарних женщин.

— »Не було забогато Ваше Величество«, відповів майор, а його погляд впоїв ся глибоко в очи Чарльоти.

— »Жадна богиня не могла бути ніколи краснійша від Вашого Величества а я як би мав і десять житів, тоб всі зложив у ніг Вашого Величества«.

Чарльота сяла з радости при таких похвалах а майора при мові опанували такі почування, що не знав, що говорить.

— »Ах«, сказав дрожачим голосом, »як солодко у ваших ніг умиралоб ся«. Він в тім часі про смерть і не думав, але представляв собі, як би то було, коли-б він, майор Черманез міг хотяй на три ночі перемінити ся в цісаря Максиміліяна, а тоді б йому на світі знов лекше здихало ся.

— »Але ви, пане майоре, також згадували про небезпеченьство, яке могло-б нас постигнути — тим ви певно не думали, щоб справді якесь небезпеченьство нам грозило, але по моїй думці, ви хотіли заявити свою вірність«.

— »Я не хотів би Вашого Величества смутити зараз при вступленю на мексиканський трон, але моїм святим обовязком є згадати про можливість такого небезпеченьства і зарівнож заявити Вашому Величеству свою вірну службу«.

Майор опамятав ся. Дивував ся самий, що вимовив такі слова, але зараз ужив всіх сил і з любовника приняв характер рицаря.

— »Жалую«, відповіла Чарльота трохи застрашена, »що нині нема часу ані нагоди, щоби про те докладнійше поговорити, але як вам буде мило, пане майоре, завтра моглибсьте прийти до нас на чай, я собі бажала-б про те більше чути«.

Як потапаючий хапає ся киненої йому линви, так тепер майор хопив по друге перстнями оздоблену руку цісаревої, аби її поцілувати на розлуку з запевненем, що таке запрошене уважає за найбільшу хвилю в своїм житю і що найсильнійше землетрясенє йому в тім не перешкодить.

Чарльота не мала спокійної ночі. Однак була нервова а почуте сили і панованє стрічали ся в неї з почуттями страху і знеохоченя.

Хвилями її закривали схлібляючі слова майора, хвилями всякі його слова побуджували великий страх про небезпеченство.

Пригадувала собі слова своєї бабки, королевої Марії Амалії, котра, як пророчиця, коли почула про їх цісарованє в Мексику, сказала: — »Будуть замордовані«!

Також приходили її до голови слова архикнягині Софії, які промовила до Максиміліяна на розлуку: »Пам'ятай сину, що над тронем знаходить ся і шибениця«.

А найбільше її страхав проклін графині Каролійової.

Зворушена такими страшними думками, Чарльота очікувала на прихід майора Черманеза.

Майор перебув цілого пів дня в лазні і у фризiera та — проти всіх звичаїв — крутив ся — фризував ся і поправляв ся в люстрі перед відходом, а при кінци щей накропив перфумою свою хусточку.

Мав на думці говорити з цісаревою головнo про особисту сторож і щоб йому ту чесну задачу було звірено та щоб не інакше як через його особу жаден неприятель не міг до неї дістати ся.

Представляв собі, як при першій нагоді закотить рукав і візьме Чарльоту, щоби подивила ся, як тверді є його мязи, щоби сягнула на його серце, як вірно оно бє ся; як потім її руку притисне до своїх грудий і як — нагідно і неумисно — діткнесь лицем її лица та положить чоло на її рамя і скаже: »Нічого иньшого не бажаю лише те, щоби я міг за вас умерти«.

Але на жаль, коли майор привитав ся з Чарльотою, прийшов до покою непотрібний Максиміліян. Йому так зробило ся як тому хлопцеві, котрому впаде крімка хліба маслом до землі.

То його занепокоїло і постановив собі, що скаже цісарській парі отверто, що їх в Мексику чекає.

Оповідав про Беніто Юареза і Порфирія Діяза, сильних

республіканських вождів, котрі цїсаря не визнають, і з ними конче треба звести борбу на жите, і смерть.

Перестерігав перед півдикими Мексиканцями, як легко міг би Максиміліян з Чарльотою стати жертвою якого атентату або цілком отвертого замордованя, або нападу в ночі на замок.

Слова майора так зворушили Максиміліяна, що мусїв поспішити на двір і плюнути кілька разів, щоб йому полекшало.

За хвилю вернув і сказав, що він трохи не здоровий, та перепросив, що мусить вийти до саду на свіже повітря.

Майор похвалював гадку цїсаря і бажав йому скорого виздоровлення, притім собі подумав: »Чорт бери цїсаря коби лиш цїсарева лишила ся«...

— »Видите, пане майоре«, — жалувала ся Чарльота по відході свого мґжа, — »яких слабих нервів є мій муж, а я бідна жінка не маю де голови склонити і о кого оперти ся«!

Притім почала ревно плакати.

Майор впав перед нею на колїна, положив свою голову на її колїна і з запалом говорив: »Сю мою голову я готовий кожної хвилі віддати за вас, коли ви звірите ся на мою рицарську оборону, мадам«.

Чарльота такого саможертвованя на разі злякала ся але зараз опам'ятала ся і здихнула: »Ах коли би мій муж був такий відважний як ви, пане майор, то все вийшлоб на добре. Але я побоюю ся чи він зможе сповнити так тяжкі задачі«.

Ті слова поставили майора на ноги і випростувавшись перед Чарльотою, візвав її, аби поглянула на його мязи які вони тверді.

Чарльота стала як загипнотизована. Її муж цілком жадних мязів не мав, цілий був зівялий. Тугі мужеські мязи її справді заїмпонували.

— »Лиш сягніть, мадам і переконайте ся«, промовляв майор.

Чарльота піднесла несміло руку а майор її скоро хопив і притиснув її до мязів висше ліктя і повторяв: »Лиш стисніть, мадам, як сильно лише можете«.

Відтак положив її руку на груди і сказав: »Переконайтеся, як сильно бєть ся моє серце для вас«.

Чарльота зачервонїла ся, а відтягаючи руку назад, говорила: »Що мені по вашій сильній волі з вашими желїзними мязами, коли то не є воля і мязи мого мужа?«

— »Я добре знаю, що не можу бути вашим мужем, але позовольте мені бути вашим найвірнійшим рабом і збирати ті най-последнійші одроби́ни вашої ласки, котрі би відпали неоцінені«.

Чарльота довго дивила ся на графа, котрий так щиро її віддавав ся і два почутя почали перехрещуватись в її груди: Перше почуте було, — яке має кожда пануюча і горда жєнщина, коли сильний муж кладєсь до її ніг. А друге почуте було жінки, котра оманєна в обіймах зводячого му́щини і опущєна в чужім краю, хапає ся сильної руки а сильною волею буває кинєна — дуже часто в глєбоку пропасть.

— »Раб« Черманєз як вожд, котрому вдало ся здобути першу позицію, обіцяв з'організувати сторожу в палаті, а він будє доносити Чарльоті найменше два рази на тиждєнь особливї вісти про найменше підозріє а відходячи не лиш в довгім поцілуї притиснув руку Чарльоти до своїх грубих губ, але осьмілив ся втиснути огнений поцілуй і на обнажєну грудь своєї володїтельки.

Було то по одній із ночий, котрі майор Черманєз перебув у Чарльоти особисто на сторожі і хоронив її своїм власним тілом: бо вжє тоді цїсарєва почала побоювати ся о своє житє.

З Франції прийшла зла вістка, що на натиск з Вашінгтону Наполеон мусить відкликати все військo з Мекси́ка.

Засада Мунра, що Америка для Американців, не позволяла, щоби європейські сили утримували сталє військo в якій небудь части Америки.

Бєз Наполеонового війська Максиміліян не міг втриматись на троні проти рєпубликанської сили.

В цїсарськїм замку настало заворушенє.

Щож тепер почати?

Охоронєць Чарльоти знав собі скоро порадити. Сказав

Чарльоті, що її відпровадить до Європи, аби там жадала від різних потентатів помочи для свого мужа — в цілі утримання свого цісарського титулу.

Чарльота послухала і від'їхала до Європи перед надближаючою ся бурею.

Максиміліян також думав на двоє: чи від'їхати звідки приїхав, чи стати до борби з республіканами, котрі мали своє правительство і не визнавали жадного цісаря.

Через габсбургську гордість і намову попів, Максиміліян рішив воювати і строго переслідувати республіканських вождів.

Видав розказ, аби Беніто Юарез і інші провідники народа, котрі воюють проти цісарського правительства, були зловлені, поставлені перед воєнний суд і розстрілені.

То всьо відбувало ся дуже скоро.

Дня 5 лютого 1867 р. опустив послідний французький відділ мексиканську землю.

Другого дня, Максиміліян післав запечатаний лист до свого генерала Мірамона, аби засудив Юареза на смерть. Лист дістав ся до рук Юареза і не зайшов де був післаний.

Дня 13 лютого Максиміліян опустив місто Мексико, а дня 17 лютого при славних окликах клерикальних мешканців, вступив до міста Квуеретаро.

Дня 26 почало ся велике здушуване республіканців, а дня 2 марця республіканські війська стояли вже перед брамою міста.

Місто облягали вони через два місяці, а рано дня 15 мая Максиміліян з своїми 7,000 і імперіялістами мусів піддати ся.

Вістка про те прийшла до Європи: — »Габсбург — брат голови габсбургського дому — находиться ся в руках Індіянів і півдикунів, котрі грозять йому зробити те, що він хотів зробити їх провідникам. Мав бути суджений після розказу, котрий він сам видав.

Для Франц Йосифа було се тяжке питанє. Як чоловік, — Максиміліян був для него незамітний, але як Габсбург — мав бути хоронений за всяку ціну.

Зараз повідомлено австрійського конзуля в Вашингтоні, щоби ужив всіх сил для захорони Максиміліяна.

Але Максиміліянови нічо не допомогло. Чоловік, котрий мав його в своїх руках, був той, котрому Максиміліян грозив смертю.

Юарез бавив ся з Максиміліяном як кіт з мишею, і йому ані не снило ся, щоби пустити свою офіру.

Максиміліян був суджений після правил, форм і законів тоді платних, але те все не помагало, бо закон був проти нього.

Юарез мав право зробити Максиміліянови таку смерть, яку перед тим Максиміліян вимінив для Юареза.

Максиміліян дармо покликав ся на привілеї які в кождім разі належать ся австрійському »архикнязеві«.

Мексиканські судії з того лиш засьміяли ся.

Они не відрізняли архикнязя від иншого чоловіка.

Максиміліян зробив ся їх цісарем, забив декотрих з них а ще деяким грозив смертю, — і то для них вистарчало, щоб його застрілити.

І так се стало ся рано для 19 липня 1867 року.

Ніч перед смертю Максиміліян перебув в горячці і безпам'яті.

Видів перед собою стяті голови, — їх було велике число — і всі отвирали з болю свої уста і взивали о пімсту — проти Габсбургів.

Коли цісар Франц Йосиф почув про смерть свого брата Максиміліяна, почав клясти і нарікати, копнув шклянну скринку, аж та розсипала ся, викинув вікном на двір клітку з канарком і хотів застрілити слугу, котрий в тій хвилі з'явив ся в дверях.

»Габсбург — австрійський архикнязь — суджений як злочинець — застрілений як пес — Індіанами і півдикунами — і я ті поросята маю ще просити, аби мені видали його тіло«...

В наслідок такого нещастя в своїй родині — Франц Йосиф довго не міг успокоїти ся.

Йому не ходило так о Максиміліяна, як о ганьбу, котра спа

ла на його рід, котрий уважало ся за найвизначнійший на цїлій земській кулі.

Чарльота від удару вістки про смерть свого мужа цїлком оглухла і в такому стані перебула аж до своєї смерти.

РОЗДІЛ XLV.

Житє в гаремі.

Судьба поводила ся дуже дивно з Андудею чи грабянкою Ервіною.

Від часу, коли замотала ся з нещасним паном Прохазкою, не виходила з найдивнійших пригод.

Щоби дійти до трагічної судьби її внучки, про котру буде говоритись в другій часті, а котра є так тісно звязана з убійством наслідника трону, мусимо згадати про дальші події в житю нашої бувшої Андудьки з Брандиса.

Графянка Ервіна довго в гаремі не була. Щойно перебула там кілька місяців і мала приступити до найтяжшої гімнастики, що належала до категорії так званих »животових танців«, — з нею було зле.

Царгород не був ані Парижом ані Нью Йорком. Там не було спритних лікарів, ані хитрих бабів, котрі помагали-б жінкам в їх слабостях і Ервіна мусіла чекати, що з нею стане ся.

Межи висшими урядниками в гаремі вже давно потайки говорило ся, що Ервіна є любовницею самого австрійського цїсаря і через те її тут добре доглядали.

Коли рознесло ся, що Ервіна не може брати участі в гімнастиці, з того вийшло велике обуренє.

Нїгде на світі пльотки не грали так великої ролі, як в султановім гаремі.

Тут за одну годину комар виросте на верблюда а оборотом руки перемінить ся козел в садівника або противно.

Причина сему є та, що тут є велике число женщин, котрі не мають що робити, ані про що думати.

Дальше, що багато женщин мусять задовольати ся одним — звичайно зістарілим чоловіком — а правдивого, хоть і тайного любовника так годі дістати, як в Сагарі води.

Наслідком того, тут горить зависть так сильно, як сім разів розпалена піч Нахудоносора.

До того всього, тут часто видимо чоловіка, котрий не є жадним природним мущиною, але для пристрасти.

Є то так звані евнухи, котрим відобрано те, по чім пізнає ся мужеський пол і на що баби звертають увагу при народженню молодого дитятка.

Найбільшою штукаю гаремського життя є, дістати до гарему евнуха, котрий не є жадним евнухом.

І через те такий евнух в гаремі має приступ до женщин і є їх слугою — дами в гаремі його люблять — доки не покаже ся, що є правдивим евнухом.

Нераз було так, що декотрі європейські князі або визначнійші сини міліонерів платили цілими маєтками, аби дістати ся на кілька тижнів до гарему за евнухів.

»Хто нам се зробив«, нарікав найстарший евнух, коли почув, що стало ся з Ервіною.

Почались слідства і переслухуваня — але так, щоб Ервіна не знала.

Кождий евнух був покликаний і кожда дама була осторожно переслухана, що і як.

Приміром, одна дама чула, як одного разу в ночі двері до спальні Ервіни осторожно отворили ся і знов заперли ся.

Инша знов згадувала, що зараз по приході Ервіни до гарему був прийнятий молодий евнух з панськими рухами і говорив французькою, англійською і німецькою мовою, — а той певно не був евнухом і не відвертав очий з Ервіни.

По вислуханю ще кількох подібних справ стало ясним, що Ервіна пізнала ся з майбутнім евнухом.

Але що почати тепер? Як се викрити, як затаїти перед Франц Йосифом, а як довідає ся, як його успокоїти — а що

буде як султан довідає ся, — гризоти і клопоти почали виростати, як гриби по дощі.

Пізнійше одному прийшло на думку: — »Щож, як би ми поговорили з Ервіною самотно?«

Ту раду признано за наймудрійшу і рішено, що Ервіна буде осторожно переслухана.

Переслуханє почалось.

— »Грабянко Ервіно, просимо не гнівати ся, як питаємо вас про тіснійші зносини, абисьмо високоповажаному опікунові могли подати вістку«.

Найстарший евнух, котрий перепроваджував переслуханє думав, що графянка знає добре, кого він розуміє тим опікуном — і що злякає ся, як почує про поданє вістий.

Ервіна думала, що найстарший евнух говорить про поданє вісти султанови і відповіла: — »Може ходить о мої відносини до пана Прохазки?«

— »Так, так«, сказав евнух, будемо вам вдячні, як нам яснійше про те розкажете».

Найстарший евнух розумів Ервіну, що якийсь пан Прохазка, дістав ся якимсь способом до гарему і звів Ервіну.

— »Стало ся раз«, відповіла Ервіна, »що я була неосторожна; я не мала заходити так далеко з жонатим чоловіком«.

— »То він є жонатий?«

— »Правда, щей має гарну жінку, а я нещасна тоді не зважала» — бідкала ся Ервіна.

— »А як він з вами спізнав ся?« — питала співчутливо найстарша дама гарему.

— »Я його увиділа перший раз, коли був на пошлюбній прогульці в Чехах, відтак пішла за ним до Відня, а пізнійше анї не знаю як дістала ся сюди«.

— »І той негодяй був такий безстидний і завше за вами ліз?« — спитала найстарша дама в гаремі.

Ервіна закрила свої очі і почала плакати.

— »Але, добра графянко«, говорив найстарший евнух, що би дійти до річи, »що на те скаже Його Величество?«

Ервіна думаючи, що мова йде про султана знова відпові-

ла: — »Не знаю, що на те відповісти, крім того, що я того всього дуже жалую«.

— »То все, що стало ся, не беремо вам за зле, ви-ж жінчина, булисте опущені, було вам скучно — але нам розходить ся про те, як з того вимовити ся або затаїти«.

— »Мене тут ніхто не знає, і мені на тім багато не залежить, если хто дізнає ся«.

— »Але Його Величество є тої думки, що ви є йому вірні а як вправите ся, то вас візьме за побічну жінку«.

Андуля думаючи, що має стати султанови побічною жінкою як і другі дами, дуже злякала ся і закликала: — »Я нічого про се не знаю. Як се може бути. Чи мене той проклятий Прохазка сюди запровадив?«

Все змішало ся, і жадна сторона не мала виходу.

Повсталася також думка, чи Ервіні — наслідком її стану — не мішає ся розум.

— »А де є тепер той негодяй, Прохазка?« — питала найстарша дама, пробуючи знайти вихід з того непорозуміння.

— »Думаю, що у Відни«.

— »А як довго перебував тут в Царгороді?«

— »Про се я нічого не знаю«.

— »А як дістав ся до вас до гарему?«

— »Я його тут ніколи не виділа«.

— »Коли ви його виділи послідний раз?«

— »Як я їхала сюди, до Царгороду«.

— »А коли ви були послідний раз з Його Величеством Франц Йосифом?«

Ервіна здивована відповіла: — »Я цісаря ніколи навіть не виділа«.

— »Прецінь вас сюди цісар післав«.

Тепер по довгих випитуваннях і як показали Ервіні кілька Франц Йосифових фотографій, та перший раз в житю дізналася хто був Франц Прохазка.

РОЗДІЛ XLVI.

Чиясь дівчинка.

Вражіння, з якими Єлисавета відійшла від графа Фестетікса були дуже сьмішні.

Давна туга за любовію і злука двох душ, в ній пробудилася.

З другої сторони перейшла такими тернистими дорогами в житю, що перестала вірити в будучу рожеву стежку до страчених ідеалів.

Оден голос її казав: — »Не турбуйся долею, жий як пчїлка, коли не знайде солодкого пилу на однім цвїті, то перелїтає на другий«.

Другий голос її казав: — »Ще раз напийся з чаши любови — і умри«.

Той другий голос її сподобався лїпше і заволодїв нею на якийсь час.

Коли почула, що граф Фестетікс має коня, котрий вже два їздцї »завїз на другий сьвіт« і що жаден не може до нього зблизитися, її опанувала лиха думка: поїхати на тому коні з візитою до Фестетікса.

Граф в короткім часі по візиті Єлисавети виздоровїв, і почав свою звичайну щоденну прогульку на коні.

Сталося, що при першій своїй обїзді стрїтився в полі з конем своєї королевої.

Та стрїча була така мила обом їздцям, що вони мало не обняли одно другого.

Так оно вже є, що з деякими людьми можемо стрїчатися цілими лїтами, і хоча хотїлиб їх любити, то все вони зїстають для нас чужими, коли знова з іншими зараз при другій стрїчі відчуваємо начеб ми зналися з ними через довгі лїта.

Так було і тут. Обоє поздоровилися так як би зналися від дитинства, хотїй одно другому не хотїли того зрадити.

— »Пане графе, ви на моє питанє з минушого разу не відповіли«.

— »Не говоріть про смерть, мадам; перед нами є жите. А жите є краса!«

— »Але умерти мусимо всі«.

— »Лишім се до часу, коли будемо мусіли умерти«.

— »Чи вам на тім залежить, якою смертю умрете«?

Чим більше противна ставала смерть для графа, тим більше милими ставали уста тої, що говорила про смерть.

— »Она є ще благороднійша як я сподівав ся«, подумав граф. »Она є божеська«!

Граф відповів: »Не думаю щоби в мене не було ріжниць, якою смертю умру — я би нехотів умерти такою смертю, яка мене вже чекала: — від бука нанятих збуїв«.

— »Радо би впав хоробро в борбі за якийсь ідеал, для котрого жию а за котрий булоб солодко і вмерти«!

— »У вас мушин так буває. Потішите ся в бою, і або впадете або здобудете своє щастє, але що з того нещасній жінчині? Терпіти та терпіти і свій біль нести аж до гробу«.

— »Мені страшно подумати, щоб моя королева, ба ще більше, королева всіх жінок, з так великою душею, мала так терпіти — і думати про смерть«!

— »Я нині не дбаю про імя королева. Я вже нажила ся як королева, а тепер я бажалаб собі красно вмерти... А знаєте як?«

На буйному коні розігнати ся до берега моря і коли найсильніше грає, спокійно кинути ся в його розбурхані філі!

Граф, при тих словах Єлисавети, стратив рівновагу і почав мобоювати ся, щоб не вимовити ся з якими непотрібними словами.

Така красна, така висока, така горда йому видавала ся в тій хвилі — така шаленість любви його опанувала, так сильно його до неї тягло, що бояв ся зістати довше в її присутности і ожидавав найближшої нагоди, аби стрітити ся.

— »Моя королево«, сказав при розлуці, і подававши їй руку — в його очах виступили дві великі каплі сліз — »як би я був тим розбурханим морем — ах в мені то справді бурить ся

— ах, простіть, я говорю не до річи, мені якось не добре — не гнівайте ся«...

Розійшлись.

Ніхто не знає яке зворушене тягло Єлисавету, аби ще того самого дня написала до графа лист, в котрім просила його аби випозичив свого дикого коня »Вітрі«, бо завтра хоче ним виїхати.

Певно вона хотіла переконати ся більше про добре серце графа, ніж про дикого коня — певно тужила так по смерті свого мужа.

Другого дня Єлисавета прибула до замку графа і бажала собі зайти до його стайні, щоби сама приглянула ся і вивела згаданого коня.

— »Простіть, Величество«, сказав соромливо граф, »Вітрі« буде приведений в тій хвилі«.

Коли приведено осідланого коня, Єлисавета усміхнула ся і сказала: „Як вам, пане графе, вдало ся за оден день присвоїти так дикого коня? Я чула, що до нього є небезпечно присвоїти ся.”

— „Я вам то, мадам, виясню — ” загикував ся граф.

— „О, я вже розумію, сей кінь є злий до їзди, але добрий льокай — —”

Граф замість дикого коня, вибрав того найспокійнішого, на котрого міг спокійно посадити і дитину.

Єлисавета увидівши його роспуку, попала в сердечний сьміх.

— „Коли сей ваш кінь уміє бути так добрим для королевої — говорила — з охотою на нїм виїду, але в случаю, як би в до-розі дістав свою стару натуру, буду дуже вдячна, коли мене, пане графе, підпровадите”.

Графови не треба було сего два рази говорити.

Лишимо дальші події а згадаємо тільки красну алегорію (подібність), що мала бути знайдена в деннику Єлисавета і є в тіснім спорідненю з тими подіями.

Алегорія звучить:

Одного разу була одна нещасна королева, котра взяла собі за мужа короля, володіючого двома державами.

Они мали одного сина, але бажали собі мати ще одного, котрий вступив би на трон тої другої держави, котра бажала бути самостійною.

Був то красний край з горами і лісами, винницями та степами, а його мешканці були романтичні, чорноволосі і щиро кохали.

Але другий син не приходив і молода королева сумна блукала в лісах та пересиджувала коло зеркалевого сзера.

Одного разу увиділа, як зеркалеве озеро зворушилось а за ним з'явився лелійовий гай і з того гаю вийшов гарний муцина, скочив до озера, приплив до неї, вийшов з води і став попри неї.

То був дух того озера.

Він взяв королеву, вів її по кришталевих сходах до красного замку, де она сідала попри свого милого на кришталевім троні, а спала в його обіймах в постели лелійових листків, а відтак знова вернула до палати короля, котрий був її мужем.

По кількох місяцях королева знала, що буде мати дитину.

О, як хотіла мати сина, подібного тому духови озера, котрий би володів романтичним краєм гір і лісів, винниць і степів, котрі так любила.

Але син не прийшов. Коли народилось дитятко, королева пригорнула до серця малу донечку, з очками чорними як її красний батечко."

Аж доси звучить алегорія, котру собі дорогий читач може легко вяснити.

Архикнязь Рудольф, як знаємо, народився 1858 року.

Через цілих десять літ Єлисавета не мала жадної дитини, аж знова 1868 року народилась дівчина.

Мадяри тоді були незадоволені, бо вірили, що коронування другого сина Єлисавети на самостійнім троні св. Стефана, дало би їм найлекшу спромогу довершити діла.

РОЗДІЛ XLVII.

Торговець білими невільницями.

В Царгороді жив багатий пан іменем Балтаззі.

Поверхово був чоловіком нетикальним. Говорило ся, що жиє з готового. Мав одідичити кілька мілліонів по своякови в Парижі.

В дійсности-ж, той чоловік був великим торговцем і свою торгівлю мав розгалужену по цілій Європі і Малій Азії.

Независиме жите Балтаззія було так досконало відділене від торговельного житя, як би то не був оден чоловік, але два мущини, цілком від себе відділені і собі чужі.

Балтаззі сходив ся з турецькою, французькою, мадарською і німецькою аристократією так довірно, як би не дбав про ніщо иншого, тільки бавити ся і пускати гроші.

Справляв великі забави, не жалувал шампана, бував в кождім місци, не відказував ся помочи другим, котрі хвилево зістали без гроша, а над все був знаний як великий знаток всіх відносин женського півсвіта, чим собі зискав довіре і прихильність молодих і старших панів.

В його царгородській палаті перебували всі високі пани, котрі не знали на що жиють на сьвітї і не думали про ніщо, тільки проте щоб при найблизшій нагоді доброго з'їсти і при якій пропустити час.

Султан любив Балтаззія через те, що той умів йому поради як і коли, ким і звідки вдалоб ся доповнити гарем, а з другої сторони, що помагав йому вигідно „старший товар” збути.

Свої торговельні дома — було їх кілька — Балтаззі мав в иншій части Царгорода і рядив ними під іменем: Елкада.

Коли Балтаззі був в найздоровшій віці, з чорним здоровим волосем, без вус і бороди, здорового кроку і плинної мови, то в своїй торговельній канцелярії був до непізнання. Перука сивого волося, довга біла борода і вуси робили з него старця.

Голову носив трохи на бік і частійше нею потрясав, а ноги під ним дрожали, якби вже не хотіли служити. Говорив пома-

ло, загикував ся а підчас мови часто переїздив пальцем правої руки попід ніс, як роблять старі люди, котрі нюхають багато табаки.

А якою торгівлею займав ся Балтаззі; Купував і продавав білі невільниці. Але тільки великим панам або до першої класи домів розпусти.

Історийка про графянку Ервіну рознесла ся в гаремових кругах як і кожда инша тайна, котру під услівем мовчанки оден другому шепче до уха.

Балтаззі, як довірник тих кругів, довідав ся про переслухання Ервіни зараз на другий день.

В таких делікатних подіях, його рада була щиро повитана.

Його думки були такі. — Насамперед залежить від Його Величества, австрійського цісаря, як далеко схоче бути опікунок дівки і дитини — а сли би не хотів бути особистим опікуном, то певно дасть з своєї приватної каси більшу суму гроший, як збуток для графянки.

При тім блиснула в Балтаззі думка, що Ервіна могла би бути доброю товаришкою, а також і сильною охороною для чоловіка, корий потрафить ужити тайну цісарського двора в свою користь.

По друге, Балтаззі розумів, що буде залежати від Ервіни самої, як буде задивляти ся на річ в сьвітлі нового пізнання, що той її пан Прохазка не є якийсь там Дон Жуан, але цісар Австрії король Угорщини і т. д.

Або, говорив Балтаззі, може графянці сподобає ся який жених, котрого мала би сама — і він се добре думав.

Для себе, Балтаззі мав ще оден плян, котрий йому в тій хвили найліпше сподобав ся.

Той безчесний пан, крім своєї брутальної торгівлі мав також приватну канцелярію детективів, котрі займали ся пачкуванням фальшивих евнухів до гаремових дам.

Через те прийшло йому до голови думка, що графянка, про котру міг би одним моргненем ока сказати: Знаєте, пане архикнязю, маємо тут щось спеціального. То не є звичайна дама з гарему, до котрої султан має приступ кожної хвилі. То

є любовниця Його Величства Франц Йосифа. Умисно дав її виучити — а вивчивши — вона лишила цїсаря і до сего часу не має нікого. — А се, що не має нікого, міг би повторити яких три рази до місяця — на тім вдалоб ся заробити. Декотрі шляхтичі ідіоти далиб за таке гарні тисячки.

Але все стало ся цілком інакше. Балтаззі, як увидів Ервіну, сам в ній по уха залюбив ся.

Ще не був жонатий, але вже перейшов всі пропасти женських слабостей і повалив ся в їх багнисках так докладно, що на жінчину дивив ся як на знаряд за покуту звірських пристрастей мушїни.

З такою то думкою збирав ся на першу візиту до Ервіни.

А Ервіна не знала, який пташок приходить до неї, коли проголошено її візиту Балтаззія, як чоловіка, котрий її порадить у всіх її потребах.

Чула ся опущена і зведена, і доброї ради було потрібно.

Про мушину, она і не думала. Мушина як любовник, був її противним. Але ради хотїла аби вимотати ся з прикрї сити-ації.

Через те не пудрувала ся, не малювала ся, не вбиралась в до-рогі сукні, котрі відкривали би те, що мають закрити. Заховувала ся вповні природно і думала тільки, як вийти з лапки, до котрої не свїдомо дістала ся в Брандисї.

Туга до рідного краю, до ідеалу чистої любови, вдирала ся до її душі і нарікала в дусї на чоловіка, котрий по перше став її в дорозї і зробив її на віки нещасною.

Той внутрішній душевний стан так змінив Ервіну від на-малюваних, прикрашених, продавчих кокеток з котрими Балтаззі безперестанно стикав ся, що Ервіна виглядала в його очах, начеб прийшла з висшого свїта.

А що була в надії стати матерію неправного цїсарского сина або дочки, то тим більше поваблювало його торговель-ний талант, аби почутю любови додав огню і запальчивости.

Через те, що приватні події Балтаззіа интересують нас о тільки о скільки сполучені прямо з нещасним Габсбурським домом, ми лише в коротцї згадаємо декотрі річи.

Балтаззія коштувало багато праці, нїм Ервіну міг наклонити до себе.

Певно, що нема такої рафінованої штучки, щоби Балтаззі не ужив супроти Ервіни, а все таки не був певний чи вийде вже з гарему. Він думав що султан вже певно її не пустить. А коли вдалося їй втечи то думав що дальше не дістане ся як до якого царгородського барлога — а коли стане його жінкою, то позбуде ся всіх клопотів.

Дальше думав що поїде з нею до Чех, буде давати батькам гроший на утриманє, а дитину, котра прийде на сьвіт, він прийме за свою і в спілці будуть старанно виховувати і т. д.

Пізнійше Ервіна дала ся намовити і згодила ся бути жінкою Балтаззія, зістала уведена в товариство, стала ся панею пишного дому, мала службу, гардеробу, гроші, взагалі все, на що тільки подумала — крім дійсного родинного щастя в серцю.

Їх інтерес з бувшим паном Прохазкою взяв в руки вправний адвокат Балтаззія, котрому вдало ся витягнути від цїсаря 150.000 золотих і приобіцяне ріжнородних уповажнень та охорони певних домів, з котрими Балтаззі був в торговельних зносинах.

Шіснайцять лїт і шість місяців від величавого подружя Балтаззія з графянкою Ервіною проминуло дуже скоро.

За вітцівську печаливість для дитини Його Величества (то була дївчина і дістала ім'я Олена) Балтаззі дістав титул барона, і від того часу всі потомки Балтаззія писали ся “фон Балтаззі”.

Ервіна була в своїм супружестві так нещасна як і Єлисавета з Франц Йосифом, тільки її характер був цілком інакший і через те, терпіне мало інакший вираз.

Всю свою потїху знаходила при своїх дітях.

Коли її найстаршій дочці було шіснайцять лїт, то Ервіна була вже матерію девятьох дітей.

Того часу прийшов до Царгорода, як член австрійського конзуляту, якийсь барон Вечера.

Одні говорили, що походять з Пресбургу, інші казали, що

з Пардубіц. Певним тільки є, що баронові родичі мали в Пардубіцях якийсь маєток і там мешкали.

Барон Вечера, коли прийшов до Царгорода, мав багато кавалерських потреб, але мало грошей.

Майно Балтаззія рахувалося тоді на 30 мільйонів франків.

Його нещасна дочка Олена, була великою красавицею і здобула симпатію в товариствах.

З мільйонів Балтаззія не було призначено для Олені ані марної „віндри” (цента).

Пізнійше ті мільйони потрапили здобути розпустні і марнотратні сини.

Для Олені було призначене віно, котре дістала її мати з приватної каси габсбурського потентата.

Але про те отверто не говорилося.

Довідавшись, що в дорозі до здобуття серця і дідництва Олені нема жадних перешкод, то брама до супружого раю баронові вечері і Олені скоро отворилася.

День весілля почався дуже величаво але скінчився несласним спором.

Балтаззі саме тоді коли був нагарбав досить, продав свою торговлю одному орієнтальному жидови.

Жидови однак торговля не йшла так як сподівався, бо не мав тих спільних зносин, з яких користав Балтаззі.

І жид рішив пімстити ся. „Як не зверне моїх грошей, то зраджу всю його торговлю.”

Балтаззі жидови обіцяв, зволікав, запевнював — але нічого не дав.

Жид вибрав день шлюбу найстаршої дочки Балтаззія за найвідповіднішу нагоду.

„Насамперед познакомлю його родину”, сказав до себе жид, „а сли то не поможе, то поступлю отверто.”

На весільну забаву до Балтаззія зійшлося багато гостей з царгородського товариства, а також урядники з австро-угорського конзуляту.

Кождої хвилі посол приносив якийсь дарунок або гарну коверту з письмом і гратуляціями.

Саме тоді оден із служби шепнув молодому женихові до

уха, що на дворі стоїть елегантно одітий пан і хоче з ним коротко поговорити в справі, котра є дуже нагла.

Молодий жених, сяючий щастєм щасливого подружжя, вибіг на двір, щоби увидіти згаданого пана.

Чужинець вклонився і подав баронові свою картку.

На одній стороні було ім'я: Елкада з адресою.

На другій стороні було написано:

Ваша Високість!

Пригадаю Вам про засоби найліпшого білого товару, якого тільки орієнтальське європейське посередництво в Царгороді може здобути.

А через те, що наші турецькі закони не мають жадного обмеження в літах, можемо послужити яким будь віком, починаючи від десяти.

При читанні картки барон почервонів і надув ся до незнамого з словами: „Пане, як сьмієте, прецінь знаєте, яке торжество відбуває ся в сьім домі”.

Незнакомий заховав ся в спокою і — з натиском на кождім слові — відповів: „Ім'я Елкада є прибране ім'я батька вашої жени, від котрого я купив ту торговлю. А через те, що мене ошукано, а ваш батько не хоче зі мною погодити ся, я звернув ся до вас, щоби ви знали з яких гроший буде складати ся віно вашої жени.

Барон збілів як стіна і вивів лише кілька слів до чужинця, щоб в найблизших днях прийшов до нього.

Чужинець спокійно відійшов, але барон мусів зібрати всі сили, аби втримати ся на ногах і поверхово заховувати ся у весільнім оточенні.

В короткім часі опісля прийшов инший посол і подав баронові лист з графською короною.

Лист був від одного цілком збанкретованого польського шляхтича, котрий свої послідні тисячки із проданого майна у Волинській губернії пустив на панських забавах.

Тепер жив з посередництва непевного характеру і на жадане знаемого жида, властителя великої торгівлі білим товаром, написав до нього лист:

Дорогий Бароне!

З щирого серця гратулюю Вам з нагоди вибору Вашої ласкавої супруги.

Роблю се на підставі свого власного переконання. Минувшого року Ваш будучий батько під іменем Елкада дав мені пропозицію, за котру ніколи не забуду і ніколи мені не буде жаль тої великої суми гроший, котра мене коштувала.

Я хотів тоді дістати ся до гарему за фалшивого евнуха.

Вашому панови батькови я представив ся як кавалер, а він сказав мені таке: „Сли вам, пане графе, не залежить на грошах, я маю для вас щось дуже спеціального — цісарева побічна дочка, якій тепер щойно п'ятнайцять літ, але по знакомості то за гроші все дало б ся справити. Она є надзвичайно красна, але одно услівє ставлю вам що не сьмілибисьте стягнути маски з її очий. За все ручить ся.”

А я тепер безпечно знаю, що Ви є тим щасливим, котрий буде мати все дармо і доволі, та ще й з додатком красного майна — — — більше Вам не мушу пригадувати.

Прийміть ще раз мої щирі бажання.

Ваш граф Шічінскі.

В барона як би грім вдарив, але зараз його воскресила думка, що то можуть бути інтриги, бо хто знає з якої сторони походить зависть попередних нападників.

Прецінь, подумав собі, не беру жадної дочки цісаря, лише Балтаззія.

По весілю настало в домі Балтаззія велике непорозумінє. Ервіна з того захорувала і умерла на сухоти.

Барон Вечера хотів розлучити ся з своєю жінкою, але йому загрожено, що може щось виявити ся з його молодечого життя, а з другої сторони, що спорідненє його жінки з цісарем може йому помагати в кар'єрі.

Молодий муж дав ся намовити і жив поверхово з своєю жінкою приязно, але в нутрі цілком відчужений, лишаючи її всю свободу, якої тільки собі бажала.

Олена не вдалась в свою матір. З натурою вдала ся в свого вітця, котрий щодо приреченого слова не приписував великої ваги.

Виховане матери було сильно зрушене впливом прийнятого вітця, котрий навчив її жити двояко: інакше дома при матери, а інакше поза домом.

Барон Вечера ужив найближшої нагоди, щоби забрати ся з Царгорода.

Пізнійше зійдемо ся з ним і його жінкою в Відни, де запели ся ті згубні сіти, в котрих опинив ся архикнязь Рудольф.

РОЗДІЛ XLVIII.

Тяжко переслідуваний монарх.

Про Франц Йосифа завжди говорило ся як про тяжко переслідуваного монарха.

Нім приступимо до дальшого опису судьби Єлисавети і її сина Рудольфа, згадаємо про кілька менше знаних але отвертих подій, котрі час від часу, як удари малота спадали на лису голову Його Величества австрійського цісаря.

Не тільки, що мав тисячі роздорів між своїми народами, котрим не сподобало ся бути під його управою, не тільки що мав всілякі клопоти зі своїми особистими забаганками, не мало тяжких хвиль спричиняли його брати і їх сини, котрі не могли зрозуміти, що мають слухати лише слів найвисшої голови габсбургського дому.

А що в тім потрапили багато разів і переконати його, про те свідчить вістка, котра дістала ся на денне світло через інтерпиляцію соціал демократичного посла Пернерсдорфа в парламенті — за що наняті закулісні напасники напали на него і мало не вбили.

Оден з братів цісаря називав ся Кароль Людвик. Був жонатий тільки три рази, а його пригод, котрі відбували ся без всяких шлюбних церемоній, було триста разів по три.

Одною з тих пригод інтересував ся американський конзулят у Відни, а коли прийшло до ух Франц Йосифа, той казав

покликати свого брата і став йому вичитувати, що не дбає про гонор габсбургського роду.

На те йому Кароль Людвик відповів: „Тільки не горячись. Мені і без того не вдало ся. Тобі певно булоб ліпше сприяло” — і розійшлись.

Одного майового дня вечер, Кароль йшов улицею Герренгассе з своїм адютантом, коли нараз перед ними вискочила з повоза дама.

„Ото”, кликнув архикнязь і при тім сильно тряснув язиком, „наколи вам вдасть ся зловити сю пташку, то зроблю вас генералом”.

Адютант архикнязя мав щойно рангу майора. Йому не потрібно було два рази пригадувати.

Коли ясноволоса, з голубими очима вийшла із склепу, адютант почав слідити кожний її крок. Коли звернула до одної улиці на Найбаї, адютант приступив до неї і низько кланяючись сказав: „Чи позволите мені, мила панно, товаришити вам малу хвилину.

Та зараз обернула ся і з обуренем сказала: „Пане, ви помилили ся, мусите шукати о одно число дальше!”

Другого дня хтось запукав до дверей покоїка, де мешкала красовиця з голубими очима.

Не сподіваючись чогось злого, відчинила двері, а в них появив ся мущина, котрому день перед тим так рішучо відповіла.

Хотіла зачинити двері перед носом незнакомого, але той почав ї їпросити: „Ласлава панно, перепрашаю вас, я маю для вас дуже важну вістку.”

„Я не потребую від вас жадної вістки.”

„То хоча мене вислухайте. Вам то не пошкодить а я певний, що ви потім будете жалувати; сли мене не вислухаєте.”

При тих словах незнакомий вступив як би був покликаний до середини і почав оповідати дівчині, що її краса і ласка заінтересувала найвисшу особу в державі. І та особа була би готова положити до її ніг своє серце і всі вигоди та всяке першєнство, тільки щоби особисто були в тім злучені.

Молода дівчина не заінтересувала ся такою заявою а холодно відповіла, що має приятеля, студента медицини, що його любить і не стала би ся йому невірною ані за ціну королівської корони.

Коли незнакомий почав її пригадувати, яке щастє усьміхає ся до неї, дівчина відповіла:

— „Дякую вам, пане, за вашу добру раду, але як дійсно хочете зробити мені добро, то опустіть се місце”.

По двох днях той пан знова появив ся в дверях, сей раз в параднім уніформі гузарського майора.

Не чекаючи довго, сказав її хто є тим чоловіком, в котрого інтересі приходить, іменню — рідний брат цісаря Франц Йосифа.

Очікував надзвичайно здивованя при вимовленю так високого імени — але помилив ся.

Мусів переконати ся, що на сьвітї є також женщины, котрих не засліпить ніякий титул а найбільше мішок золота не купить їх чести.

Двері дуже скоро і нецеремонійно зачинили ся за цісарською високостію — але наслідки тої зневаги супроти зверхности прийшли дуже скоро.

Слідуючого дня рано покликано горду дівчину до поліційного уряду і сказано їй: „Маємо певні доноси на вас, що ви провадите неморальне житє, а через те, що ви не є австрійською горожанкою, приказує ся вам опустити сей край до двайцять чотирох годин, в противнім случаю можете бути випроваджені.

Дівчина зараз наняла віз і відшукала свого приятеля, студента.

Той ще перед полуднем зайшов до поліційного уряду прямо до начальника поліції її заявив йому, що дотична дівчина є його нареченою і сподіє ся, що після такої заяви не буде довше обтяжувана.

Пан начальник поліції взяв на себе позу, яку тільки не фабрикований австрійський бюрократ може заняти, і сказав: „Молодий чоловіче, уважайте, щоби ви де не попекли пальців.”

Але молодець не залякав ся і сказав: „Я від вас, пане на-

чальнику, нічого іншого не жадаю, тільки щоб ви знали, що та дівчина є моєю нареченою а не жадною уличницею, і, що не можу дозволити на се щоби була так понижена.”

“Гарна наречена”, відповів пан начальник, “напрошувала ся на_улиці. — Будьте раді, що та висока особа, котра була предметом її нападів, не приказала арештувати її на місци і замкнути до криміналу.”

— „Наколи та найвисша особа так вимовила ся, то се є підла брехня. Правдою є, що пан архикнязь виконав за посередництвом свого адютанта три напади на честь моєї нареченої.”

Пан начальник не хотів молодого мушину переконувати, але задзвонив на поліція і щирого оборонця женської чести приказав замкнути.

Студент прийняв се дуже спокійно і з ввічливим усміхом перед відходом зза дверей сказав:

— „Чи буде на місци, коли вам, пане начальнику, зверну ще одну увагу?”

— Лиш забирайтесь, я не хочу нічого слухати”, відрубав пан начальник і дав поліцаєви знак, щоби відважного молодця відвів в холодок.

— „Скажете панови начальникови, що я є американським горожанином і що буду знати як собі порадити” — сказав молодець до сторожа, коли той відходив.

Пан начальник як почув, що дав замкнути американського горожанина, зараз сказав привести молодця перед себе.

— „Ви є американським горожанином?”

— „Так, а як нині по полудни до четвертої години не дам знати американському конзулеви, де знаходжу ся, то там будуть знати де мене шукати. І я певний”, додав молодець, „що конзуль не буде так мовчати про методи архикнязя, як я самий робив до сего часу.”

Начальник поліції пересвідчившись, що справді має діло з американським гооржанином, перепросив молодця, а дівчина дальше зістала спокійно у Відни.

З огляду на то, що пригоди Франц Йосифа були лиш тїнию пригод його сина — про котрого почуємо в другій части,

тому вчинки цісаревих братів були дуже маленькими супроти чудернацьких поступків їх синів.

Через те, що в другій частині не буде можливо подати всього матеріалу, тому мусимо тут згадати хоч дещо як те все виявилось при інтерпеляції посла Пернерсдорфа в парламенті.

Братанч Франц Йосифа, а син висше згаданого архикнязя, Його цісарська і королівська Високість, архикнязь Отто Франц мав нагоду стати в дуже короткім часі генерал-майором і командантом десятої бригади кінноти в австроугорській армії.

(Мусимо згадати, що австрійські архикнязі приходять на світ дуже легко і з надзвичайними зручностями і мудростями, — не так як звичайні люди — і через те так скоро поступають в рангах і так легко виграють всі битви — на папері.)

Говорить ся, що пригода і гузарські погані вчинки того архикнязя більші числом від всіх зьвізд на небі і піску в морю.

Одної ночі, коли молодий архикнязь знаходив ся в товаристві офіцерів в гостинниці в Еннс а вино вже не смакувало, бо було вже дуже “мокре і квасне”, рішили о другій годині по півночі, подивити ся в інше місце.

Коли прийшли до гостинниці, до котрої офіцери з архикнязем справились іти, застали її замкнену, бо так вимагало заряджене виданє мійською радою.

Коли гриманя до дверей не помагали, то роз’охочені пани почали кидати каміне до вікон. А потім архикнязь Отто Франц виняв револьвер а за ним і його „камрати” та почали стріляти в будинок, будити властителя і його перелякані діти.

Властитель за той час втік задніми дверми і побіг до касарень, аби післали до його дому відділи війська — не знаючи якою почесністю наділи його дім присутність його Високости.

Приспівші жовніри були привитані своїми командантами, котрі закомандували: „Компанія чолом взад, марш” — і післали їх назад до касарнів.

Гостинницю запалили і відійшли — безкарно, бо з ними був архикнязь.

В короткім часі по тім, коли замішанє між мешканцями ще

було не притихло, стала ся в сусідстві того самого міста Еннс слідуюча пригода, скорше неправдоподібна, але правдива.

Архикнязь в товаристві своїх найвірнійших офіцерів знаходив на обїздці в околиці міста Еннс.

Перед ним переходив бідний селянський похорон. На переді йшов чоловік з хрестом в руках, за ним священник з дяком, а відтак чотири мушкетири, котрі несли трумну положену на махах на своїх раменах. За трумною йшли старі родичі з дрібними сиротами по умершій матері і гурток селян, переважно жінщини.

Архикнязь нагадав своїм офіцерам заклад, що він перескочить трумну своїм конем.

Заклад прийнято.

Архикнязь потиснув коня, розбіг ся і — перескочив через трумну.

Мушкетири, котрі несли трумну, перелякались її пустили її. Трумна перевернула ся, віко отворило ся і труп жінки випав на землю.

Та подія була вже зворушаюча і для твердої волі Тирольців — священник поскаржив ся перед єпископом, єпископ перед цісарем а цісар покликав молодшого архикнязя до своєї канцелярії.

Слуги, котрі підслухували за дверима, чули сильні прокляти, гриманє по столі а при кінці сильний удар як би в лице, по чім молодий архикнязь вибіг за двері.

Зараз по тім архикнязь за кару був перенесений до Відня і дістав рангу генерала.

У Відни, молодий архикнязь мав ще більше нагоди показувати свої негідні вчинки.

Найлюбійшим місцем архикнязя і його товаришів був казначейський заклад Сахера.

Опис оргій, котрі там відбували ся не змістив би ся на жаднім папері.

Одної ночі, по таких оргіях запиле шампаном і солодкими лікерами, товариство відправляло архикнязя до Авґартен, в дев'ятих кілометрах, де замешкував замок з своєю родиною.

Коли дійшли до замку і почали розходитись, архикнязь за-

кричав: “А нехтілиб ви товариші подивити ся на мою жінку, саксонську княгиню, Марію Йосифу, як її пасує нічне убранє?”

Коли запитє товариство дійсно входило до замку — то архикнязь приобіцяв їм ще на сходах, що перед їх очима виконає танець, якого ще не виділи.

Як лиш підійшли до кімнат архикнягині, заступив їм дорогу старий слуга, котрий проголосив, що його пан не дістане ся дальше, хибаб його перше забив.

Архикнязь зараз витяг шаблю і в своїй шаленій гордості розігнав ся на вірного слугу, котрого був би пробив, колиб не був хопив його за руку оден з офіцирів, котрий мав ще тільки чести, щоб перешкаджати в злочинстві.

Згадаємо лиш ще оден з нечисленних вчинків архикнязя, котрий дістав ся на сьвітло денне через англійського амбасадора, йогож жінка і дочка були сьвідками тої неправдоподібної події, якій більше подібних, як пізнійше увидимо, взяло свої початки в zdeгенерованих мізках членів габсбургського дому.

Пригода стала ся недавно, бо таки 1914 року і містимо її тут з остатними подіями сего розділу.

Було то одного парного вечера, коли архикнязь в згаданім місци мочив свою спрагу пивом з Сахеровського бровара.

Забавове, реставраційне і готельове підприємство Сахера, належить до найбільших того рода заведень у Відни.

Там можна знайти, так сказати все, почавши від тихого покоїка аж до найгучнійших саль танців, від простого шинку в сутеринах аж до найтишнійших клубів на горі. Тут є найшляхотнійша забава і проста і підла, тут відбувають ся штучні концерти а також в декотрих кутках можна почути відгук з улиць.

Се місце також належить до одних з тих, де чужі люде приходять лиш подивити ся, але ніколи тут не затримувати ся.

Ті власне останні обставини привели англійського амбасадора з його жінкою і дочкою.

В тім часі архикнязь знаходив ся в дуже підпитім стані. Йому було дуже горячо.

Зайшов просто до свого покою, котрий мав на другім поверху, і перебрав ся в холоднійший костюм.

Коли архикнязь знов вийшов з покою, мав на своїм чеснім

тілі лиш два куски: в поясі ремінь, при котрім висіла шабля і військову шапку на голові — а решта зістало так, як мав праотець Адам, коли ходив в райських корчах — не мав нічого, — ані марного фігового листка не було видно — тільки шабля і на голові шапка.

В туюж хвилю, коли пан архикнязь з'явив ся на коритарі в гім надзвичайнім “костюмі” і звертав до сходів, вийшли йому на стрічу жінка англійського амбасадора з своєю незвичайно стидливою дочкою, за ними батько.

До того ще так стало ся, що якраз тоді, — коли жінки прийшли, архикнязь зачепив ногою за шаблю і кількома скорими кроками підбіг до дам і лиш завдяки амбасадорови, котрий йшов за дамами і хопив свою дочку з'заду за рамена, архикнязь не повалив ся на бідну зі страху умираючу англійську графянку.

Ціла подія стала предметом дипломатичної кореспонденції межи англійським а австрійським правительством після чого архикнязь зістав перенесений з Відня до Мерану.

Але біда тому, хто би промовив нечесне слово про особу котрого члена цісарського дому, бо може бути певний, що кримінал його не мине.

РОЗДІЛ XLIX.

Олена на авдієнції.

Около 1870 року виходила в однім з віденських видавництв книжочка під назвою: „Легко і скоро”. В першій части писало ся „Як легко і скоро збогатіти.”

В другій части писало ся, як легко і скоро здобути приязнь женщин.

Відтак вийшла трета часть під заголовком: „Легко і скоро дістати ся на авдієнцію.”

Найбільше питали за нею поліціанти, бо була зараз по виданю сконфіскована а видавець заплатив велику кару.

Поученє, як дістати ся до цїсаря, було дуже обмежене, але через те не уникнуло спостереження органів, які дбають про честь австрійських підданих, щоби не виступили поза межі питомого поважання для габсбургського трону.

Зміст книжки, подаючий так інтересні інформації, був в ротці такий:

„Його Величество, наш цїсар і пан, є так сильно обтяжений справами своїх народів, що йому ледви лишає ся часу, аби міг спокійно наїсти ся і виспати ся.

Коли би кождий з тих міліонів хотїв з цїсарем говорити, не міг би наш найяснійший пан нічого робити. тільки від рана до вечера а від вечера до рана в своїй салі авдієнцій сидіти і вислухувати жадань своїх підданих.

Тому то так мудро заряджено що тільки вибрані особи а властиво лише з важнійшою заявою дістають ся на авдієнцію.

Важнійших справ не може судити простий розум підданих, бо на те є в кабінеті урядники, котрі рішають котра особа і з яким бажанєм може дістати ся на авдієнцію.

Ся книжочка є написана — каже автор дослівно — тільки для людей, котрим потрібно пригадати, чого мають сподівати ся.

Є особи, котрі дістануть ся до цїсаря всегда без перешкод і є річи, котрі мають першєнство перед другими.

Мудрий чоловік не є той, котрий потрафить все зробити, але той є мудрий, котрий потрафить знайти собі людей, які за нього виконують чого би він особисто виконати не міг або не хотїв.

Що до предметів, з якими можна йти до цїсаря, автор каже:

„Сли маєш яку велику думку, котра може спасти цілу державу, з нею до цїсаря не йди, бо спасенє своїх підданих цїсар повірив святій церкві і її урядникам.

Сли ти винайшов якесь средство проти злочину і на утихомирєнє неспокою межи бідними і працюючими масами людий, то і з тим не йди до Його Величества, бо на те є поліція, суди і кримінали, а слиб їх мало ся скасувати, то нехай кождий подумає, кільки людий стратилоб хліб тою дорогою!

Рівнож нехай жаден не приходить з пропозицією скасування війська або війни, бо австрійське військо є передовсім потрібне до утримування пануючої сили Габсбургів і через те немислимим є, щоби Австрія була без Габсбургів; військо мусить бути.

Тому, що цісар є так дуже зайнятий великими і численними державними клопотами, потребує передовсім, аби зі сторони його підданих висловлювано лише такі домогання, котріби тішили і уприємнили його жите.

Хто однак захоче дістати ся до цісаря і увидіти його милостиве лице, нехай має на думці лиш одну просьбу, котра як її добре предложить, буде певно вислухана. То є: просити, аби Його Величество зволило прийняти найвірнійше підданство і заяву послушеньства. Нехай покаже, що є готовий положити тіло і душу і все, що має, до його ніг, аби того всього зволив ужити в кождім разі, як хоче і де хоче.

По друге, що тичить ся осіб, які не є єпископами, або генералами, або міністрами, або подібними висшими особами нехай на авдієнцію не йдуть; старі люде до цісаря нехай не йдуть бо они Його лише томлять.

А хто є молодий, той рівнож нехай вистерігає ся жадати авдієнції, бо своїм молодим розумом міг би вистроїти яку глупість.

Рівнож нехай не подумає про авдієнцію стара баба. Цісар старі женщины любить, але тоді як їх не видить.

При кінци, нехай не старає ся про авдієнцію молода женщина або дівчина, котра не є гарна, або дуже худа, або дуже товста. Не булоб на місци, щоби такі особи висловлювали Його Величеству своє просте підданство, бо то малоб здобути почуте, що Його Величество не в силі оцінити женську красу.

Отже ті піддані, котрі не мають відповідного титулу, ані на цісарському дворі хоча трохи рівноючої ся достоїнности, нехай не приходять перед лице Його Величества а нехай приходять тільки ті, котрим природа дала всі здібности і красоту, що ще за мудрого царя Соломона були оцінювані коло ступня трону і в переповнених запахом кімнатах старинних володарів."

То був короткий зміст книжочки, котрої видавець знав на-

перед, що буде skonфіскована, а відтак видасть ся в Швайцарії і як заказаний овоч, буде пересилати ся тайно до Австрії.

Плян удав ся і книжочка продавала ся як теплі гуси. Найбільше за нею попитували дами з висших кругів а лиш одно їх інтересувало, що сли там є яке зерно правди то як би те зерно вдало ся ужити та обернути в щирю лепту.

Того часу появили ся у Відни сини Балтаззія.

Любили забавляти ся, мали панські забаганки а лиш одного їм ще бракувало: дістати ся до найвисших віденських кругів, блестіти між кавалерами і дамами, котрі є „дома в дворі”.

Гроший мали досить, але титул барона був дуже незамітний. Тоді була потреба якоїсь висшої протекції.

До того спричинив ся граф Естергази, знаний противник графа Фестетікса.

Свого пляну, щоби пімстити ся на своєму ворогови або зискати приязнь у Елисавети, не тільки не забув, але всегда передумував та більше і більше його відновлював.

Що йому не вдало ся у цісареві, щоби до неї якось приблизити ся, того досягнув пізнійше у цісаря — знаючи добре його слабі сторони — то був з ним, так сказати в товариських зносинах. Тою дорогою увірив, що мусить колись дійти до ціни.

Він був би зібрав перед Франц Йосифа всі красуні з цілого сьвіта, лиш аби дістати ся до ніг тої, котру він бажав.

Балтаззі того часу дістав до рук поученє, як легко і скоро осягає ся авдієнції.

Їх так нещасно замужна сестра Олена була така красна, що в цілому Відни не було її рівної. Куди йшла, кождий за нею оглядав ся і провів її очима.

А Олена вже давно тужила за якимсь добродійством, котре булоб хосенне.

Її орієнтальна кров змішена з європейською грала в її жилах і так її часом розгрівала, що не могла ані сидіти спокійно, ні ходити ані спати — тільки ще на кони підчас скорої їзди і в скорих рухах в сідлі її здавало ся, що чує ся ліпше.

Отже знайшла ся в обставинах, до яких орієнтально-турецько вихована жєнщина не може привикнути.

Як вийшла замуж, вже мала одного добродія за собою, але нічим так декотрих шляхотських добродіїв не поваблювало як те, що — під печаткою найбільшої тайни она є дочкою австрійського цісаря.

Колиж вийшла замуж ніхто і не сподівав ся, що неочікуваний мороз так скоро зморозить всі цвіти в її супружім раю.

Все те спливало ся до купи і жите ставало комедією а комедія ставало житєм.

„Послухай”, сказав одного дня по полудни в пратерській кавярні Балтаззі до Естергазія, ти мігби мене підвести о ступень висше, тобі прецінь не є так далеко до цісаря.”

„Може то вдалоб ся,” сказав Естергазі і переніс турецьку папіроску з одного кутка в другий. Але добре було би мати хоч ще одного посередника, або ще ліпше посередницю.”

„Се можливе”, закликав радісно Балтаззі. „Що скажеш про мою сестру — не є гарна?”

Граф при тих словах трохи застановив ся, виняв папіроску з уст, перекинув одну ногу на другу і нагинаючись до Балтаззія — відповів з широко отвореними очами і тупим голосом: „Я розумів, що твоя сестра є замужна. Не називає ся она Вечера?”

Балтаззія те дивне питанє ані трохи не зворушило. Опер ся вигідно о крісло, розтяг ноги а випустивши з уст, великий клуб диму, з злобним усміхом сказав: „Она є замужна після нової моди. У всім жиють спільно, лиш в любові йде кожде своєю дорогою.”

„Але”, скоро додав, „она жиє як невинна панна і думаю, що моглаб зробити виїмку. Цісар є цісар.”

І постановлено і зроблено.

Граф представив цісареві Олену як найнещасливійше і найневиннійше сотворіне на сьвіті.

„Як то судьба часом з чоловіком поступить.” говорив. „Як бідна тішила ся, що вийде замуж, через що мала увійти до раю, а тут як на перекір стало ся так що они не мають нічого спільного — лиш майно і мешканє. Догадую ся, що його певно постигла яка хвороба а не хотів зробити свою жінку нещасною, і її він лишив під згодою що жиють разом як брат з сестрою.”

„Але я більшої краси ще не видів”, продовжав граф. „Думаю, що її дуже розвеселило б як би увиділа усміх свого цісаря — таку коротку авдієнцію можна б її уділити наслідком якої в її житє впало б кілька зерен, котрі б її загріли.”

„Нащо так багато говорити, милий графе”, відповів цісар з сердечним усміхом. „Чи я такий жорстокий, щоб відказав колинебудь прийняте такої жєнщини, котра є така нещасна і така красна?”

А Балтаззі також старав ся, аби в своїй сестрі розбудити охоту і додати... відваги йти на авдієнцію.

„Цісар є великим володарем — але в любови є дуже нещасний”, оповідав. „Його жінка не тримає ся дому і всегда є самий, опущений, без потішень і без любви. Дійсно він утішить ся, коли з жєнщиною так красною і в богатьох річах так розумною — буде мати нагоду поговорити.”

Так дійшло до авдієнції.

Цісар тоді не знав, чиєю дочкою є Олена, не питав про її родинні відносини, йому вистарчало, що є така нещасна і така гарна.

Авдієнція стрінула ся з очікуваним вислідом.

Всі сотворителі і основателі того нового цісарського добродійства були дуже заспокоєні .

Естергазі став більшим любимцем, Балтаззі мав отворені двері до всіх парад і балів, а Олена була у цісаря печена-варена.

Цілу книгу можна б написати про інтриги, котрі почали сплітати ся кругом відносин цісаря до Вечери.

Були тут палкі кавалери, котрі хотіли також вкусити колача, котрий цісарови так смакував і були тут ще горячі і зависні напади двірських дам, котрі почали Олені так сильно завидувати, що були би зрушили небо і землю, лиш аби та особа забрала ся з Відня.

Пізнійше дійшло до того що прийти мусіло: двірські інтриги дійшли до вершка, коли цісар дивним бігом обставин довідав ся, що его дочкою є Олена і сей скандал мав стати загально звісним.

Дехто дивувався, чому всі Балтаззі з Вечерами так скоро зникли з Відня.

Олена в коротці по тім повила дитя Марію, котра пізніше стала так сумно звісною разом з архикнязем Рудольфом.

РОЗДІЛ I.

Чорні тіни в життю Єлисавети.

На Єлисаветі лежав не тільки проклин Габсбургів, але і проклин свого роду, бо була з роду Віттельбахів.

В Європі є тільки п'ять володіючих католицьких родів, а після їх традицій, одинокі члени тих родин повинні жєнитися і віддавати ся тільки в границях тих п'ятерох родин.

До тих п'ятерох родин належать: Габсбурги в Австрії, Віттельбахи в Баварії, Савой-ї в Італії і Альберт-инська лінія в Саксонії.

Полишають ся ще Кобург-и в Бельгії, але на тих остатних католицькі роди дивлять ся з гори, бо бельгійські Кобург-и походять щойно від Леопольда I., який дістав ся на трон 1831 року.

Противно горді Габсбурги беруть свій початок від самого Еверарда III., графа з Нордгав, в Долішній Альзації, у 898 році. Той володар, як і більшість інших дістав ся на своє правляче становище при помочи грабованя і мордованя — але мимого того був монархом і основателем славного роду Габсбургів.

З ріжних причин, Габсбурги не споріднювали ся з іншими чотирма родами — але споріднювали ся головню з родом Віттельбах-ів.

Таке сталє мішанє двох родів вело до їх дегенерації.

Яке близьке посвояченє малю тут місце, видимо з того, що Єлисавета з роду Віттельбахів була власне сестрінкою свого мужа, а мати її мужа, Софія, була її тетою.

Така кровна дегенерація помагала в великій мірі проклонам, які спочивали на обох родах.

В той спосіб Єлисавета терпіла горе не лише зі сторони кривних свого мужа, котрі були також і її кривними, але і Франц Йосиф мав клопоти зі сторони родини своєї жени і своєї матери, Віттельбах-ів.

З тих многих словом чести гарантованих оповідань, що сюди належать, спімнено хоть про одно, щоби образ славного Габсбурського роду був яснійший.

Відносить ся воно до звісного баварського короля Людвика II., братанця Єлисавети і свояка Франц Йосифа.

Божевільність у Людвика дала ся лучше зауважати чим у інших Віттельбахів і Габсбургів.

Декотрі зовсім не хотіли вірити, щоби Людвик був більше божевільним лиш тому, що хотів відобрати жите кільком особам — інші королі відбирали жите тисячам здорових людей і їх не проголошено божевільними — в сім дійсно є багато правди.

Божевіле Людвика ріжнило ся від божевіля його рідні головно тим, що його за таке признано таки в кругах його найближшої рідні, з винятком Єлисавети, котра за ним завше обставала.

З другої сторони перед заграницею в імени короля — вярята, володіло ся в цілім краю, видавало ся закон, підписувало ся засуди смерти — а того хто зневажливо заговорив про короля, подібно як і у інших краях тяжко карано за образу Величества.

Початки божевіля відносять ся — як звичайно буває — до любовних подій.

Згадана справа дотикає старшої від Єлисавети сестри, котру колись Людвик хотів зробити баварською королевою.

Се є та щаслива дівчина, котру — після плянів австрійської архикнягині Софії — мав зробити Франц Йосиф австрійською цісаревою.

Пізнійше — як знаємо — не стала вона ані королевою ані цісаревою, але простою графинею — а по тім розвела ся.

Коли залюблений Людвик осьвідчав ся сестрі Єлисавети, а вона вкінці приняла його осьвідчини — він добув з кишені до рогий перстень, засунув його на палець своєї молодої і приси-

лував її, щоби йому присягнула, що того перстень не здійме з руки. Так дуже любив свою молоду.

Се однак не перешкаджало, щоби як правдивий Віттельбах, з габсбурською кровю в своїх жилах, не мав всїляких любовних зносин з гарними акторками і іншими красавицями, котрі йому впадали в руки.

Однак такі дами, коли їм все добре платить ся, бувають часом дуже зависливі за своїх опікунів.

Одна з них, звісна акторка Шумаер, як публично проголошено, що молодий король заручив ся, хопилась юдиного пляну, щоби заручених розірвати.

Насамперед вкрала ся в довіре молодій королевої. Відтак почала її оповідати, про королівські любовщі і що за муж може бути з него опісля.

Оповідала відтак про свої власні зносини з ним, як дала ся звести, яких средств уживано, яку недугу з того дістала.

Усе оповідала в таких подробицях і з такою правдоподібністю, що наречену опанувала відраза, і перстень, котрий мала від короля, з роспукою кинула на коверець під ногами акторки.

Акторка Шумаер зараз зігнула ся по перстень і удаючи, як би клала його на стіл між книжки а в дійсности сховала його за пазуху

Відтак з перстеном побігла до двірського Дон-Жуана — котрий появленем ся красної акторки і знаної йому любовниці самого короля не мало здивовав ся.

Для ліпшого порозуміння мусимо познакомити, яку ролю грає такий Дон Жуан в королівських дворах.

В звичайних кругах розуміє ся під Дон Жуаном такого грішника, що масами здобуває дівочі серця, а опісля зводить.

В високих двірських кругах має Дон Жуан цілком інші задачі.

Буває то собі звичайно гарний, молодий, сильний кавалер, з високим титулом, з великими вимогами і великопанськими забаганками, але з порожною кишенею.

У такого знаходять захист і отверті руки ті двірські дами, котрі вже є трохи пристарілі і не гарні, але володіють ве-

тикими грошовими зособами, і тішать ся ласками второпних кавалерів.

Двірський Дон Жуан, ранги лейтнанта, дуже утішив ся появленем ся красуні, котра кидалась звичайно в його обійми, позаяк інакше він подібної стрічи не розумів. Однак акторка вагала ся і хотіла йому дати до порозуміння, що приходить з цілком іншою справою, але Дон Жуан сказав:

„По що таке балаканє. Я знаю, що король щойно заручив ся і що таке саме відчуженє і занедбуванє пригноблює вас”.

„Акторка переривала його бесіду і говорила: „ні, ні, я так не думаю — —.”

Він: „то вже звісне з досьвіду, що коли женщина думає так, то говорить ні — се нічого не шкодить, прецінь я того не скажу — — ”

Що стало ся, то пропало. Акторка не мала так сильного хребта, щоби оперти ся проти доказам — її ходило головнo о те, щоби вручити звісному Дон Жуанови перстень, котрий взяла від нареченої короля і намовити його, щоби носив публично сей перстень.

Коли король другого дня увидів перстень на руці двірського Дон Жуан-а, стратив притомність.

Ще того самого дня зірвав заручини і написав до нареченої лист, в котрім не жалував терпких слів дівчині незнаючій нічого про несталість, і про біганє за Дон Жуан-ом.

Не тривало довго а обоє заручені довідали ся, як ошукала їх акторка.

Вона однак не хотіла нічого чути про нові заручини, а він обдумував плян пімсти над акторкою, котра його так очернила.

При найближшій нагоді король запросив акторку Шумаєр до плавби човном на озері, при світлі місяця.

Она мала перебрати ся за Ельзу, а він за Льогегріна, особи звісні зі славної німецької драми.

По кожній стороні лодки сидів один весляр, а на середині Людвик, зайнятий розмовою з акторкою.

Нараз Льогегрін підвів ся, скочив на Ельзу і кинув її в озеро.

Один з веслярів скочив за нею і виратував її, підчас коли другий старався успокоїти короля.

Ся подія не викликада ніяких заворушень через те, що дістала ся на яв богато літ пізнійше. І тоді ані сейчас по тім Людвика не уважали божевільним.

Перше велике розярене проти короля повстало тоді, коли слугі, котрий йому добре чистив чоботи, одного красною ранка уділив титул графа.

Се було щось нечуваного! Як би був застрілив котрого з своїх слуг, тоді удалоб ся оправдати його! або як би котрого невинного чоловіка замкнув в тюрму а його жінку знасилював — то се можнаби було витолкувати собі і затаїти, але слугі дати титул графа, то вважаєсь божевільством.

Від того часу почали двірські круги тримати сторожу над королем і приділили йому як опікуна професора з Гуддену, лікаря спеціаліста в духових недугах.

Обуренє на короля зросло, коли свого голяра а сейчас по тім і двірського шевця підніс до стану рицаря. Не думали, що швець може бути пожиточнішим членом людського товариства, як усяких п'ять шляхтичів разом.

Зараз по тім іменованю зійшла ся вся родина на нараду.

Цісарева Єлисавета обставала за своїм братанцем всіма силами. Пригадувала, що мала нагоду видіти ще більші дурниці серед інших володарів — що ніхто не є в силі серед таких обставин жити, хто не мав нагоди серед них знаходитись — і що вона сама собі дивує ся, що вже давно не здуріла.

„Ти скоро скажеш, що ми всі божевільні, приговорював оден з присутних.

„Після низького оточення серед якого чоловік живе, звичайно судять високі круги, котрих не можна так добре зрозуміти».

„Але мені не раз прийшло до голови питанє, чи цілий світ не є одним варятом.”

Єлисавета з своєю теорією не удержала ся а Людвика в тісніших двірських кругах проголошено варятом і від того часу усе заряджено відповідно до сего.

Через те, що Людвик був королем, то на зверх треба було

єю його королівську повагу піддержувати і тому усе відповідно до сего заряджено.

Королівські замки на зверх задержали ту саму назву, але в думках двірських урядників уважало ся їх за дома для умово хорих, в котрих тримає ся короля.

Служба змінила ся. До служби приймає дозорців з досвідом для умово хорих, але їх перебирано за льокаїв і двірських урядників.

Королеви полишено повну свободу що до їди, питя, забав і подібних річий лиш панованє в його імени почали виконувати інші.

Король усе те зауважав, сердив ся, але не міг собі помочи.

Пізнійше, коли до того всього вже був призвичаїв ся, або дійсно збожеволів — а можливо, що став більшим варятом як його колеги на троні, про те історія най видасть суд.

З богатьох вчинків, котрі король підчас свого нещасного життя поповнив, згадаємо передовсім два, оден комічний а другий дуже трагічний.

Одного разу, — було то в день св. Людвика, коли обходжено королівське торжество, уряджено велику забаву, котра складала ся з трох частий.

До сего приготовано три великі салі в двірськім замку. В кожній салі мала відбути ся одна часть торжества.

Коло саль находилась велика гардероба як то звичайно буває.

Головним услівєм вступу на велике торжество була гардероба, що до котрої були слідуєчі домагання: мужеське і женське панство мусить мати однакове убране і ніхто не сьміє на собі мати при вході до першої салі більше анї менше кусків убраня.

При маскових балях бувають часом ще дивнійші домагання, і через те ніхто не дивував ся слідуєчим дальшим домаганням!

Кождий мусить мати від голови аж до пят широкий шовковий саван сніжно білої краски.

На него має бути натягнена старогрецька сорочка, сягаюча до колін. Краска її має бути ясно рожева.

На ту сорочку має бути натягнений короткий по пояс кабат чорної краски.

На головах вінець з зелених листків. На ногах черевики з синього аксаміту.

В першій великій салі, до котрої перебране панське товариство вступало, відбувалися виключно музично-театральні представлення.

Гралося драма, котра почала убійством а закінчилася любовною пригодою сім разів замотаною. До убійства пригравали музиканти дикого мадярського чардаша а любовній пригоді пригрівалося похоронний марш.

Ціле представлення викликало так дивно змішані враження смутку і радости, що гості переходили з скривленим лицем до другої салі, де мала відбутися гостина.

Приняте тривало три години а випито тут багато сильного вина і солодких лікерів.

Особливого нічого тут не сталося крім обставин, що при вступі до салі кождий гість мав стягнути з себе чорний кабат і віддати слугі, щоби йому не перешкаджав при подаванню їди.

А при виході з другої салі до третьої, кождий мав віддати свою рожеву сорочку, аби йому не було за горячо по вині, так і полишились всі тільки в своїх сніжнобілих саванах.

Коли ціле товариство парами, пани з дамами вступили до третьої салі, служба відійшла а двері замкнено.

В салі не було ніяких крісел, крім мягких лавок, попри стіни. Всі посідали кругом попри стіни, так далеко від себе, щоби при розтягнених руках міг один другого тримати за палець.

Король зложив підпилому товариству таку заяву: „Дякую вам, дороге паньство за ваші відвідини і щирий співуділ. Нїм розійдемся, закінчимо нашу забаву спиритуальним сеансом. Щоби був добрий вислід сего, конечним є згасити всі сьвітла а руки споїти так, щоби палець мущини знаходився в руці дами. Як хто почує який звук, або щось увидить, най про те скаже другому.”

Сьвітла згашено.

По хвилі король сказав: „Я чую тихі звуки.”

Всі заявили, що в дійсности чути якесь шемранє і якийсь голос. Настала глибока тишина і знова як би щось робило галас.

Коли вже здавало ся, що сеанс починає ся, крикнув хтось — певно король — що горить.

Сьвітла засьвічено і хто міг втікав за двері, лиш чудесно сплетені зі собою, декотрі духи змінили ся так, що в однім савані було видно двоє тіл, коли в інших саванах декотрі так позмінювали ся, що зістали лиш порожні савани.

Порядок настав аж на сходах, коли показало ся, що зовсім не горить і ніхто не знав, що робити, бо господар пропав, через те, що був — умово хорий.

Від тої події, при котрій декотрі двірські особи відчували, що їх честь була нарушена старали ся вони про те, аби короля ще більше стерегти і подібні забави вже більше не повтаряли ся.

Цісарева Єлисавета, коли довідала ся, що стереженє її братанця так скріпило ся, що той властиво стає вязнем, думала, як би його освободити.

Її помічникѡм був граф Фестетикс.

Єлисавета не вірила в те, що Людвик хорує на умі, лиш припускала, що котрийсь з варятів, котрий його уважає за божевільного, поповняє божевільство.

Одного разу при відвіданах обговорила з Людвиком плян, як йому допомочи в утечі до Швайцарії, або до Франції.

Людвик мав аж до обговореного дня пильно вчити ся плавати.

У тім саме часі король находив ся в замку Берг, де недалеко находило ся озеро.

Король привик кожного дня пополудни приходжувати ся коло озера і в нїм купати ся.

Найбільшою перешкодою в утечі була обставина, що короля провадив професор Гудден — а недалеко за ними находило ся всегда двох сильних сторожів, перебраних за слуг.

Того дня, коли мала мати місце утеча, граф Фестетикс чекав з повозом на другій стороня озера, ще з двома сильними помічниками, очікуючи Людвика.

Людвик забрався до справи дуже непомічено, та зажадав від професора, щоби віддалив тих двох слуг геть хоть на хвилю, що їх присутність його дуже розстроює і що не дозволяє йому ужити повним віддихом чистого повітря.

Професор по кількох вимовках на налягане короля, дозволив на се. Був сильним мущиною і думав, що не грозить ніяка небезпека.

Що даліше сталося, того ніхто не знає.

Фестетікс не могучи дочекати ся короля, відіхав. Королівські сторожі, як вернулися, знайшли обох мушій утоплених.

Єлисавета саме тоді находила ся недалеко коло Странберського озера близько Поссенгофен, звідки було видно замок Берг.

По полудни тогож дня спала на ню утома, і вона заснула на софі глибоким сном.

Мала сон, котрий її сильно зворушив. Виділа Людвика II., з мокрим волосем, котре в непорядку покривало його чоло а очи, котрі були отворені, уста сині, одежа в непорядку а такий був мокрий, що цілі струї води текли з нього і заливали його спальню.

Коли пробудила ся, то так трясла ся цілим тілом, що ключниця мусіла тримати її за руки і її потішати.

Коли Фестетікс вернув з порожнім повозом, не чекала довго а казала себе завезти до замку Берг.

По дорозі назривала лілїй для свого брата, котрими хотіла його потішити.

Як увиділа трупа, кинула ся на нього і зімліла.

Як опам'ятала ся, закликала: „Візьміть його звідси, скорше, візьміть його. Він не умер, він тільки думає, що він умер”, і знов зімліла.

Догадують ся, що Людвик насамперед втопив професора. коли той йому боронив в утечі, а відтак утопив ся самий.

В тім часі удар за ударом почав наступати, а довгі чорні тіни почали ходити за нещасною Єлисаветою.

Її сестра, як знаємо, згоріла підчас великого пожару База-ру де ля Чаріті в Парижі.

Володислав, син архикнязя Йосифа, був випадково застрілений на ловах.

Франц Йосиф, найблизший свояк, легко се зніс, але Єлисаветі то лиш долило горечі до чаші життя.

А ще згадаємо одну подію, котра стрінула її приятельку, архикнягиню Єлисавету, дочку архикнязя Карла, котрий обставав за цісаревою проти напастий цісареві матері Софії.

Архимнягиня Єлисавета, убрана в гарне муслінове убранє, дивила ся з вікна шенбрунського замку і курила турецьку папіроску.

Коли почула кроки свого вітця на долині, під вікном, сховала папіроску взад за себе і почала говорити з вітцем.

Її отець строго наказував курити з огляду на її слабкі груди.

Убранє, ззаду від папіроски заняло ся а заки прийшла поміч, архимнягиня згоріла.

Ті всі події так долягали Єлисаветі, що одного дня її служба мала витягнути її з филь малого озера і привести знов до життя.

Такий страшний є проклін над родом Габсбургів, що все з собою пориває, що до того дому наблизить ся.

Кінець першої часті.

ЧАСТЬ II.

РОЗДІЛ I.

З дитячих літ архикнязя Рудольфа.

Всі архикнязі однаково не виховують ся, але у всіх є де що подібного. А такий старий рід, яким був габсбургський, певно уживав всіх можливостей, всіх старих високо — панських способів для виховання дитини, котра лише через те, що народилася в цісарській колиці, є назначена володіти мільонами

тих, які не потрапилиб самі виконувати подібно політичних діл.

Отже в вихованю архикнязя Рудольфа маємо певний взір королівського виховання, через те тут й подаємо декотрі епізоди з його молодости, аби кождий читач знав, як люди такі до-рогі особи поважали а їх правліню та їх розумови корили ся.

Імя Рудольф не появляло ся в габсбургській династії через цілих пять соток літ. Того імени бояли ся. Рудольф II. умер як божєвільний. Рудольф III і Рудольф IV померли в молодім віці — перший, мав дваїцять сім, а другий, навіть не дожив дваїцять шість літ.

Але наш архикнязь будив велику надію — хоч би лиш через те, що був наслідником трону. Кождий наслідник трону будить велику надію доки не має нагоди чогось вистроїти. А найбільшу надію будить наслідник трону, який щей до того є з габсбургського роду.

Хотяй Рудольф був так здегенерований, як його батько і всі жиючі Габсбурги, то прецінь зараз в його молодім віці являли ся признаки незвичайної здібности.

Рудольфови ще не було два роки, а вже потрафив пізнати, котра дитина є хлопчик а котра дівчинка. І до дівчат мав він більший нахил чим до хлопців.

Архикнягиня Софія, котра займалась його вихованєм, уважала найбільше на те, аби свідомість Рудольфа не була в нічим обмежувана.

Що лиш малий хлопчик забажав, все мусіло бути по його волі.

“Він є вибраний, щоби володів одною з найбільших держав сьвіта, через те, його жаданя є оправдані і нічо не сміє стати ся проти його волі”.

Одного разу як пятьлітний архикнязь їхав з своєю нянькою в двірській колясі, на Шотерінгу, проходжував ся оден пан з своєю малою донечкою по хіднику.

Дівчатко було незвичайно гарне. Волосє, як золото ясче спливало на її рамена, голубі очка скоро бігали з місця на місце, а головно за кіньми, які переїзджали попри них, запряжені у повози; ніжки в біленьких пончошках і взуті в низьких че-

ревиках тупали попри свого батечка, а короткими її суконками повівав вітер і показував, яке гарне мережево пришила її мати до краю її коротеньких штанчат.

Цісарський хлопчик увидівши дівчинку, закликав панським голосом на свою няньку: “Приведи мені ту дівчинку, я хочу з нею бавити ся”.

“То не може бути, цісарська Високосте”, сказала нянька, “дівчина йде з своїм батьком, а той її не пустив би”.

“Але як довідає ся, що я її хочу то — він мені її дасть.”

— “А як би не дав?”

— “То її візьме ся.”

— “Але він буде її боронити”.

— “Закличе ся поліцая”.

Хлопчик не міг зрозуміти, що коли його батько може взяти собі кого хоче за жовніра, чому би він не міг взяти собі дівчинку, хотяй би з рук батька, і з нею бавити ся...

Коли архикнягиня Софія постарілась а її спосіб виховання почав видавати овочі, які навіть двірським кругам, не сподобали ся, тоді покликано матір, аби та перебрала на себе виховане сина.

Архикнягиня, коли почула, що хлопець має бути переданий в руки матери, почала гнівати ся і показувала свою ненависть властивим собі способом.

Як коли хотіла пострашити Рудольфа, говорила: “Лиш пожди, як прийде мати то ти перестанеш сьміяти ся”.

Але ошукала ся. Коли Рудольф по довшім часі увидів матір, а йому було сказано, що тепер буде з нею, то він сказав: “Я тому радий. Мама є гарнійша як бабка”.

Як архикнягиня Софія то почула, то від злости мало не вискочила зі шкіри.

Рудольфова велика приязнь до гарних женщин доводила вже в його дитячих літах до всіляких скандалів і неприємностей, знаних лиш в тіснійших двірських кругах.

До тих кругів належала двірська дама Нає, якої ані найбільший підхлібник не міг при добрій сьвідомости назвати гарною. В дійсности була она погана, але робила все можливе, аби ту недостачу закрити.

Глибокі ямки, яких мала подостатком на лиці і чолі, вдалось її сяк-так заліпити фарбою. Також її поганих довгих і кривих зубів не було видно, коли мовчала, а гірше було з її устами і з носом. Сьміяти ся анї не думала через те, що її безмірно широкі уста отворяли ся і сягали через цілу твар від уха аж до уха.

А її ніс чим ставала старшою, тим більше продовжував ся, так що було побоюване, що колись досягне аж до сильно вистаючої бороди і розділить уста на двоє.

Згадана двірська дама припускала, що не належить до перших красавиць в габсбурській монархії, але всегда уважала би за велику образу і удар в лице, як-би її хто був сказав, що она не є гарна.

А одного разу коли зійшлась на чай сама сметанка з посеред двірських кругів і малий Рудольф при своїй матері став загальним предметом розмови, стала ся слідуюча пригода:

Одна дуже побожна двірська дама запитала хлопця, чи знає, хто його сотворив.

— “Господь Бог”, була відповідь.

— “А ще кого сотворив?”

— “Маму”.

А тепер одна по другій з двірських дам почали випитувати: “А хто мене сотворив?”

На нещастє запитала також і та погана двірська дама: “А хто мене сотворив?”

Рудольф застановив ся і не говорив нічого.

“Но скажи, хто сотворив графиню Нає?” натякнула Єлисавета.

Рудольф, подумавши, сказав: “Я не знаю”.

Загальний настрій трохи тим закаламутив ся, але цікаві двірські дами тим не вдоволили ся і при найблизшій нагоді кілька з них обступило Рудольфа і хотіло довідати ся, чому хлопець показує таке недовіре зглядом графині Нає.

Нічого иншого недовідали ся від хлопця лиш то, що Бог сотворив тільки гарні жінщини.

Коли його запевнювали і переконювали, що Бог сотворив всіх людей, звернув ся з запитом до своєї матері і сказав:

— “Скажіть мені мамо, чому то Бог зробив графиню Нає такою негарною коли міг її зробити гарною?”

Злоби, яка появилась на лицах всіх гарних дам, годі описати.

Єлисавета відповіла: “Сего ти сину не розумієш, бо до того ти ще за молодий”.

Рудольф обернув ся і спитав: “А тато розуміє?”

— “Правда, тато є цісар і розуміє все,” відповіла одна з двірських дам.

— “Чи тато думає, що ті негарні є від доброго Бога?”

— “Розуміє ся.”

— “І любить їх?”

— “Справді їх любить як і інших.”

Рудольф покрутив недовірливо головою і промовив: “Того не вірю, я у него ніколи негарної жінки не бачив”.

При тих словах ситуація ставала ся так неприємною, що дами скоренько розійшли ся а “талановитого” потомка Франца Йосифа відвела його нянька до його покоїв.

Малого Рудольфа як знаємо, виховували головню Єзуїти, котрі старали ся вщеплювати в него передовсім свої ідеї про Бога і сьвяту Церкву.

Хлопець котрий чув багато слів про Бога, але не бачив ніякого приміру побожного життя при звичаював ся говорити про побожні річи непринятим у дворі способом.

Тому лучало ся часто, що одні в його висказах добачували велику мудрість, інші знов, великі прояви легкодушности а ще інші висказували побоюване, що з хлопця виросте колись ліберал.

РОЗДІЛ II.

Демократизм Єлисавети зле приймає ся.

Єлисаветі дуже тяжко прийшлося погодитись з фактом, що одідичена габсбургська гордість Рудольфа взяла свій по-

чаток у нещасливім вихованю архикнягинею Софією.

Зібрала тому всі свої сили, щоби вщипити в свого сина думку, що і низша шляхта, ба навіть і простий нарід є також людьми.

Демократичними думками переняла ся Єлисавета підчас своїх численних подорожий, коли опущена і обдурена самим престолом і його найблизшим окруженем, шукала потіхи — і найшла її посеред простого народа.

Ту стрінула ся з щирими словами і отвертими серцями, тут виділа жите у самому його жерелі, правдиву любов, радість і жаль, такими якими вони є.

В дворі хто радував ся (з нещастя другого) говорив, що дуже його жалує, а хто другого ненавидів хвалив ся як його любить. Фарисейство, облуда з усіх сторін, ні одробинки щирости ані сердечного співчутя.

У простих людей цілком інакше. Позолоченої двірської етикетки нема. Золото є золотом а болото є болотом — природа є природою.

Єлисаветі нарід сподобав ся і вона його любила а боліло її, коли кругом себе виділа погорду і насмішки з того, що є просто народне.

В Шенбрунськім замку бавили ся діти двірської аристократії в весіля.

Єлисавета приглядала ся їм з вікна.

Рудольф був гордостію дня.

Виступив і заявив: “Я буду женихом”.

На таку заяву не було ніякого спротиву.

Але саме тепер лучили ся великі труднощі. “Кого маю вибрати за молоду?” спитав архикнязь.

“Мене, мене, мене”, закликало коло тузин дівчат.

Рудольф роздумував, а відтак з великою повагою і рішучістю сказав: “Не виджу ніякої крім Гізелі, хтоб мені був рівний через те, що жадна инша не є з королівської крови. А я не можу женити ся з тобою, Гізельо через, то що ти є моєю сестрою”.

“То не шкодить”, відповіла Гізеля, “прецінь то є лиш ігра”.

“То не можливе. Я можу бавити ся зі всіми, але не можу з ніякою женити ся”.

“І прецінь се є жарт, возьми лиш собі котру захочеш”.

“То не можливе”.

І забава не удала ся.

Єлисавету такий прояв хлопячої аристократичної зарозумілости дуже неприємно діткнув.

Не задоволила ся поучуванем, словами але видумала інакшу лекцію для синка.

Хлопець мусить прийти в близші зносини з звичайною нешляхотською дитиною, подумала, то певно допоможе.

Через те, що у Рудольфа дала ся зауважати любов до цвітів, Єлисавета дала йому кусник огорода, котрий був вповні його “власністю”, і котрий міг він сам для себе обробляти після своєї вподоби. Приділила йому до помочи дуже гарного, услужного і чемного хлопця, сина двірського огородника, котрий мав бути учителем і помічником архикнязя.

Сама особисто доглядала, щоби Рудольф поступав з Івасьом як з приятелем а не як з слугою.

Все, що тим осягнула було те, що для бідного Івася настали дуже злі часи. Рудольф розказував а Івась мусів працювати. А коли працював цілий день, Рудольф прийшов і Івасьову працю нищив кажучи, що недобра.

Одного разу Івась посадив певне число рожевих корчів. За пару годин Івась знайшов свої корчі повиривані і поскидані на купу. Рудольф дивив ся чи коріне приняло ся — а через те, що не приняло ся, його неуміло посаджено.

А як мати часом прийшла і пригадала, що тут а там міг би бути ліпший порядок, Рудольф тупотів ногами, так як його отець мав звичай робити, і кричав: “То Івась тому винен. Ви не знаєте який я маю з ним клопіт, все робить зле а я мушу по нім направляти”.

А Івась стояв з боку, гамував слези — мовчав.

То була одна з головних прикмет, питома Рудольфови разом з усіми Габсбургами; всю вину звалювати на другого або на судьбу а ніколи не видіти своєї провини.

Спроба вщипити трохи демократизму в габсбургську ду-

шу Рудольфа в спілці з огородом при помочи Івася завела, коли цїсарева одного разу знайшла синка в тісній альтанці його огорода схованого з малою княжною Міні.

— “Що тут робите?”

— “Бавимо ся”.

— “Де є Івасьо?”

— “Я його післав геть, я його тут всегда не хочу мати”.

— “Коли так любиш Міці, чому ти не хотїв її за молоду, тоді як ви бавили ся в весіля?”

“Прецінь я з нею не хочу женити ся, я з нею лиш бавлю ся”.

— “Я булаб рада як бї ти бавїв ся з Івасьом”.

— “Міці ліпше люблю. Івась не потребує вже навіть сюди приходити”.

Так не гарно скінчила ся лекція з огородом.

Єлисавета у таких почуваннях не видїла перших проявів пізнійших поступків Рудольфа. Складала вину на дотеперішнє вихованє і сподївала ся, що її ще вдасть ся навернути Рудольфа на бажану дорогу.

Ріжними невдачами, які лучались, не дала ся відстрашити від дальших спроб щодо поправи.

Прийшов час Рїздвяних Свят, коли то Єлисавета найшла нову нагоду до ушляхотненя характеру свого сина.

В великій балевій салї цїсарського замку поставлено велике рїздвяне деревце, сягаюче аж до високої випуклини в стелї.

Кругом богато увінчаного дерева стояли широкі столи повні дарунків, як убраня, обувя, забавки і т. п. Скликано віденські бідні діти разом з їх родичами.

Зараз на початку торжества, Рудольф заявив своїй матері, що йому ті діти “не пахнуть”.

Але Єлисавета того не слухала а присилувала його щоби з своїми сестрами, архикнягинями Гїзелею і Марією Валерією роздавали подарунки між згромаджені діти.

В сусїдній салї находив ся буфет з великим засобом всякого рїда закусок, колачів, овочів, цукорків і з теплою чоколядою.

Єлисавета знова пильнувала сего, щоби її дітий обділено дарунками на останку.

Рудольф поводив ся при тім дуже вимушено і, не міг укрити в собі свого явного знеохоченя до бідних дітий.

На щастє діти більше інтересували ся колачами як архи-князем і коли почалась роздача дарунків, проявили таку радість а їх веселі голоси і млясканє язиків викликали так веселий настрій, що під тими теплими промінями стопив ся і ледовий опір малого Рудольфа до веселого товариства дітий.

Коли все було як найліпше настроєне, приступив Рудольф до Єлисавети і запитав, чи міг би одну з тих дівчат взяти собі до дому для забави, бо она дуже йому сподобала ся.

Єлисавета глибоко задумала ся і почала сумнівати ся, чи її вдасть ся привести хлопця до висшого духового піднесеня як той, який вона пізнала у його вітця.

Зусилля Єлисавети розбивали ся не лише через одідиичиний і в перших літах розпещений характер Рудольфа, але ще більше через нікчемність двірських кругів.

“Наша баварська гусочка дістає атаки демократизму, мусимо з неї се скоро вигнати”, нарікали двірські дами.

Найбільшою радістю для них було, коли їм лучилась нагода висьміяти рідну матір перед її сином, коли ходило о її прихильність до простого народа.

Часто проявляючу ся пристрасть Рудольфа до якоїсь дівчини, котраб приналежала до учасниць його забав, находили двірські дами вповні оправданою. Коли кажуть, який нешляхтич може своїй дитині постарати ся о песика або коня, чому би його цісарська Високість не міг мати живої дівчини до забави.

А коли зі сторони Єлисавети появились закиди, що Рудольф міг би таку дівчину скривдити, на се дали відповідь:

“Кожда річ є добра або зла для того, хто її робить. Цісар є як бог: що робить, все є добре. Чоловік може скорше висказати ся зле про бога ніж про цісаря або його наслідника. Жите наслідника є дорозше ніж жите міліонів звичайних людей. Що є жите такої незамітної дівчини в порівнаню з радістю, яку з тим може мати Його цісарська Високість!”

Єлисавета, коли увиділа, як слабі є її зусилля супроти Ру-

дольфа, почала думати чи не поведе ся їй з малою архикнягинею Марією Валерією і чи приміром його сестра незможе виховувати Рудольфа.

Було се підчас віденської вистави 1873 року, оден рік по смерти архикнягині Софії, матери цісаря, що в єгипетській дільниці вистави находив ся малий арабський хлопець.

Підчас своїх подорожей в Альжирі, Єлисавета полюбила Арабів, а хлопчик, як його на виставі увиділа, дуже її сподобав ся.

По скінченню вистави взяла малого Араба до себе і зробила його товаришем малої архикнягині Марії Валерії.

Двірські круги дуже обурили ся, коли увиділи принцесу в товаристві дитини-невільника.

Єлисавета, як тільки довідалась про се, взяла Марію Валерію і малого Араба до знакомого фотографіста і дала обоє дітий відфотографувати в поставі сидячих попри себе і опертих взаємно на себе раменами.

Дальше дозволила фотографістови, щоби образок вивісив і продав копію до розширення друком, так що в пару днів пізнійше фотографія вже находила ся на торзї.

Двірські круги обурили ся тим найновішим вчинком гуманности цісареві. Сейчас про все донесено цісареві, котрий обурился ще більше і видав розказ, щоби образок сконфіскувати. Поліціанти бігли що сили щоби позабирати всі образки зі складів.

Злі язики рознесли, що арабський хлопець є якимсь оводом тайної любови Єлисавети — через те так довго перебувала в Альжирі, і т. п. В дійсности хлопець належав до єгипетського кедива Ізмаїла паші, котрий дав хлопця на віденську виставу а пізнійше дарував цісаревій.

Тимто дворським скандалом скінчив ся вплив Єлисавети, як матери, на наслідника трону.

В рік по тім, 21 серпня 1874 року, Рудольф дійшов до шіснайцятого року життя, та після домашних законів габсбургського дому став повнолітним.

Наслідникови трону приділено власний двір, він став під многими зглядами свободним, особливо в своїх любощах з гра-

цянками і молоденькими дамами — а мати його по семилітнім перебуванню на місци віддала ся знова своєму давнійшому подорожованню.

РОЗДІЛ III.

Відень в ночі.

Два льокаї, котрі мали більше розуму як слави, сиділи в малій сьвітлиці двірського замку, чекаючи приказу наслідника трону який разом з двором, дістав і повну свою службу.

Курили новий рід цигарів, вироблених спеціально для наслідника трону. Для Рудольфа були дуже слабі і дитячі, і він роздав їх льокаям.

Перший з льокаїв Вінца в інших обставинах міг би бути знаменитим професором виховання. Видів і потрафив осудити всі недостачі в вихованю Рудольфа, коли його товариш Карло, дуже мягкого серця всегда видів щось доброго у архикнязя і на кожду його слабість мав якусь вимову. Оба були Чехи і стрінемо ся з ними пізнійше при знаних пражських волокитствах наслідника трону.

— “Мати хотіла зробити, його поступовим а здаєсь, що її з’усилле було даремне — а батько хоче мати з него вояка, і заведе ся, думаю, ще більше”.

— “Я тому не дивуюсь”, відповідає Карло, “що архикнязь виявляє неприхильність до простолюдя. Ніколи нічого доброго про тих людей не почує. Однак, знаєш, що в дворі щойно барон зачинає рахувати ся чоловіком. А коли хто не є багатий як барон, то в ранзі, хотьби майора, також ще нічо не значить”.

— “Правду кажеш товаришу, крім впливу цїсаря, всьо лиш до того стреміло, аби архикнязь собі нарід знеохотив і від чужив від себе”.

— “То є що я кажу”.

— “Однак я думаю, що його велике уподобанє в сьпіві і музиці може привести його ще до лїпшого переконаня”.

“Коли би тільки прийшов між чеський наїд. Одного разу я видїв його дуже противлючого ся своїй матері. Місто укараня його, сіла собі цїсаревѣ коло фортепяна і грала та співала. А знаєш що стало ся? Як-жину, то ще не видїв, щоби дитина так скоро змінила ся. Архикнязь насамперед застановив ся і мовчав. Відтак підійшов до матери а коли вона скінчила грати, обняв її довкола шиї, і з слезами в очах сказав: “Моя вина мамо, прости. Коли ти граєш і співаєш, я всегда переконуюсь що я повинен бути добрим”.

— “Я кажу,” продовжав дуже заклопотаний Вінца, “що до кожного серця є якийсь ключик, лиш треба уміти його знайти”.

— “Але ще одна річ мені у архикнязя незвичайно сподобала ся”, продовжав Карло, дуже радований, що його погляди дістають признанє. “Архикнязь є великим приятелем цвітїв. Всегда згадую з якою радостию прибіг одного разу до вітця і показував йому китицю лїлій, котру собі самий назбирав. Коли отець його покарав за се, що лїлій не повинен був сам зривати, позаяк його льокай бувби йому їх назбирав і що має поваляний черевик — я побачив дуже засмучене лице архикнязя. Певно його то дуже засмутило, що отець не взяв від него китиці, котру так ніжно з слезами в очах гладив”.

— “Знаєш, Карле, то мене справді тішить, що ти говориш. Чоловікови то прецінь не є все одно, який буде володар, котрий є призначений володіти над тільки мільйонами підданих а також над нашим народом. А поки чоловік любить музику, сьпів і цвїти, штуку і природу, можна на него надїятись, що не буде злий.”

— “Я лиш побоюю ся, що те вояцьке жите, до котрого архикнязя так сказати пруть, ще більше пошкодить його характерови”.

— “Справді, справді чомуб не пошкодило. Так гарної будови тіла, таких дражливих нервів, такої чутливої душі...”

— “Минувшої ночі, єслиб я був в силі, бувбим тих (потихо) ослів нагородив поличниками. Кажуть, що дуже їх на-

лякав ся і через те є нині озлоблений. Чому ні. Йому приказано іти до Шенбруну. В ночі, відтак, коли найліпше спав, вистрілено пять разів з моздів. Такий розказ видано навмисне, аби кажуть наслідник трону привикав до воєнного гамору і присвоїв собі більше холоднокровности. Таку методу...”

В тій хвилі дзвінок сильно задзвонив і обох слуг покликано до Рудольфа.

Було по десятій вечером.

— “Візьміть на себе цивільні убраня і супроводжайте мене. Я хотівби видіти, як виглядає Відень в ночі”.

Рудольф виспав ся в день а в ночі хотів надгородити собі за розстроєне котре йому спричинили стрілянем минувшої ночі.

Слуги найрадше булиби архикнязя намовили аби зістав дома, але про те не було ані гадки. Тому постановили робити що серед лучаючих ся обставин дасть ся зробити найлучшого.

Рудольф був під кожним зглядом до тої нічної прогульки добре приготований. Під носом мав приліплені вуси, котрі його робили яких пять літ старшим, а одежу мав зроблену таку, що своєю краскою і простим кроєм цілком хоронила архикнязя перед пізнанєм, бо в послідних часах мусів виходити з дому виключно в тіснім прилягаючім військовім уніформі.

— “Будете мене називати прямо нане бароне, то все”, поручав Рудольф. “А я буду кликати Карла пане Вацо а Вінца пане Рандо”.

Слуги мали серед тих всіх неприємних почуть бодай одну потіху, а то те, що було би ще гірше, колиб Рудольф взяв собі до товариства яку шляхтянку красуню, а Карло таки видів у всім перший прояв будучого способу Рудольфа.

— “Як пічне ходити перебраний, пізнає ліпше нарід, залишіть свою шляхотську гордість і все буде добре”.

Але Вінца побоював ся еще, що Відень підчас ночі не є найлучшим виховуючим місцем для молодого архикнязя.

Слуги доси напевно не знали, що хоче архикнязь в нічнім Відни видіти, але його нахил до незвичайного життя був їм добре знаний, тому чекали з неспокоєм, як то все скінчиться ся.

Коли вийшли з замку, Рудольф сказав: “Тепер запро-

вадьте мене панове там, де думаєте, що я щось цікавого побачу”.

У Вінци зродилась думка ужити сеї нагоди і показати архикнязеви, в якій біді проживають декотрі люди.

— “Цісарська Високосте”!

Не говоріть цісарська високосте, говоріть від нині пане бароне, і не вагте ся помилити ся, напоминав Рудольф.

Той висказ Рудольфа збудив ще більше в Вінца шляхотних думок.

— “Чи хотілиб ви, пане бароне, видіти, як декотрим людям поводить ся?”

Рудольф думав, що слуга “тайним способом питає, чи не хотілиб подивити ся до котрого з домів розпусти.”

— “Ви маєте добру гадку, пане Рандо, ходім там”, відповів Рудольф.

Дім, до котрого входили, був страшно нечистий. Сходи вузкі і лиш дуже слабо освітлені.

— “Мені тут робить ся зле”, сказав придавленим голосом Рудольф, “може знайдемо щось ліпшого”.

— “Ми там довго не задержимо ся”, сказав Вінца. Коли ми вже тут, то хоть загляньмо”.

Війшли до кімнати, яких десять ліктів довгої а вісім широкої. На старих сінниках лежало тут около трийцятєро людий разом. Половина з них лежала на землі а половина над землею на осібних ліжках. Були тут женщины і мущини, всі разом, образ бідї і нечистоти, яку собі може представити той, хто чоґось подібного не видів.

Напроти них вийшов брудний Жид і простацьким голосом каже: “Тут вже нема місця але в другій салї ще кількох змістить ся”.

— “Ходім на двір”, сказав архикнязь тримаючи ніс двома пальцями і спльовуючи до хустини, “я тут вдушу ся, де ви мене завели?”

Коли всі три опинились на улиці, Вінца почав говорити і каже: “У Відни є богато людий, котрим не полишає ся на нічліг більше як пять крейцарів, ті йдуть саме до таких домів. Але з декотрими є ще гірше. Не мають ані крейцара і їх пе-

реслідує поліція. Такі залазять в ночі до каналів і там перебувають”...

— “Брр, радше про таке мовчіть, мені з того робить ся зле — се є погане яб про таке і не думав — ех — тьфу — то є страшне”.

— “А тепер підемо до якогось веселого місця, щоби прогнати з голови той замрачений образ,” говорив Рудольф.

Тепер треба було звернутись до улиць в сусідстві костела св. Стефана, де около півночі зачинає ся віденське нічне життя...

Чим далше йшли, тим частійше спотикали ся з особами з півсвіта.

Самітні дамочки або дві і три задержували декотрих прожожих і кликали на відвідини.

Архикнязь ішов в середині і пильно приглядав ся кождо-му лицю.

Нараз виринули перед нашими подорожними три красавиці, одна смілійша від другої і заки хтось міг подумати, станули на дорозі кожда станувши проти одного а середна хопивши Рудольфа за бороду, відізвалась до него словами: — “Но, гарний молодче, шукаєш мене чи яку иншу?”

Оба слуги оборотом руки відтрутили простакуваті дівки і потягнули архикнязя далше.

— “А то відвага”, промовив архикнязь, як опамятав ся “але се є цікавуче”.

На улиці, котрою якраз йшли, сьвітили ся перед одним домом дві великі червоні лампи. Над дверми була надпись: “Wiener Leben” (віденське життя).

— “Ходім там, сказав архикнязь, на улиці, тимчасом маю вже того досить”.

Ввійшли у місце, якого Рудольф перед тим ще ніколи не видів.

Такий ріжноманітний і оживлений рух в хвилі, коли здавало ся, що цілий Відень спить твердим сном найбільше його дивував.

— “Щось подібного я хотів власне бачити,” — промовив. Тут було справді ріжноракє товариство.

При округлих столах сиділи тут палкі молодики попри старих дармоїдів а майже при кождім сиділа якась напів убрана дівчина.

У сїм місци були всілякі закутини і ниші заповнені меншими столиками, за котрими показало ся жите ще більше розпусним. Дівчата в безстидних коротеньких спідничках сиділи місто на кріслах на колїнах тих всіляких панів а їх руки — як далеко було їх видко, грались кругом шиї або пояса, або таки в кишенях.

В однім розї салї стояло подіум а на нїм продукувала ся циганська банда.

Були то чорноволосі веселі товариші, з очима що блискали як огники, нечемно мірили кожного нового прихожого а в дусї відгадували як багато має в кишенї.

Їх диригент властиво не диригував, але стояв очима звернений до публики а плечами до музикантів і часто сходив в долину поміж столи, не перестаючи взагалї грати і останавляв ся коло декотрих пар, як би хотїв довести їхні мрії до незвісних сьвітів.

Тільки наші прихожі засіли коло стола, прийшли до них дві дами; одна з них сіла собі на кріслі межи Вінцою а Карлом, а через те, що иншого порожнього крісла тут не було, друга сіла без нїяких скрупулів Рудольфови на колїна.

Рудольфові слуги знайшлись в дуже прикрім положеню.

Що почати? Відігнати її? Може буде гнівати ся. Лишити її, хто знає що буде?

Рудольф також знайшов ся в перехреснім огни своїх власних почувань.

Він тужив за якоюсь новою пригодою з молодого дівчиною як губка за водою. До сего часу був завше з принцесною Міці і та вже була для него буденною.

З другої сторони все що тепер пережив, було таке нове і несподіване, що не чув ся досить сильним, аби перемочи потрясенє свого почутя.

Карло коли увидїв, що Рудольфови виступають на чолі великі краплї поту, не витримав і сказав до дами, котра на колїнах Рудольфа ставала щораз відважнійшою і більше безсти-

дною: — “Прошу вас, панно, лишіть пана барона, бо він хоче випити каву”.

— “Ах, пан барон, то мене тішить, я знова прийду”. При тих словах відбігла.

Її товаришка, котра сиділа межи Вінцою а Карлом як межи двома ледівцями, також відійшла.

По недовгім часі всі ловці душ, від тонкого циганського капельмайстра аж до пузатого наставника кельнерів, знали, що мають в лапці молодого барона, і що будуть добрі лови.

Підчас питя кави, намагали ся вірні слуги забрати Рудольфа домів.

Той однак всіми силами опирав ся.

— “Ще маю охоту посидіти і подивити ся, що буде далше”, відповів.

Між тим за кулісами приготовано всі сіти і обговорено, аби “пташок не втік”, доки трохи золотого піря не пустить з себе.

Наймолодшу і найгарнійшу “принаду” яку можна було на разі знайти, приготовано в особі пятнайцятьлітної дівчини.

Дістала порученє, що не сміє напрошувати ся, але при найближшій нагоді, має лиш чемно і наївно спитати, чи сміє присісти.

Має говорити, що є також баронкою, але бідною, що осиротіла, що сеї ночі перший раз опинила ся в тім товаристві, що того боїть ся, але що не знає иншої ради і т. п.

Щойно Рудольф випив каву, приступив до него кельнер і заговорив значучим в голосі тоном: — “Пан барон певно вже чули, що у нас є найліпший шампан. В цілім Відни щось подібного не найдете. Звольте замовити, пане бароне?”

І не чекаючи на відповідь, відійшов по шампан.

Ледви Рудольф міг того надіяти ся а вже стояло при столі троє ведерець з ледом а в них по фляшці шампана.

Здогад, який вироблено собі про наших прибувших, був в коротці такий: барон має гроші, є молодий, хоче трохи ужити собі. Ті другі два се якісь його знакомі котрі йому товаришать і хочуть його коштом пожити ся. Они трохи дивачні, можливо, що лиш про око, будуть барона здержувати.

Мусить ся на них уважати. Найліпше булоб, коли би всі як-найскорше попили ся, а відтак перестали думати — про кишеню вже якомсь подумаємо. Треба-б лиш довідатись, як заборгато має барон готівки, а если не має досить, то чи є він дійсним бароном та чи би його батько за него заплатив.

Рудольф цїнив гроші так як сміте на улиці. Не ходило йому про те кільки стратить, але як багато ужиє.

До шампана принесено ще закуски а Рудольф припрошував пана Ранду і пана Вацу, аби не надумували ся, але зробили собі раз добрий день, чи властиво добру ніч.

І лише перші чарки зрадливого вина опинились в жилах наших посітителів нічного Відня, почав витворювати ся веселїйший настрій.

Пан Ваца з добродушним виразом каже: — “Прецінь ми лиш раз жиємо на світі, чомуб собі не дозволити”.

На то пан Ранда з страшенно поважним виразом лиця і показуючи пальцем правої руки по менторськи договорює: — “Звичай є залїзна сорочка а до чого чоловік з молоду навикне, того і на старість не покине”.

Рудольф певно ту бесіду почув, бо обернув ся до обох, кажучи: — “Я був би ніколи не сказав, що жєнщина так скоро до несподіванки”.

Лєдвѣ се сказав, а вжє стояла коло него хороша, молоденька дівчина, около пятайцятьлїтна і з невинним виразом лиця сказала до него:

— “Пане бароне, дозволите на хвильку присїсти?”

Всі три здивовано поглянули на себе, зацікавились молодим і очевидно невинним виразом питаючої.

Перше, нїм Рудольф міг відповісти, дівчина сіла і почала свободну розмову.

Оба слуги зі здивованєм ще були не опамятали ся, коли до одного з них приступив елєгантний пан, певно властитель нічної місцевости і відкликав його на бік.

Лєдвѣ тільки Ранда відійшов, сіла сєйчас на опорожнене ним крісло дівчина, незвичайно повабна.

Її очѣ були неначе два сильні магнєти. На кого ними вди-вила ся, тому ставали зірки перед очима а в середині відчував,

якби його серце відривалося зі свого сталого місця під ребрами, виходило помало з тіла і підносилося до тих двох магнетів, дотикалося уст, клонилося до середини піднесених грудий і спадало аж до лона мов корабель, що віздить до пристани.

Вацови здавалося, якби стратив ґрунт під ногами. Хвилями не знав, чи сидить, чи лежить, чи вносить у гору, чи падає.

Столи і особи, котрі перше видів виразно, ставали щораз невиразніші, аж здавалося йому, що ціла місцевість є закладом карузелей. Все якось дивно кругом него порушалося, а музика циганів звучала як відгомін з иншого світа.

А коли злобна дівчина заплела свою ногу десь там за його, і положила руку на його коліна і понурила свої чорні магнетові очі в його — наш милий Ваца стратив цілком свою звичайну свідомість і йому здавалось, що його вхопив якийсь демон і летів з ним та летів — не знаючи де.

Від Ранди тимчасом дуже осторожно вивіданось, хто, що і ким є пан барон та як тяжку має кишеню.

Вінца, хоть трохи підпитий, мав ще досить контролі над своєю волею і незвичайно було тяжко щось дійсного з него витягнути.

Тому, що одна брехня звичайно потребує десять инших брехонь на своє оправданє, замотував у Вінца чим раз далше тим сконстернований у нові а нові брехні, а тому, що не привик був брехати, його розпука зростала мов хмара перед бурєю — що хитрі вивідувачі не могли не зауважати.

Вивідувачі почали помалу догадуватися, що мають в руках якихсь дуже вирафінованих міжнародних ошуканців, котрі якраз тому що є такі хитрі, потрапляють удавати, що є дурними і неопитними людьми а мають множество гроша та бажають забавити ся. Але їх власний намір може бути цілком инший, а то вивідати ся де і в кого вдалоб ся спритним дотиком п'ятих пальців добути більшу суму і далше безжурно жити.

Ранді як зауважив, що їх підозрівають, почало бути неприємно і його самотньою думкою було, як відістатися з тої елегантної спелюнки на двір.

— “Я не обов'язан давати вам ніяких інформацій. Ми заплатимо і підем”.

— “Ох, ох,” закликав головний “вивідувач”, “ви тут можете забавляти ся до сподоби, лиш як маєте гроші”.

— “Ні, ні, ми підемо”.

— “О се, виглядало би якби ви чогось бояли ся, і через що звернулибисьте на себе підозріне”.

— “Я вам тільки кажу, що пан барон є дуже впливовою особою і що якебудь здержуванє його моглоб бути для вас дуже неприємним”.

— “О, о, ми се знаємо, що се є звичайне гроженє, коли хто опинить ся в прикрім положеню. Пан барон певно не буде бажати собі, щоби його імя і відвідини у нас стали знаними у Відні”.

— “Се навіть не стане ся”, запротестував зі зденервованєм Ранда.

— “Однак то моглоб стати ся, колиб ви так скоро хотїли забрати ся. Посидьте собі а — ваші гроші будуть нам милїйші, ніж ваші імена. Радимо вам, щобиьте радше заплатили нам якоюсь більшою банківкою, з котрої ми моглиб вам видати дрібними.

А як побачимо, що маєте гроші і хочете забавляти ся, не повиннісьте журити ся, що імя пана барона зрадить ся. Однак коли би ви сейчас відійшли, вас міг би затримати який детектив і з того був би скандал. Виберіть собі то, що для вас приємнїйше”.

Ранда видїв, що є зле. Архикнязя зрадити не може, бо був би дуже великий скандал.

Найменший страх був справді про гроші. Їх мав архикнязь як сьмітя. Але як їх пустити а не впити ся та не сплямити ся? А так лиш гроші викинути і нічого за них не ужити, то йому також не сподобало ся.

Пішов тому порадити ся з Вацою і архикнязем, що малоб ся дальше робити, і котре зло вибрати, аби їм найменше пошкодило.

Счудованє яке огорнуло Ранду при його повороті, вивело його на хвилю з рівноваги.

Його товариш Ваца змінив ся до непізнання. Міцний шампан і магнетові очі дівчини змінили його і зробили цілковитим дураком.

Лепетав як мала дитина. Дівчина тримала його за карк і сиділа почасти на кріслі а почасти на його колінах.

Він обіймив її кругом пояса і нічого не чув і не видів крім неї.

Архикнязь будучи більше при звичаєнім до шампана упив ся скорше пристрастею ніж вином. Дівку обіймав, гладив і змавляв ся з нею, що візьме її з собою домів.

Межи тими двома парами стояв циганський примас з своєю скрипкою і вигравав з цілої сили якусь циганську мелодію.

Рандови видавало ся, що всі присутні бавили ся лиш огляданєм тих двох пар.

— Що робите?

— “Пане Вацо,” відозвав ся Ранда до свого товариша.

Той як би цілком нічого не чув.

— “Карле”, повторив знова товариш нахилившись до його уха.

Тепер Ваца опамятав ся і обернувшись до Ранди дуже солодким голосом сказав: — “Не злось ся Вінцку і цілком не нарікай на мене. Напий ся”...

Ранда побачив сейчас, що йому Карло богато не порадить. Звернув ся тоді до архикнязя.

Лиш тільки Ранда промовив до нана барона, той сказав:

— “Послухайте пане Рандо, сю панну хотів би я взяти до дому, щоби мені не було скучно”.

— “Мене би то дуже втішило, пане бароне, коли би ми вже скоро забрались домів”, відповів Ранда.

— Закличте повіз то і поїдемо.

— “А що ви, пане Вацо, звернув ся Вінца до Карла, не маєте єще охоти іти домів?”

— “Я, я,... я би йшов, але” — притім опер очі на дівчину, котра щораз то тіснійше до него тулилась.

— “Всі до одного повозу не змістимо ся, будемо через те муїли полишити панну тут.”

По довгих сварках, тяганнях, плаченню і даванню на могорич — винесло се около двіста золотих — Рудольф всїв з дамою до новозу а попри них сїли Вінца і Карло.

За ними їхала тайком друга коляса, вислана властителем забавового місця на вивідини, де завезуть дівчину.

Коли другого дня дівчині під запорукою дальшої опіки і піддержки наказано, щоби не зрадила де була і з ким — знали вже по всіх більших кавярнях і забавових місцях, хто своєю візитою обдарив сю а сю місцевість, як там бавив ся і як вдоволений був накинутим товаром — все в ціли реклями, щоби се місце стало ся популярнійшим і пошукуваним.

РОЗДІЛ IV.

Наука і здібности наслідника престоло Рудольфа.

Кождий, хто родив ся в Австрії або в Німеччині, добре знає, що в тих краях нема більше поважаної особи як цісар а більше ученого і опитного сина як наслідник престоло.

Що вони ледви за ціле жите навчать ся, того докаже наслідник престоло оборотом руки а ученість найстарших віком професорів цілої держави носить він у мізиннім пальци лівої руки.

Так було і з наслідником престоло Рудольфом — після свідоцтва двірських бесідників і державних хронікарів.

До кожного знання і до кожної умілости, котрих архикнязь мав навчити ся, вибирано найславнійшого магістра — професора. А всі іспити, що по скінченню поодиноких студіюваних предметів, відбували ся торжественно і славно, в присутности вибраних гостей, випали так красно, що дурним в очах лиш іскрило ся, а мудрі — яких богато там не було — відходили задумані.

Коли приміром, професор Грайсдорфен дав архикнязеві питанє з відділу фільозофії, той усміхнув ся і мовчав.

Пан професор був на все приготований і кивнув значучо головою і сказав: — “З звичайної зморщки, яка видніє на лиці Вашого Величества, є наглядно ясным, що мене досконало зрозумів а не лише то, але і відповів способом, котрий перевищує всякий рід іншої відповіді своєю певністю і значучістю”.

Наслідника престола Рудольфа учили не тільки всякого знання але також і красних штук.

Передовсім в малярстві наслідник престола перевищував свого учителя Роскопфа.

Одного разу намалював околицю, котра викликала сензацію в цілім крузі двірських обожателів.

Принцезна запевнювала, що краєвид є взятий з Тироля. Генералмайор граф Гондрекорт мав навіть доказувати, що околиця є взята з Італії.

Знова архикнягиня Амалія була переконана, що в краєвиді пізнає околицю коло Лінца.

Однак Рудольф приголосив при кінці, що ніякого краєвида при мальованю на гадці не мав, але взяв за взір сільський віз наладований сіном. Але найбільше похвальних пісень співав про архикнязя учитель танців Рааб, котрому в противенстві до других учителів і найбільші критики признавали рацію.

Кажуть, що архикнязь танцював вальца з такою завзятістю і з такою загорілостю, що дівчата, котрі мали нагоду танцювати з архикнязем, вертали з колеса цілком ошоломлені і через се не могли добу держатись на ногах, так з ними все крутило ся і якби було можна, булиб танцювали з архикнязем аж до смерти — так умів танцювати.

Також учитель плавби Югль не дав собі заперечити, що архикнязь не є найелегантнійшим і найвідважнійшим пливачком в цілій австро-угорській державі. Наознак і на животі, під водою і наверха архикнязь потрафив завсїгди добре плавати після свідощтва усіх, котрі про те чули і тому вірили.

Найбільше славив ся архикнязь своїм пливацьким знанєм, коли ходило о виратуване якої потапаючої гарної панночки.

Знаною є історійка, як одного разу принцезна Віта уми-

сно впала до води, з надією, що архикнязь, котрий мав переходити, скочить за нею до ставу і буде її ратувати.

Було то в тихім замковім парку в Люксембургу.

На широкім просторі не видко було живої душі, коли архикнязь переходив около третьої години пополудни коло ставу.

Сад був повен одуряючого запаху, з дерева на дерево перелітали граючись, співуючі пташки а в прозорій воді плавали, підскакували і терли ся одна об другу риби, як би радували ся з життя довкола.

Сонце обняло цілу поверхню води і розпускало по ній свої срібні та золоті лучі.

Нараз загомонів проникаючий крик дівчини а зараз за ним сильний плюскит у воді, почім вода розступила ся на всі сторони і почали творитись на ній великі колеса від місця звідки було чути крик.

Архикнязь, зробив кілька поспішних кроків в напрямі того місця а перед його очима з'явив ся образ, котрий наповнив його страхом а рівнож і радістю.

Тут саме топила ся дівчина — а була гарна.

Скинути сурдут і скочити до води було ділом трох секунд.

Перші труднощі з'явились тоді, коли витягнув дівчину на берег.

Воскресити її було архикнязеві так легко, як і дістати з води, бо не була у воді довго і була повна свідомості.

Трудність була лиш в тім, що красна дівчина перемокла аж до сорочки, та що на ніякім дереві нова одіж не висіла.

Лишити дівчину саму, а до того ще і перемоклу, то також не добре — думав Рудольф.

Тут саме туга і звісна пристрасть архикнязя загородили всі дороги до іншої можливості так, що лишилась одна розв'язка: занести дівчину дальше в густі корчі на малий зелений муравник і там якось з нею собі порадити.

Рудольф до сего часу знав принцезну Віту лиш поверховно і в такім саме стані як тепер цілком її не пізнав.

— “Треба буде скинути одіж, висушити як найскорше, а за той час прикрию вас своїм сурдутом”, говорив Рудольф.

Про таку можливість дівчина цілком не думала але в присутності “обожаного” мущини було їй все одно, що робить, лиш, щоби не відходив.

— “Я є принцезна Віта — пробуваю у Відни лиш короткий час — маю тут лише дальших кривних — ах, я побоююся, що зі мною стане ся — мене будуть картати, що я була так неосторожна”...

Архикнязь зараз пригадав собі лице принцезни, котру йому представлено підчас одного двірського прийняття.

Пригадав собі також, як тоді очами мірив лінії її прилягаючої суконки і як прийшов до властивого заключення, що з тою панною булоб варто забавити ся.

— “Не робіть собі з того нічо, дорога принцезно”, потішав її Рудольф. Нема иншої ради. Що стало ся то стало ся, а на разі мусимо дбати про найважнійше і журити ся якнайменше”.

При тих словах розпинав блюзку дівчини зі спокоем різника, котрий звик робити коло теплого паруючого мяса, немовби краяв хліб.

Принцезна дрожала як студенець на місці зі страху і рівночасно з якоюсь грішною принятною тугою очікувала, як то все скінчить ся.

— “Се є неприємне, але що робити — мусите простити, принцезно — я не знаю иншої ради” — оправдував ся архикнязь, стягаючи поступенно кусник убраня за кусником, та добираючись вкінци до гарно гафтованої сорочки.

Рудольф був ще такий чемний, що по стягненю остатного мокрого кусника біля добув свою хустину і почав натирати біле дрожаче тіло аби скорше висхло та загірло ся — в якій то задачі помагало йому богато сонечко, котре сміяло ся до принцезни в повнім розмірі свого колеса так, що вона мусіла закрити свої очі.

Се булоб може стидно, але принцеси серед деяких обставин мають менше стиду чим комарі сала.

Відтак сурдутом, котрий скинув коло берега перед скоченням до води, прикрив висушене тіло принцезни.

За той час і він почав відчувати холод від мокрого шматя і мусів стягати свою одержу, викручувати і сушити.

Одержу принцезни і свою порозвішував кругом на корчах так, що представляла романтичну заслону, яка пригадувала архикнязеви і принцезній правдивий егзотичний (теплокраєвий) вигляд, якого не тільки у своїм життю не бачили і не знали, але і не відчували.

Не можна було вимагати від Рудольфа, щоби в своїм природнім вигляді стояв при накритій дівчині і наражав себе на можливе перестуджене.

Відважив ся про те, по доконанню передохоронного вчинку просити принцезну, щоби вибачила, коли також і він закриє свою наготу хоть до того часу, нім висохне їх порозвішувана одіж.

Але заки принцезна опамятала ся, щоби дати йому відповідь, кругом них повстав великий гамір. Було чути голоси і наближаючі ся кроки.

— “Осьтут, осьтут”, закликав сильний мужеський голос в корчах за таємничими заслонами.

Небавком по тім розляг ся по обширнім парку проникаючий свист, відтак дуднене землі під скорим бігом кінських копит — і цілком несподівано гущавину обступила узброєна варта і замкова служба.

Принцезна майже умирала зі страху.

Рудольф цілий здеревівши, зразу не знав, що почати, однак небаром опамятав ся і хотів скоро натягнути штани, взяти на себе сурдут, і подивитись що діє ся.

Але не успів ще порушити ся, як з корчів відізвав ся острій розказ: — “Не рушатись, бо стріляємо”.

Небаром по тім слідував ще острійший приказ:

“Руки в гору, кождий хто тут є нехай не рухає ся”.

Двоє наших голих, сидячих попри себе — дівчина дряжача зі страху на цілім тілі, а Рудольф почервонівши від злості — тримали руки в гору.

Міжтим з далека надходила сторожа з виміреними на них карабінами.

Як тільки увиділи Рудольфа з його жертвою з віддаленя

пять кроків, сторожі попускали карабіни як пес спускає хвіст по вибитю і — оден по другім повиносили ся.

Тогож самого дня прибув до замку посол із тайного поліційного уряду у Відни — зі звісткою, що на наслідника престола приготавляє ся атентат.

Сейчас почали шукати за наслідником престола.

Насамперед покликано його особистого адютанта з запитом, чому не супродав архикнязя, сей сказав: — “Архикнязь собі того не бажав і, я думав, що в парку архикнязеви не грозить ніяка небезпека”.

Зараз по тім вислано кількох сторожів з адютантом, щоб обережно переглянули парк і переконали ся, де знаходиться архикнязь і чи нема нігде якої підозрілої особи.

Оден по другім вертали з такою вісткою, що архикнязя десь нігде не видко.

Страх зростав кожної мінуті а коли послідний сторож прибіг задиханий і сказав що в гущавині близько води побачив що щось підозріле рухає ся, зроблено алярм, якого вислід вже знаємо.

Лиця всіх люксембурських дворян були того дня дуже погано скривлені.

То, що на них було видко, не було ні сьміхом ні плачем.

Затаїти те все не вдало ся.

Архикнязь ще того самого вечера виїхав з Люксембурга, а принцезну Віту взяв тимчасом з собою.

Певно не знаємо, чи скандалик дійшов аж до уший цісаря, але кажуть, що нагле перенесене наслідника престола до Праги, було наслідком тої події.

РОЗДІЛ V.

В Празі.

Діяло ся се у ставовськім театрі.

Що тоді грало ся, про се вже не памятає ся. Полишило ся в памяти лиш те, що славна артистка, котра мала грати головну ролю, не прийшла.

Се спричинило невдоволенє.

Добірна публіка чекала з напруженем виступу артистки, котра мала багато обожателів межи військовими кавалерами та шляхтою.

Приготовано вже кілька великих китиць, які находили ся під охороною слуг в сусідних кімнатах на кожний випадок, колиб пани приходили по них, аби їх будьто з візитівкою післати на сцену, будьто особисто віддати в гардеробі обожаній танцюристці або співачці.

Межи суперниками, котрі чекали на те до котрого з них героїнка найпривітнійше усміхне ся, відбув ся вже завзятий поєдинок, однак лиш очима.

Вже лише п'ятнайцять мінут бракувало до хвилі, коли артистка мала виступити — але очікуванє на її повіз показало ся даремне.

На дворі перед входом до задної части будинку, де був призначений вхід для акторів, стояло кількох панів, нетерпеливо очікуючих приїзду акторки.

Видіти початок гри не було для них так важним, як побачити ніжку артистки, коли виступає з повоза, і помочи її висісти. Через те они тут і стояли.

Дуже занепокоєний тим, щоби йому представленє не дописало, вибіг завідатель на двір і попросив одного з панів, чи не міг би заїхати до дому акторки і прискорити її прибутє.

До того геройського діла не треба було припрошувати.

Трох з них були зараз готовими і хотючи скочити всі нараз до повоза сильно зударились головами оден об другого. Тої ситуації ужив четвертий пан і нім перші три найшли місце, де голова найбільше боліла, той був вже в повозі і чвалом віздив до помешканя очікуваної дами.

Перед домом стояв двірський повіз а оден слуга коло брами з іронічним моргненєм ока повідомляв згаданого пана, що артистка має незвичайні відвідини.

Молодий кавалер, не звертаючи великої уваги на слова слуги, кількома скорими кроками опинив ся на першій поверсі, коло дверей співачки.

Задзвонив а в дверях появилася служниця.

— “Ласкава панї нагло захорувала і якраз тепер є у неї доктор. Прошу вас, простіть її бо нема иншої ради”, сказала жвава служниця, почувши за чим прибув задиханий і спочений післанець.

— “Чи мігбим піти подивитись на ласкаву панну?” напрошував ся натрутний гість.

— “Се не можливе, панна потребує повного спокою а пан доктор страшно заказував якібудь відвідини, доки трохи не прийде до себе”.

Охочому кавалерови здавало ся, що його ніс продовжує ся а серце падає долів аж до чобіт — так був поражений і задуманий.

Завідатель театру також не дуже утішив ся наспівшою вісткою.

Роллю, яку мала грати улюблена акторка чимскорше взяла друга — розуміє ся, по відповіднім оправданю перед публікою.

Представлене, скорочено і вигладжено так, щоби оминути тяжші місця у грі.

Рішено, що лучше грати, бодай з труднощами і скороченнями, ніж розпустити публіку і вертати її вступне.

Вістка про слабість славної артистки вразила панів і кавалерів, як грім в стирту соломи, а хто лиш мав яку китицю біг з нею до помешканя артистки аби її віддати з візитівкою як не особисто, то хоть через котрусь зі служниць.

Нещасний, що приніс вістку про недугу артистки, зі злоби чи з горя не сказав подробиць що до недуги театральної зізди і лишив подіям вільний хід.

Около сім панів, між ними три офіцири від трийцять шестого полка піхоти, приготовлялись якраз віддати свої подарки, як несподівано з дверей вийшов — сам наслідник престола Рудольф.

Офіцири засалютовали а другі, котрі Рудольфа доси особисто не знали, питали: — “То панна має військового лікаря — і то такого молодого?”

Офіцири бухнули сміхом і почали відходити. За ними ввійшли і другі.

Всі вони пішли до винярні на Малій стороні і там договорено все, що котрий думав чи тільки догадував ся.

Від того часу називали архикнязя, в його неприсутности, паном доктором.

Коли тільки задержав ся повіз архикнязя коло мешканя якої артистки, співачки або іншої приманчивої дами, можна було почути замітку: “пан” доктор оглядає пульс тої а тої...”

Архикнязеви в Празі незвичайно подобало ся. З кожним днем ставав більше демократичним.

Коли хто був добрим товаришем і признав ся до волокицтва і до дівкарства той легко позискував серце архикнязя. Цілком нічо не шкодило, чи був Чех чи Німець, шляхтич чи нешляхтич.

І так Рудольф ставав ся в певних кругах дуже любленим.

З найближшими особами зі свого оточення жив вповні в товариских відносинах.

Перед архикнязем не було се тайною, як йому дістав ся титул доктора. В найдовірніших товариських кругах Рудольф не був нічим іншим, як тільки доктором.

Так і Ранда і Ваца, як коли товаришили архикнязеви, коли ходив перебраний, не кликали вже панє бароне, але панє докторе.

Причиною було також те, що титул доктора є між Чехами більше популярний як титул барона.

Небаром загально стало звісним, що архикнязеви нічим так не можна приподобати ся як тим, що пішлеть ся йому яко гось пацієнта.

Не тривало довго, а всі артистки, котрих краса перевисшала їх чесноту, були на ліченю у молодого доктора.

Вкінці і доктори довідали ся про нового конкурента, але були спокійні, бо його практика обмежала ся лиш на пацієнтах, котрі беруть гонорар, місто того, щоб мали платити за догляданє.

З вдячности декотрі молодші з них умовили ся, щоби свому титулярному товаришеви післати також колись якогось пацієнта.

У тім часі прибула до Праги з провінції дуже гарна дівчинка.

Шукала доктора.

Була здорова але мала одну причину, котра робила її дуже нещасливою.

Була як не своя. Відчувала, якби мала в невдовгім часі роздвоїти ся на два єства. Шукала помочи — бо як самотна дівчина з висшого стану бояла ся сорому.

Мати її не поучила своєї доростаючої донечки про нічо потрібного в житю, а товаришки її казали, що то дуже приємно забавляти ся з молодими панами — а одного разу стало ся так, що один з нею на самоті забавляв ся і то мало такі дивні наслідки, які привели її аж до Праги, до молодого доктора, про котрого знало ся, що він уміє допомогти в таких клопотах.

Молодий доктор, котрий сам був великим половим пристрасником і тільки для сего вибрав собі спеціальність у всіляких женських і мужеських недугах, був якраз в недобрім гуморі коли дівчина до него прийшла.

Стратив ніч перед тим в товаристві архикнязя і присягав ся йому, що дуже скоро пішле йому якогось пацієнта.

Коли йому дівчина з великим стидом і при помочи різних запитів все розповіла, що з нею стало ся і що її чекає, доктор сказав їй: — “Мила панно, випадок є дуже поважний тому, що се перший раз і ви ще без досьвіду. То забере яких чотирнайцять днів або й три тижні. Але я маю тут колегу з Парижа, котрий має багато практики, то йдіть таки до него за порадою. Я з ним порозумію ся і можливо, що то так довго не потребає. Платити йому не потребуєте, я се переберу на свій рахунок”.

Дівчині полекшало на серцю, що дістала ся до таких добрих рук.

Тимчасом доктор поінформував Рудольфа, що межі другою а третьою годиною пополудни прийде до готелю “У Баварського короля” пацієнтка, котра буде питати за п'ятим числом дверей. Нехай має тоді все приготоване.

Потім дівчині наказав, щоби другого дня пополудни прийшла знова до него.

Здоровий неміщанський вигляд дівчини, її повні червоні лиця, повні груди, її прижмурені очі і стидливі уста — все се робило глибоке вражіє на Рудольфа, так глибоке, що відчував то не тільки в серцю, але аж глибоко в долині — в пальці правої ноги.

Аби заощадити дівчині труду в оповіданю про случай, сказав: “Я вже знаю про все. Лиш розберіть ся цілком і положіть ся на диван, я вас огляну і як буде можливо, то зараз зроблю першу операцію”.

Дівчина справді стидала ся, бояла ся, дрожала, але пізнійше подумала, що нема иншої ради, та почала відкладати убрание, котре перешкаджало в операції.

Коли клалась на диван питала зі страхом: “Чи то буде сильно боліти, пане докторе?”

— “Ні тільки як тоді, коли вам то стало ся”.

Дівчина почервоніла а по малій хвильці знова набрала смілости: — “Чи будете давати мені на сон, пане докторе?”

— “Цілком ні. Тут маю шкляночку солодкого вина, в котрім знаходиться трохи примішки на успокоєне крові, те насамперед випийте”.

Дівчина випивши то, попала в глибокий сон.

Коли пробудила ся Рудольф сказав: — “А боліло вас то?”

Протираючи собі очі, ще напів одурманена відповіла:

— “Я мала дуже дивний сон — вже по операції? Чи щойно будете починати, пане докторе?”

— “Все є на добрій дорозі, сказав Рудольф, решту вам скаже доктор, котрий вас до мене післав. Сли буде потрібно то я охочий і далше вам помогати... Маєте досить грошей?”

Дівчина думала, що пан доктор хоче від неї платні і сягнула по гроші.

— “Ні, ні, я сего не думаю”, перечив Рудольф. “Я не жадаю ані крейцара від вас, але противно мігби вам помочи, якби ви не мали. Як буде вам бракувати, зверніть ся до мене через вашого пана доктора а я вам поможу”.

Дівчина дуже здивувала ся добротою пана доктора і при відході хотіла поцілувати його в руку, але він сказав: — То не потрібне. Ліпше я вас поцілую в лице”, і з тим її випустив.

РОЗДІЛ VI.

Тайна в монастирі.

Архикнязь Рудольф аванзував в своїй військовій кар'єрі в Празі дуже скоро.

Дня 23 червня 1878 р. дістав розказ перейти до трийцять шестого полку піхоти, котрий мав свій гарнізон в Празі.

Почав як оберлейтнант а 19 серпня 1879 р. вже перебрав команду цілого полка.

Безпосередно по тім слідуючого року у вересню зісгав генералмайором а відтак контрадміралом.

Вже 6 цвітня 1881 року став командантом цілої вісімнадцятої бригади піхоти в Празі.

Інші офіцери, хотяй належали до найздібнійших і найбистрійших голов в державі, не досягнули подібного піднесеня скорше як по трийцятьпять і сороклітній службі.

Правда, що Рудольф того піднесеня, котре в демократичних краях осягають лише люди найвідповіднійші, не осягнув своєю незвичайною второпністю, але тому, що був Габсбургом а до того і наслідником престола.

Його здібність до танців і “докторованя” не мала при тім найменшого значія, радше уважала би ся шкідливою, еслиб взагалі було можливе, аби щось, крім смерти, перешкаджало такому смертельникови з цісарської колиски стати найвпливовійшою, особою в цілім краю і найсильнішою а також найвідповіднійшою до рішаня про майно і жите міліонів підданих.

Особи, котрі інтересували ся в Празі архикнязем, можнаб поділити на три гуртки.

Одні його обожали. — Як вступить на трон, говорили, то буде царство небесне — бодай на взір магометанський...

Буде більше свободи і забав; кождий буде міг жити після свого бажання і жадна дівчина не зістане цілком самотною і за-бутою.

Ті, що будуть гарні, заберуть собі пани — а відтак прийде черга і на тих менше притяючих.

Другий гурток складав ся з тих, котрі з него посьміхали ся. Не любили архикнязя однак не гнівались на него, але мали дику утіху з кождої комедії, яку архикнязь своїми незвичайними забаганками викликував.

Ті люди знали майже кожного дня, де Рудольф знаходиться і що робить.

Як лиш повіз архикнязя затримав ся коло котрого дому, зараз появив ся тут один з них і невинним випитуванем викликував в крузі стоячих сальви сьміху — доки поліціянти не заборонили сего.

До третьої групи належали самі приятелі архикнязя.

До них належав і кардинал Шварценберг.

Офіційально верховного пастиря чеського королівства се зовсім не гнівало, що архикнязь так охочо “докторував”. Бож прецінь знав, що подібні слабі сторони не були чужі й самому папі.

Також не робив собі нічого з того, як і де цісарський принц переводив ночі — але непокоїло його лише те, що архикнязь давав другим офіцерам поганий примір тим, що не ходив до костела. Тому коли цісар довідав ся про те, він без огорожки дав Рудольфови до зрозуміння, що до костела і до сповіді ходити мусить ся, щоби дати людям добрий примір побожности.

Ходженем до костела виробив собі Рудольф у сьвящеників добре око, хотяй лиш хвилево.

Рудольф вскорі пізнав, що і межі сьвящениками є пастирі, котрі своє сьвященство так цїнять, як він своє жовнірство а цісар своє цісарське достоїнство.

Довідав ся, що в ніякім нічнім кабінеті нема гірших распустників від декотрих одиниць в монастирі.

Дальше довідав ся, що анї женські монастирі не є так неприступні, як поверховно здає ся і що є стежки і способи, при

помочи яких і найбільше вирафінований вибагливець може знайти вдоволене.

Те все виявляло ся так скоро, що Рудольф вкінці залишив “доктороване” а пожертвував себе “сповіданню” монахинь в монастирях.

Першу заохоту до того нового покликання дістав Рудольф підчас довірочної розмови з одним дуже гарним священиком.

Познайомились підчас великого бенкету в монастирі в Емавзах. І коли їм старе мельницьке вино розігріло кров і оживило мозгові комірки, почали оповідати про свої особисті пригоди.

Рудольф думав, що вже осягнув всі мудрощі і з властивим гумором оповідав, як переводив “докторську практику” на незвісній дівчині з провінції.

— “То все нічим”, говорив розохочений духовник.

— “Хто хоче справді щось пікантного довідати ся і спробувати, той мусить стати сповідником. Тут отвирають ся мущині найтайнійші кутки женського серця і з сьвятою повагою можна тут випитувати про найделікатнійші події в життю женщин — і они все вірно скажуть”.

— “Всі покуси, всі слабії сторінки, всі скриті бажання нещасливо замужних пань або зведених дівчат або дівчат, в котрих женський пол щойно починає пробуджати ся — про те все ніхто инший не має нагоди так довідати ся, як сповідник.”

— “А коли знаємо де серна є ранена, де знаходить ся рана, за яким сернюком найбільше тужить — чи тут тяжко наставити сїть або вистрілити кулю або зловити в руки — що?” — побідоносно закінчив духовник і тряснув пальцем на знак потвердження, що те все так буває і що бути сповідником є найбільшою розкошию для мущини.

— “А — ерго — кажу, бути сповідником в женському монастирі, то вже верх, то вже дальше не йде, кому того не вистарчить, той вже не є чоловік. ані силач, той мусить бути з иншого сьвіта”...

Струя бесіди плила з уст духовника як вода з великого збірника а Рудольф перекладаючи ліву ногу на праву то зно-

ва праву на лїву, і знова навідворот кутив аж мало йому іскри з уст не сипали ся і пив як на заклад.

То все було лиш ознакою, як його завість росла в той час, коли сповідник вихваляв своє знанє.

Духовник не був без того, аби поучити Рудольфа про деякі формальности а до того випозичив йому свою реверенду, нїм той постарєє ся о власну.

Вінца, вірний слуга Рудольфа нїколи в житю не був більше здивований, як того вечера, коли його пан приказав йому, аби він казав ушити повну священичу і монашу одежу.

Того дня сидїли з Карлом і застановляли ся, що се має означати.

— “То бувби великий удар для Його Величества цїсаря, колиб наслідник престола рішив зречи ся престола та вступити до монастиря”, говорив з застановленєм Карло.

— “Я є неприятеlem монастиря, але колиб то мало означати поправу морального життя архикнязя, то я тим тїшив-би ся”...

— “Вір мені Карле”, додав — і слези показали ся в його очах — “те, що минувшими часами з архикнязем діяло ся, є справді противне Богу і людям”.

— “Як ті люди можуть поважати цїсарський дїм, коли такі річи діють ся підчас білого дня а вже і візники та цїла послуга над тим застановляєть ся”.

Ті значучі слова упали на серце Карла як тяжкі каменї.

— “Нїхто з нас не є непомильний”, відповів вкінци. “А коли би котрий з нас був вихований в такій розкоші і таким способом і був в можности від дитинства робити то, що йому подобає ся, хто знає, якими булиб і ми”.

— “Я то все признаю”, додав Вінца. “А зрештою признаю і то що — як декотрі кажуть — злий наклін одїдичуєть ся”.

— “Але довірочно говорячи, що думаєш, Карле, що стане ся з державою, котра має такі приміри?”

Ті слова знова пригноблюючо вплинули на Карла. Він мовчав.

— “Я був того переконання, Карле”, промовив Вінца, що місце, з котрого виходить найбільша сила в декотрій державі, має бути передовсім жерелом і приміром моральної сили, чистої освіти і житевого оправданя”.

— “Ах, Вінцо, говориш пригноблюючі слова. Не можу тобі заперечити, але” — тепер нахмурене лице Карла прояснило ся — “не видиш в тім доброго знаку, що архикнязь замовив собі монашу одіж?”

— “Не можу собі того ніяк вияснити”.

— “Прецінь через одіж ніякого чоловіка характер не змінить ся”.

— “Можливо що архикнязь почав зміняти ся”, тішив ся Карло, “і уподобав собі таку одіж? Можливо буде часто ходити до монасиря молити ся і щоби його ніхто не пізнав, вбере ся в монашу одіж?”

— “Мені-б то більше заімпонувало”, відповів Вінца, “ко-либ архикнязь радше в тім сурдуті, в котрім жив так легко-душно, почав нове жите і в тім покликаню, котре на него жде, виявив ті найчисленнійші моральні сили, до яких чоловік лиш спосібний”.

Як дуже Вінца і Карло помиляли ся, показалось з того, що свої місця покинули оба, бо не могли дивитись на річ, котрі чим дальше тим соромнійшими представлялись перед їх очами.

Карло все ще вспоминав з жалем той вечер в віденьській забавовій місцевості і коли пращав ся з архикнязем, просив його о прощенє, що в тій слабій хвилі у житю під впливом одурюючого напиту забув ся.

Рудольф з того лиш сьміяв ся та не робив собі нічого з того, що його слуги відходять, хотяй були для него так потрібні.

Історійки, які оповідало ся в Празі відносно до Рудольфових пригод а властиво до його монастирських прогульок, були того рода, що ніякий папір їх не витримав би, тому мусимо задоволити ся поверховним їх зазначенєм.

Коли вже Рудольф всі пражські акторки “вилічив” і всі грішні монахині висповідав — остогидло йому й то і сказав, як колись Соломон:

— “Все є суєта і мука душі”.

Рудольфовий побут в Празі кінчив ся і він був радий, бо вже дуже тужив за новими сензаціями і вражіннями.

Прага була для него дуже мала і тісна.

Одна лиш річ його непокоїла. Звернув був своє око на одну незвичайно гарну монахиню, але вона була як замкнений замок, неприступна і непереможна.

Коли свій біль описував духовникови, котрий йому висвітлив тайни женських монастирів, відповів йому тойже: “Аж доси не повело ся ніякому з нас в цілій Празі ту дівчину повернути до себе і вникнути в її тайну”.

Се еще більше подразнило Рудольфа і бувби з певностию дав за то ціле сальцбурське воєводство, колиб тим міг здобути її приязнь.

Перша трудність лежала у тім, що дівчина взагалі не ходила з власної охоти сповідати ся до чужого священика.

Не було иншої дороги, як вплинути на ігуменю, аби зробила Рудольфа сповідником тої дівчини.

Але ігуменя мала також свої викрути. Всілякі подарки і підхлібства за сповідане своїх підвладних радо приймала, однак все мусіло діяти ся в границях приписів і монастирських правил і з своїми вимогами і повагою на зверх.

Кожда монахиня мусіла добре і правильно сповідати ся у назначеного їй сповідника, а полишено їй волі, коли хотіла сповідати ся крім того, у кого иншого.

Ся-ж дівчина, котрої монаше ім'я було Маркета, тримала ся так строго всіх приписів проявляла таку щирість до монастирського життя, була такою противною мущинам і гарнійшим від себе, що як монастир монастирем, то ще такої монахині там не було.

Вкінці Рудольф рішив ся, що про се поговорить з ігуменею, щоби вона назначила його хоть на короткий час сповідником сестри Маркети.

Ігуменя була вже старша жінка, около п'ятдесяти літ. Її тіло важило мимо монастирської повздержности аж двіста-п'ятдесят фунтів.

Лице мала округле як місяць, а представляло воно добродушність, котра однак не згоджувала ся з хитрим поглядом очий.

Она також знала добре ким властиво Рудольф є, але її пошана до зверхностей і головню до пана цїсаря, з ласки божої наставленого, і до його наслідника, котрий з ласки божої буде королювати, була так велика, що і не думала ограничувати її звичайними монастирськими правилами.

Коли Рудольф сїв в покою ігуменї і представив своє бажанє сповідати гарну сестру Маркету, настала на хвилю глибока мовчанка а відтак ігуменя поважним голосом відповіла: — “Жалую дуже, що в тїм однім случаю не можу вдоволити бажаню Вашого Величєства”.

Коли Рудольф висказав своє здивованє, що та одна дївчина становить такий виїмок, ігуменя продовжала: — “Она є приміром для всїх инших. Її дївоча непорочність є охороною монастиря, а за її заслуги Бог милостиво вибачить і недостачі прочих”.

Рудольф не хотїв дійти до сего, аби його бажанє сповідати сестру Маркету побільшило ся аж до сильної просьби.

— “Я відчуваю”, говорив Рудольф, “неначеби на цїле мое житє мав полишити ся нещасливим, якби менї не вдало ся нїяким способом наблизити ся до тої дївчини”.

“Чоловік мусить учити ся самоповздержуваня”, відповіла ігуменя з солодко терпким притиском в голосї.

— “Але”, продовжала, “що на примір можу казати я? Кілько гарних і порядних мущин видїла я приходячих і відходячих — і які прислуги виконувала для них — а для себе не сьміла бажати нїчого, лиш нові і нові самозаперечєня”...

Рудольфови при тих словах блиснула гадка, чи дорога до серця Маркети не веде через серце ігуменї. Набрав більше відваги і задурив ігуменю такими словами: — “Думаю, що в

ваших літах і на вашім високім становиску, не повинністе накладати на себе такого застереження і тільки самоповздержання”.

Ігуменя почала червоніти ся — се був прояв у неї досить рідкий — і з великим засоромленем відповіла: — “Є то тяжка річ. Багато припускає дивлячись на мене, що особа в моїх літах і моїм становищі не малаб вже мати ніякого серця”...

Рудольф знав днесь кілька поступив вперед, але не знав, як до своєї ціли іти далше. Вагав ся, чи має наперед здобути ту стару твердиню власноручно, чи пошукати собі якого відважнішого рицаря.

Однак відважив ся на послідний атак і сказав: — “З п'ятдесяти підвладних мені офіцерів міг би вам привести котрого не будь а кождий буде корити ся у ваших ніг і положить своє огнисте серце у ваших колін”...

— “Одиноке що жадаю, зробіть то, аби сестра Маркета йшла до мене сповідати ся”...

І дійсно другого дня Рудольф прийшов з одним капітаном, котрий мав всі прикмети, яких шукає ся в небезпечнім віці, в яким була ігуменя.

По малім покріпленю, котре ігуменя на скорі приготувала своїм гостям, Рудольф відійшов до сповідальниці, де сестра Маркета мала відбути у його ніг генеральну сповідь.

По звичайних формах сповіди, Рудольф спитав ся:

— “Чи ти мала коли які любовні зносини?”

Лице дівчини покрило ся румянцем а уста шептали: — “Ах, так, мала”...

— “Опустив тебе твій любовник милий?”

— “Він мусів мене опустити”.

— “Як то стало ся?”

— “Його родичі не хотіли щоби він мене взяв, позаяк моє майно було невелике”.

— “Що зробив твій милий?”

— “Він вступив до війська а я пішла до монастиря”.

— “А ти ще його любиш?”

Дівчина закрила собі лице і вздихнула: — “Ах, я певно за него ніколи не забуду”.

— “Хотілабись опустити монастир, коли бись могла вийти за него замож?”

— “То не можливе. Його не пустилиб з війська а мене з монастиря і родичі його не дозволилиб”.

— “Що би ти за те дала, якби тобі хто в тім поміг, щобись могла за него вийти замож?”

Пуста думка про таку можливість так розвеселила дівчину, що крикнула: — “Цілий світ далаб за те, всеб віддала, але — її лице засмутило ся — я нічого не маю, а що мала, то пішло до монастиря”.

— “Чи справді хотілабись зробити що після мого бажання, колиб я тобі в тім допоміг?”

— Я не знаю, всечесний отче, як би ви могли мені в тім допомогти, але думаю, що я би для вас все зробила і колибсьте мені навіть ніякої дійсної ласки не зробили. Лиш я бідна дівчина, чим би могла вам відплатити ся?”

— “Так добре, я то зроблю, що за два місяці будеш мати весіле”...

— “Як се можливе”, підхопила здивована дівчина.

— “Моє становище є таке, що можу тебе видістати з монастиря а твого любовника з війська, і рівнож можу дати тобі потрібний маєток, щоби його родичі були вдоволені.”

Дівчина не знала, чи то з нею хто говорить в сні чи в дійсності.

— “Я тому не можу вірити, бо чим я убога дівчина, могла би у всечесного отця так заслужити ся”.

— “Повторяю з найбільшим запевненем, що все, що я сказав, зроблю, а вимагаю, щобись в протягу одного місяця, нім виголосять ся перші заповіді, була у мене кухаркою”.

Дівчина не могла зрозуміти, щоби за так малу ціну дісталось так велике добродійство. Байку про заляті принцесни, котрі якийсь рицар прийшов висвободити, чула дуже часто, а також читала оповідання, як багатий молодець взяв собі бі-

дну дівчину, але не чула доси, щоби сьвященик за одномісячне кухарство поміг простій дівчині в такім щастю.

Але вкінці згодила ся.

Рудольфови не було тяжко видістати дівчину з монастиря і ще менше з'усиль коштувало його висвободжене її жениха.

Перешкоди повстали з цілком іншої сторони.

Дівчина не могла представити собі як взяти ся до кухарства, як сего сподівав ся Рудольф.

Показало ся вкінці конечним, щоби дівчині в'яснити все як “на лопаті”.

Але дівчина, коли порозуміла, куди властиво Рудольф мірить, перестала йому вірити і хотіла вернути ся до монастиря.

У Рудольфа було однак на стільки шляхотности, що побачивши, що дівчина є невмолимою що до свого морального характеру, полишив свої первісні думки і поміг дівчині і молодцеві так, що щасливо дістали ся до супружого раю.

РОЗДІЛ VII.

Циганка.

Пять найгірше розпущених товаришів Рудольфа проводило з архикнязем послідний вечер його побуту в Празі.

Був то вечерок прашаня.

— “Панове”, промовив Рудольф, коли всілякі роди дорого вина почали ділати подражняючо на его ум; “маю на думці нім від'їду, кожного з вас піднести в ранзі, а насамперед мусите собі на се заслужити. Нехай кождий з вас подасть якусь пропозицію або вискаже досвід, котрий був би мені вказівкою, як ужити сьвіта нім єще буду мусів оженити ся”.

— Кожде слово Рудольфа ділало на офіцирів так, як би розкидав між них банкноти — а задовжені були всі аж по уші.

— “Але”, додав Рудольф, “хотяй то не є щось звичайного, але передовсім акторок і монахинь маю тимчасом досити”.

— “Нехай говорить капітан Кермісс”, закликали послідні, бо його знали, як авторітет в сфері всіх пікантностей. Єсли той не задоволить архикнязя, то ми решта не маємо що і відзивати ся, думали всі.

Трийцять дволітного капітана той визов дуже втішив, і він без всякої соромливости закурив собі свіжого цигара, випив поспішно ще одну чарку токайського і розпочав:

— “Загально розуміє ся, що Париж є послідною стацією всіх подуманих принад — але на сїм я помилив ся. Я перейшов цілий нічний Париж, був і “в червонім млині”, але що я там вкінці увидів і пережив? — Дівчата гарні, сьмішні, — в найбільшій степені розпустні і вправлені в даючій ся лиш подумати гімнастиці — але лиш дівчата”...

— “Чи-ж може бути на сій землі ще инше і принаднійше сотворіне для мущини як дівчина?” закликав здивовано оден з присутних.

Нехай його, закричали инші, він знає, що говорить, має досвід, нехай продовжає.

Цікавість архикнязя дійшла тепер аж до найвисшого степеня напруження.

Молодий капітан продовжав: — “Кажу, панове, хто хоче пізнати вершок культури і зрілости дійсно мужеських утіх, той мусить йти до Берліна”!

Здивоване при тих словах лише більше зростало, бо всі решта, були би скорше вгадували на турецьку столицю Царгород, з його славними гаремами.

— “Ану до річи”, налягав Рудольф, “мене вже то дуже цікавить. Скажіть подрібно про те що знаєте.”

— “В Берліні”, промовляв капітан, “особливо в головних кругах найвисшої аристократії розвинув ся розпусний культ, котрий є одним словом все, що значить сексуальний розвій людий, що перейшли лінію того, що є звичайне між початкующими і між простим народом”.

— “Ви, пане капітане, загато напружуєте нашу цікавість,” приговорював Рудольф, “тепер вже нам розкажіть уважно всі подробиці, о що властиво ходить”.

— “Простим досвідом і практикою дійшло ся до пізнання, що найбільшою розкошию для мущини може бути знова мущина”.

— “Того не розумію”, сказав Рудольф.

— Щоби сказати вам яснійше, то берлінський роспусник не шукає задоволення між акторками анї іншими заступниками так званого красного, але властиво слабого пола — але між цвітом пруської королівської гвардії”.

— “Не можу полапати ся, як мущина може заступити жінчину для мущини”, здивовано сказав Рудольф.

Коли капітан старав ся вяснити річ ще лїпше, що властиво є содомський гріх, як переводить ся і яке замилуванє є між певними кругами в Німеччині, — Рудольф кілька разів сплюнув і сердито сказав: — “Се готове с———о; лишім такі розкоші Прусакам, я не є ніякий ідеалїст, — то в моїм окруженю і моїм стремліню не є можливе — а жінчина для мене зістане лише жінчиною а мущина мущиною. А як їх природа сотворила і до чого назначила, при тїм най полишуть ся.”

Капітан дуже завстидав ся, що його досвід з’єднав собі таку малу оцінку.

В тїм моральнім каприсї неморального товариства здавало ся майорови Козелкови, що його досвід може бути повитаний.

— “Я перед роками”, почав оповідати, також трохи переїхав ся. Уживавем уживав, аж вже довше не міг і все мені остогидло, а на жінчину не міг анї подивити ся”.

— “Я про тебе був-би того ніколи не сказав”, промовив оден з присутних.

— “А тепер, як знаєте, панове, є знов таким, якби щойно зачинав жити. Розуміє ся, вже ніколи не буде так, як колись було, але прецінь єсьм знова вповні на ногах а мої сили ще мене у відповідній хвилі не опустили”.

Цїле товариство вибухло непогамованим сміхом.

— “А щож ти до чорта робив, що то тебе знов поставило на ноги, і що твої мужеські сили назад до тебе повернули”, промовив до него його найблизший товариш на пів жартом а на пів на правду.

— “Купав ся в морю, вигрівав ся на сонці, жив звичайним житєм, вправляв ся фізично, відтак перебував якийсь час в лісах, вповні на самоті, жив умірковано, подібно як пустинник — аж одного дня, побачивши просту сільську дівчину знов почувем в собі, що я є здоров, і що знов навертаюсь до нового життя”.

Повстав новий гуронський сміх.

— “Се є смішне, але правда є правдою”, додав майор. “Зі мною вже було дуже зле — але відтак я знова воскрес”.

— “Се є знаменита рада”, сказав Рудольф.

— “Тисяч разів ліпша як те прусацьке содомство — але зі мною ще так зле не є, я ще зможу оцінити всі женські принади і першеньства — лиш рад би знати, котрий рід женщин по принцеснах, акторках і монахинях є найінтереснійший”.

— “Я перебував довший час в Угорщині,” почав говорити третій з них оберляйтнант Догани. “Пізнавем Мадярки, Хорватки, Румунки ба і Туркені, але найінтереснійші були молоді Циганки”.

— “Чоловік мусить забути готелі, сальони і інші розкішні будуари, а задоволити ся природою такою, якою она в дійсности є,” продовжав оберляйтнант.

— “Проста циганка находяча ся десь в лісі — розчіхрана, чорноволоса, дика дочка пущі, прикрита яким лахмітем — тай все. Але хто шукає зміни, хто має фантазії, хто наїв ся пудру і порошоків і підробленої краси, хто потрафить перейти через всілякі етикетні дурниці, хто не дбає про шелестячі шовки, але любить кусок дикого мяса — панове — тому слово циганка є новим привидом”.

Тою мовою уняв собі оберляйтнант всіх присутних, а найбільше Рудольфа.

— “Підете зі мною до Угорщини”, закликав архикнязь, “і будете моїм адютантом”.

В короткім часі по тім двох молодих мушин в цивільних одягах наближало ся до циганської буди під Мішкольцем в Угорщині.

— “Яку будеш мати вимівку”, промовив молодший з них.

— “Скажемо викладати собі карти”, була відповідь.

— “Що-ж як їх там буде більше, або як не найдемо такої, щоб нам сподобала ся?”

“Позбутись цигана, є найлекшою річею на сьвіті. Дасть ся йому який гріш, щоб йшов до міста що купити а на його поворот вже нема що рахувати”.

— “Якраз таким способом є легко дістати ся до котрої з циганок. Скаже ся: де є та а та, она одному панови добре ворожила і ми-б хотіли її видіти — і зараз за нею хтось побіжить”.

Однак прибувшим щасте сприяло так, що не було властивих перешкод до побореня.

Буда була майже порожня. Мущини десь по селах випробовували зручність своїх пяти пальців під претенсією шукання за роботою — старші жєнщини ворожили і жебрали по хатах а малі циганята скитали ся далеко на дорозі куди люди ходили і жебрали крейцарів.

Коло буди сиділи тільки дві молодші дівчини і про щось говорили.

— “Вгадайте нам котрий з нас перший ожєнить ся”, сказав старший мущина.

Обі дівчини сєйчас підвелись і закликали мущин до сєредини, де мали карти і инші причандали до викладаня.

Прибувші не чекали довго на просьбу а увійшли до сєредини.

Викладанє потревало досить довго, бо циганки уміли добре бавити незнайомих — а тимбільше тому, що дуже скоро переконались, що тим панам на грошах не залежить.

Чи і як часто подібні прогульки повтаряли ся нині певно не знаємо. Також не є лєвне, чи справді Рудольфа зраджєно, коли сєляни з дооколичних сїл, котрим згинуло богато годуваних гусий, устроїли похід на циганів, зрабували кожду з їх

буд, а в одній з них найшли молодого мушину з його старшим товаришем як собі казали ворожити.

Відоме лиш те, що тайна недуга, якої Рудольф в тих часах набавив ся і яку було дуже трудно вилічити, мала свій початок в циганській буді.

Рудольф серед своїх болів і встиду, які у Відни не втаїли ся, проклинав Догани-я за те, що йому так прихвалив циганки, але вже було за пізно.

Річ була тим неприємнійша, що батько Рудольфа, Франц Йосиф, налягав на сина, аби шукав собі жінки.

Франц Йосиф знав про Рудольфа добре, що той не провадить інакшого життя від свого батька, коли був в таких літах, але що свій взорець перевисшав у всіх напрямках. Тому думав, що супружество моглоби подекуди принайменше стати перешкодою в ексцентричнім життю Рудольфа.

Двірські радники і лікарі побоювали ся, що при таких способі життя який Рудольф так собі уподобав, моглоби статись, що если скоро не оженить ся, то цілком не буде в стані запевнити державі правного потомка і наслідника престола.

РОЗДІЛ VIII.

Сватаня.

Великого вибору Рудольф не мав, а що був перебирчивим, то дуже тяжко було найти пару для него.

Жінка мала бути передовсім з королівського роду а по друге католичка.

Найблизший до того був королівський баварський двір.

Богато натякувано на те, але вкінці признано Рудольфів доказ, попертий поглядом антропологів, що споріднене між Вітельбахами а Габсбургами є дуже велике, і що не було би порадою для Рудольфа брати жінку з тої родини, з котрої походить його мати і бабка.

Другий найблизший королівський і католицький рід був саксонський.

Тому післано Рудольфа до Дрезна, щоби запізнав ся з принцесною Матильдою, дочкою принца Юрія, пізнійшого саксонського короля.

Рудольфови товаришив спеціаліст венеричних недуг, доктор Лінцінгер, щоби йому помагати успокоювати і відвертати висше згадані наслідки викладів циганки.

В Дрезні очікували наслідника престола з великими надіями.

Найвідповіднійшим подругом для католицької принцесни був у тім часі наслідник австрійського престола.

По величавих повитаннях і інших двірських церемоніях, відвезено архикнязя до королівського замку, і віддано йому ціле одно крило замку на замешканє.

Головну гостину, з котрою було злучене представленє принцесни, уряджено слідуєчого дня.

Все було так уряджено, що перед гостиною представить ся принцесну Матильду Рудольфови, а відтак він — як звичайно буває — поведе її до стола, буде з нею забавляти ся а по гостині, будуть танці.

Як італійський королівський двір є зі всіх католицьких дворів найменше католицький, тому, що находить ся найблизше папи — так знова саксонський двір найбільше католицьким і найпобожнійшим, тому, що цілий край є лютеранський.

В саксоньскім дворі дбає ся проте про всі церковні постанови і накази так, як постановить двірський сповідник.

Перед сном мусів Рудольф, рад нерад йти до двірської каплиці, перехрестити ся і поцілувати образ сьвятої Вероніки, патронки саксоньского королівського двора.

Рано мусів Рудольф скорше як звичайно вставати і пригостовити ся до сповіди і святого причастія.

Се Рудольфови страшно неподобало ся. Пригадав собі при тім свій досвід сповідника — але з того не сповідав ся.

Рудольф передовсім був цікавий довідати ся, як виглядає його майбутня жінка, чи є гарна чи погана, худа чи товста, велика чи мала, ясноволоса чи brunетка.

Мав передовсім уподобанє до висмуклих, з буйним волосом дівчаток, гарної постави і елястичного ходу.

Вкінці надійшла хвиля, коли Рудольфови мало представити ся ту, що мала стати його улюбленою, його повірницею, матерію австрійської держави, родителькою нового наслідника престолу і його окрасою, де тільки при якім торжестві по'явиться ся.

Дівчина, котру представлено Рудольфови як його будучу жінку, мала красну шовкову суконку з довгим мережавом з задуг, вишиту діамантами, на голові мала переплетену волосем вервицю а на голих грудях дорогоцінний образок Діви Марії.

Її постать була досить мала, але мала на собі тіла і товщу около двох соток фунтів.

Тут не було ніяких випханих боків ні фальшивих грудий. Усі ті частини, що на її тілі аж трясли ся як звисаючі подушки були не фальшованим тілом, але оригінальними дійсними.

Лиця мала округлі як два бальоники а двоє малих очий майже в них ховали ся.

Хід мала трохи тяжкий а підчас кожного порушення ся трясли ся грубі верстви її товщем порослого тіла, як би хотіли розлетіти ся на всі сторони.

Голос мала трохи храпливий, але взагалі багато не говорила.

Рудольф одним поглядом на принцесну так наситив ся, що йому і гостина більше не смакувала. Мав бавити принцесну, але розмова так вела ся, як витягає ся шнур зі смоли.

Коли прийшло до танців, Рудольф вимовляв ся, що його ліва нога дуже розболіла, позаяк мусів правдоподібно десь зле стати.

Було по сватаню.

Архикнязь ще інкогніто звідав Дрезно а другого дня від'їхав до дому.

— “Як тобі повело ся, чи полагодилисьте справу щодо весіля”, було перше питанє, котре цісар поставив Рудольфови.

— “Шкода було честі, відповів Рудольф, і шкода, що принайменше вперед не бачив її фотографії”.

— “Сину мій”, з повагою сказав цісар, “краса днесь не все, коби лиш була гідною жінкою”.

— “Була-би доброю — важить певно яких дві сотки фунтів”.

Цісар старався здержати зворушене яке в ній, вмагалося і продовжав: — “Здаєся, що є здоровою і що могла би мати здорові діти. А також подумай, милий сину, що жінка повнійшого тіла, скорше тримаєся дому. Щоби ти наприклад з того мав, колиб твоя жінка перебувала більше в подорожі як дома, як наприклад твоя мама.”

Цісарева Єлисавета була для Рудольфа ідеалом жінчини а порівняне її з принцесною Матильдою його лиш з’їритувало.

— “Яб скорше закопався в землю, як би мав взяти принцесну Матильду за жінку”, сказав рішучо Рудольф і було по розмові.

Щойно уплинув місяць від сватаня в Дрезні, а Рудольф мусів піддатися другому натискови і від’їхати знова на сватане до головного міста Еспанії.

На мадритським королівським дворі у тім часі сяяли дві зьвізди, чи то дві принцесни, з котрих Рудольф мав одну вибрати.

Першою була інфантика Марія Делля Паз. Була довга і тонка як тичка, що в половині можна було її обняти руками.

Її боки справді полискувалися своєю цілковитою неприступністю а там, де жінчини мають буйні груди, носила інфантика, Марія Делля Паз, густо фалдований кафтаник.

Інфантика їздила добре верхом, але клопіт лежав в тім, що рідко найшовся такий високий кінь, щоби незвичайно довгі ноги принцеси не звисали з него аж недалеко землі.

Її лиця по обох боках носа були так запалі, що замість них появилися на лиці дві заглибини; але за те сильні кости-

стий ніс, виставав на її лиці так, що вже і малі діти пізнавали її по носі, говорячи: — “йде носата інфантика”.

Друга інфантика Евлялія Францішка вдала ся в свого батька і відрізняла ся разячо від своєї сестри.

Як інфантика Марія Делля Паз була більше подібна до жида, то її сестру можна було сміло порівнати з великою качкою.

Лиш тому Евлялія Францішка робила так малі кроки, що мала дуже короткі ноги а помітно довге туловище.

Коли її довгонога сестра говорила, щоби та робила більші кроки, Евлялія завжди стояла при своїм і говорила, що малі кроки є панські а великі кроки є селянські — однак правдива причина, як кождий може легко догадати ся, лежала деінде.

Великий клопіт спричиняли інфантиці Евлягії її помітно широкі і грубі уста.

Багато разів стояла вона перед зеркалом і пробувала, яким би то способом усунути ту ваду.

Як пробувала свої широкі уста трохи стягнути, то її губи робили ся більшими, а як пробувала втягнути губи до середини, то її уста незвичайно розширяли ся і розтягали ся через ціле лице.

У відріженню від своєї сестри мала Евлялія носик малий, короткий а до того ще вигнутий так, що йдучи попри свою носату сестру викликувала жалісне вражінє, бо виглядало як би більша забрала те що належало ся меншій.

Родичі обох принцес знали, що красою своїх дочок Рудольфа не загипнотизують, тому підготували плян цілком відмінний від пляну саксонського.

Про Рудольфа знали, що є незвичайно вільнодумний і що любить бути свободним на кождім місці.

Етикета в еспанськім дворі була, иншого крою, але щоби не зробили вкінці родичі для так бажаного жениха!

Рішено залишити як найбільше зі всіх церемоній і полишити принцесам і Рудольфови найбільшу свободу.

Принцесни до сего часу ще ніяких женихів не мали. Хто би мав з ними оженити ся через гроші, той мусів би бути ду-

же низького походження а хто був рівного з ними походження, для того вони були незвичайно погані.

Так помало полишали ся на оцет — аж тут нараз дійшла чутка, що самий гарний і жвавий наслідник австрійського трону, прийде по одну із них.

І принцесни читали вже про багато любовних пригод, але до сего часу ще їм не лучилась нагода устроїти хоть одну правдиву.

Бажали любови як попукане від посухи поле дощу а як почувли про прибуте Рудольфа, тішились до безпам'яті.

А коли дістали інструкції від двірських дам, щоби не встидали ся і як тільки архикнязь хопить котру за палець, щоби були охочі дати йому зараз і ціле серце, з повною приналежністю, то тоді не було в цілій Еспанії більше охочих уший до прислухування ся такій пораді.

Коли Рудольф приїхав, то сердечністю і отвертостію з якою його привитано, дуже здивував ся.

Надіяв ся устроєня двірських церемоній а рівночасно та свобода в відносинах дуже ріжнила ся від всіх його дотеперішних прийнят і досвідів.

А коли Рудольфови знова пригадувано, щоби тільки не нудив ся, щоби в сердечности і свобіднім обходженю не робив ніяких обмежень, щоби в думках звернув ся до діточих літ і забавляв ся з принцеснами як дитина з дітьми.

Така щирість і отвертість була Рудольфови на руку, але погляд на лінії, вигляд і риси обох принцесн приводив його до великої розпуки.

Але чого не потрафить доказати сердечність і бажане за пригодами.

Найзавзятійшу спробу зроблено з ним одного дня по полудни, коли приказано іти принцеснам з Рудольфом в легонькій одежі до замкового саду, щоби там разом побавити ся.

І принцесни тягнули архикнязя, гонили за ним, товкли ся з ним, качали ся по зеленій траві, присилювали його купати ся, помагали йому при убираню ся, а коли вхопив кожду за палець і тягнув їх за собою, так скоро бігли, що архикнязь

упав, они на него і булиб його задусили, як би був не видрапав ся на верх і не встав.

Відтак шепотом говорило ся, що архикнязь лишив обом якусь тайну памятку і що їм відвдячив ся за їх сердечність.

Але близше не знає ся про нічо а лиш то перейшло до історії, що ніякої з них не взяв і від'їхав до дому.

РОЗДІЛ IX.

Принцесна Стефанія.

По безуспішних спробах найти жінку в Монахії, в Дрезні і в Мадриті, остав ся тільки оден бруксельський двір.

На тутешнім торзї була до одержання шіснайцятилітна принцесна Стефанія.

Кобургів, котрі володіли в Бельгії, уважало ся за менше вартних родом в порівнаню з Габсбургами і тому на програмі сватаня поставлено їх аж на посліднім місци, колиб нічого вартнійшого деінде не нашло ся. Таким чином прийшла черга на Стефанію.

Шіснайцятьлітна Стефанія була ще не розвинена і до замужжя цілком не приготована дівчина.

Висмуклої постави, блідого лица, з устами без краски, ясно волоса, без жвавих дівочих рухів, не привикла до сего часу зіпсути свого характеру, хоть декотрі казали, що тоді ще ніякого не мала — вповні без яких-будь дівочих принад для мущини, здивувала ся тоді Стефанія немало вісткою, що про ню має убігати ся австрійський наслідник престола.

До графа Бомбеллеса, котрий тоді товаришив архикнязеві, Рудольфу, порівнюючи принцесну Матильду з дрезденського двора з принцесною Стефанією, сказав слідуюче:

— “Матильда є округла як малий бальоник, а Стефанія без форми як патик. Добре пасувалиб.

Надія, що з Стефанії ще розвинеться жінщина зі всіми принадами з переду і з заду і по боках, Рудольфа не дуже тішила. Але від батька мав строгий приказ, що без невісти вернутись до дому не сміє, що вже іншого вибору не лишає ся що Брукселя є послідна його стація, а відтак, що мусить при-спішити весіля.

Рудольф прийняв річ як була і при від'їзді з Відня до Брукселі сказав собі так: як буде хоть трохи приязнійша від дотеперішних наречених, возьму собі як найменше зло, котре мені позволено вибрати.

Як мало надіяв ся від супружого життя з жінкою і як мало щастя рад був Рудольф внести до супружого життя видко з того, в який спосіб вибирав ся до Брукселі.

Попри звичайну дружину супроводжувала його красна дама з котрою стояв на найсердечнійшій стопі.

Так мало обмежував ся Рудольф в зносинах з тою своєю товаришкою, що даму взяв з собою і до королівського замку в Брукселі а з числа покоїв, що були призначені для него і його дружини, призначив тій дамі покій, котрий притикав до його спальні.

Своєї приязни до тої дами Рудольф не таїв. Інакше не булоб прийшло до сего, що одна з двірських дам на бельгійським дворі згадувала би про те в своїй автобіографії.

Діяло ся те одного дня пополудни, коли королева Генрієтта, повна щастя, що має в своїм замку так поважаного жениха для своєї дочки, особисто пустила ся до кімнат Рудольфа, щоби його запросити на малу забаву в замковім парку.

Перейшла свобідно аж до гостинного покою архикнязя, котрий не стережено і не замкнено. Легко задукала а не чуючи зараз відповіди, увійшла, аби переконати ся чи покій є порожний і чи буде мусіти шукати архикнязя деінде.

Однак яке було її здивованє, коли увиділа наслідника престолоа в поставі як найбільше подразнений в присутности гарної дами а тою дамою — в дійсности — не була її дочка.

Королева привикла була до таких високопанських подій зі сторони свого мужа, звісного Леопольда II., котрий більше

ночий перебув інкогніто в париських звісних місцевостях, як дома зі своєю милою жінкою.

Рудольф своєю неудаваною ввічливістю супроти дам був в очах королевої таким невинним, так, що вона мусіла подумати собі, що Рудольфа звела хитра і красна особа, котра скористала з його молодечого браку досвіду.

А король Леопольд видів в цілім сватаню тільки дипломатичну акцію і не надіяв ся, щоби його дочка мала би мати право сподівати ся більшої вірності від свого мужа, як її мати від свого.

Заручини стали вкінці дійсностю і після урядових заяв, викликали радість в цілій державі.

Передовсім кладено у всіх заявах натиск на те, що те супружество повстало з любови.

“Пестер Ллойд” посвятив сій події ціле число, помістив біографію наслідника престола а на першій стороні в широким рамах його фотографію.

Всякі чесноти на які тільки смертельний чоловік може здобути ся приписано тут Рудольфови. Дальше Рудольфа славлено як великого дослідника і ученого, як приятеля і покровителя красних штук, як взір молодечої непорочности, з яким лúčать ся усі шляхотні зусиля і надії найліпших синів цілої держави і більше т. п.

Головнож про стрічу архикнязя Рудольфа з Стефанією написано такі гарні історійки, що богатом дівчатам і старшим жінщинам котились слези з очий.

Заручини відбули ся в Брукселі 7 марта 1880.

Цісарева Єлисавета, мати Рудольфа була тим ходом женитьби її сина найвисше огірчена і розжалена.

Заручини Рудольфа в такий спосіб як мали місце були для неї лиш новою чашою гірких терпінь, котру мусіла випити.

Она ненавиділа подружя упеченого в дипломатичній кухні.

Єлисавета думала, що її син буде мати свободний вибір і оженить ся з любови і, що його жінки не стріне нещастє, яке

постигло її. Але опісля стало ся ще сто разів гірше ніж при їх заручинах, де певні особисті симпатії мали бодай короткий перебіг.

Проте очікувала того найгіршого.

Тому таке кожде дволичне прославлюване Рудольфа, якби се стало ся з щирої любови, вzbуджували в її серцю найболючіші почування.

Коли приміром депутація міста Відня прийшла з гратуляцією до цісарських супругів з нагоди заручин Рудольфа, то кожді слова, котрими цісар депутації відповідав, кололи немилосерно як шпильки її ніжне тіло.

Між иншим цісар поважним голосом говорив: — “Заручини нашого сина наповняють наші серця невисловленою радостію, а то тимбільше, що в тім случаю не було ніяких мотивів політичних, але стало ся з чистої любови двох сердець, котрі так щасливо наблизились до себе у ширій любови. Тому, панове, то є любов одинока любов, на котру мусимо споглядати як на одиноке правдиве жерело всіх щасливих подруж”.

Єлисавета при тих дволичних словах відчувала так, як би мала плюнути в очи тому, хто відважив ся проголосити такі врочисті слова, але мусіла здержати ся та мовчати і при дальшій вислові цісарської дволичности: — “Моя високоповажана подруга, її Величество цісарева, знає невісту добре і так як і ми глибоко інтересує ся злукою тих двох так щиро любячих ся сердець”.

Яке знеохоченє і відразу цісарева відчувала підчас тих слів видко з того, що того самого дня написала до свого сина слідуєчий лист:

Мій сину, мій дорогий бідний сину!

Терплю страшний біль, коли бачу, що розумієш, яке велике терпіне приготавляєш собі так легковажним заключенем подружа і без найменшого почутя любови, яка би тебе до того спонукувала.

Твій отець жадає, аби ти оженив ся. Він особисто як та кож як володар великої держави споглядає на твою женитьбу як на річ політичного значіння. Але я, дорогий сину, котра є

твоею матерію, і нічого іншого лиш твоєю матерію, маю повне право споглядати на річ так важну, якою є твоє подружжє, з становиска цілком іншого. На що я дивлю ся при жєнитьбі мого сина, є той спосіб житя, котрий би його домови запевнив правдиве родинне щастє і спокійну будучність.

Але по зрілій розвазі над усїм, можу лиш прийти до заключєня, що Стефанія не є жінкою для тебе і ніколи бути не може.

Твоя любляча мати.

Як Стефанія сама на річ споглядала, коли гірку чашу подружя з Рудольфом випила аж до дна, видко з її власних слів, які написала перед своїм другим відданєм.

Найрозважнійші і найгарнійші її слова в тім поглядї є ось ті: — “Двоє молодих людей увиділи ся по перше в житю і за малої чверть години мають вже вимовити те слово, що має їх лучити на ціле житє і що їх може розлучити лиш одна смерть. Як з одної сторони дуже богато гарного в гадці, що двоє людських єств, котрі щиро люблять ся і взаїмно поважають ся, злучать ся перед Богом в сьвятім супружестві, то з другої сторони є щось відстрашаючого в думці, що така злука може стати ся без нїяких попередних приготовань і полишити ся ложию від престола аж до смерти. Я жалую того, що не вродила ся серед простих обставин, в якій рибацькій будї, коло берега моря. Там чоловік є щасливий і спокійнійший, як серед наших високих становиск і серед нашої інтригуючої суспільности. Щастє полягає на природнім житю, а чим дальше віддалюємо ся від природи, тимбільше зменшує ся наше щастє”.

“Чи се можливе, аби я ще була щасливою? Довга і страшна ніч мене покрила і я тепер з тої темноти виглядаю рожевого проміня надії, як ознаки сходячого сонця. Чи зійде моє сонце в повній ясности? Чи єго лучі мене загіють і осушать слези з мого лица? О зійди моє сонце, зійди! Найдеши убогу, зівялу цвїтку котрої свіжість знищив мороз судьби”...

До сего висказу зболілого серця дійшла вкінци Стефанія по численних гірких подїях, в котрих богато і сама завинила, як пізнїйше побачимо.

РОЗДІЛ Х.

Нещасне весіле.

Було се в маю 1881 р., коли її королівська Високость, Стефанія, бельгійська принцесна, вступила на австрійську землю, як Рудольфова наречена.

Все відбувалося подібно, як колись перед 27 роками йшла Єлисавета тернистою дорогою свого супружого життя.

Тому Єлисавета при кождім кроці, котрий мусіла як мати жениха виконувати, переживала свої власні житеві терпіння в мірі так повній і побільшеній, що її серце подобало до начиня, в котрім варить ся жовч з оцтом.

Рудольф того вечера перед повитанем своєї милої потішав ся в обіймах співачки Шісельмеєр, котра більше відзначала ся красою свого лица і гарною формою свого тіла як поривом свого співацького знання.

Коли около півночи від неї відходив, промовила Шісельмеєр з іронічним усміхом на лиці: — “Вірю, що вам на грудях вашої улюбленої супруги не буде кучити ся за мною”...

Сим саме навмисне вказувала на звісну днесь по цілім Відни обставину, що Стефанія не мала ще тоді ніяких груднів.

Стріча заручених і торжественне їх перше повитане на австрійській землі мало місце в брамах Сальцбурга.

Над головною брамою гордо повівала напись: *Tu felix Austria nibe*”, що означало майже те саме, що: “Ти щаслива Австрія, тільки з женитьби”.

При брамі стояли два знакомі шевці, а один з них показуючи на напись говорить: Думаєш, Франце, що нещасна Австрія стане ся еще колись якоюсь нещасною женитьбою щасливою?

Будьте певні, сказав сусід зі сміхом, “що то є те саме, що виганяти чорта дідьком”.

Поцілунок, який Рудольф при спітканю по раз перший зложив на блідім лиці своєї будучої жени, був майже такий гарячий і солодкий, як колиб поцілував бляшаний образок вамбежицької Діви Марії.

Обізнаний зі світом і дівчатами наслідник престолола бавився тоді зі Стефанією як учитель гімнастики зі своєю новою ученицею, що прийшла з монастирської школи.

Коли разом і в супроводі всіх тамтешних льокаїв і двірських дам доїхали аж до Шенбруну, очікував їх там цісар, котрий аж до тепер будучої жени свого сина взагалі не видів.

Цісар, коли побачив тичковату фігуру Стефанії, примкнув очі і пілкнувши неприятне вражіє, сейчас опам'ятався і з найсолодшим усміхом на лиці приступив до Стефанії, поцілював її в лице і кількома дуже підхлібними фразами її повитав.

Вечером відбувся в цісарському замку великий і виставний бал в честь Стефанії.

Звіздою цілого вечера була одна дуже елегантна, незвичайно гарна, але майже незнана дама. Ніхто не знав властиво, звідки прийшла, і чи має тільки приbrane ім'я. Її називали графинею Віліманда.

Її рекомендацією у тих найвисших кругів попри тілесну красу і гарні лиця була приятель з цісарем або наслідником престолола. А між всіма учасниками панувала велика цікавість, котрий з двох більше інтересується графинею, батько чи син.

Дві двірські дами сиділи на галерії надвірної салі танців і критично приглядались різнородному танцеві.

Їх ноги вже були до танцю трохи за слабші і пристарілі, але їх язиками були доси дуже оборотні і такі ostrі, що найделікатніший волосок потрапилиб розрізати на п'ятеро.

Перша з них з дуже остро закінченим носом і тоненькими губами вже через хвилю слідила за принцесою Стефанією і промовила:

— “Не знаю, хто більше варт пошанування, архикнязь чи його будуча жінка.”

— “По тільки розмаїтих пригодах з найгарнішими жінками і дівчатами, не буде властиво навіть знати, що робити з тою шіснацятилітньою дитиною.....”

Друга дама прижмурила при тих словах ліве око і зморщила цілий лівий бік лиця, і сказала зі зловим натиском в голосі: Я думаю, що наслідник престолола любить щось гарного молодого.

го..... лиш згадайте, кільки наволочив ся з принцесою Міці, та кільки намучив її, а вона щойно мала шіснайцять.....”

Перша бесідничка кинула собою і показуючи пальцем прямо кінця носа своєї товаришки, з притиском закінчила: — “Господи, то було щось цілком иншого. Принцесу Міці міг кожний сліпий скоро пізнати, що то є женщина, а хто не видів, то звичайним дотиком міг переконатися — але принцеса Стефанія — як би взяла на себе одержу хлопця, то ніхто не сказавби, що то не є хлопець.”

— “Но” — продовжала друга — “Що днесь не може стати ся. Смак приходить з їдою і можливо, що Рудольф до того привикне.”

— “Але я в її шкірі не хотіла би бути”, сказала перша і посунула ся кільки разів в кріслі, як квока коли сидить не вигідно на яйцях.

— “Само собою розуміє ся, що бути цісаревою, то також щось варта. За се мало що від неї вимагає ся; то прецінь є велика честь і велика вигода!”

— “Вимагає ся досить, прошу вас. Як не буде мати хлопця — то не є нічим.”

— “Правда, правда. А те нинішнє знанє зі всіми професорами є властиво для кітки, коли не може цісарському дворови запевнити мужеського потомка.”

Перша двірська дама не могла при тих словах здержати ся від сьміху і говорила на пів з насьмішкою: — То ви хотіли би, щоб знанє помагало? То прецінь є повинностию, котра може відограти ся між наслідником престола а його жінкою — цілком приватно — в чотири очі — чи думаете инакше?”

Друга дама неприємно відчула уколєне дразливого питання і хоча чи охоронити свою репутацію, лиш більше замотувала ся, говорячи: “Прецінь могли би перевідати ся про молоду перед відданєм і запевнити ся, які можливости в ній містять ся.....”

— “Ну, скажім, що те запевнилоб — але що як би вина була по стороні архикнязя?”

Бесідничка змішала ся і не знала як видістати ся з тої темної улички.

— “Через те требаб приглянути ся і женихови?”

Тепер наступила коротка мовчанка.

Цісар якраз відійшов був на хвилюк від гарної графині Відіманду, а в тій самій хвилі приступив до неї наслідник престоло, підчас коли принцесу Стефанію забавляв якийсь польський шляхтич, котрий то певно робив з приязни для Рудольфа.

— “Коли би було певним, що архикнязь — загикувала ся двірська дама на галерії — “що архикнязь — не може, — чи властиво не є в мужеській силі — хочу властиво сказати — як би переконано ся, що архикнязь є причиною якогось неуспіху з огляду на потомство, тоді треба би було взяти на поміч штуку лікарську — якою можна-би доповнити співучасть архикнязя”...

Тими словами двірська дама дійшла до самого кінця своєї мудрости і очікувала зі страхом яку гадку для її осуду вискаже її недотепна сусідка.

На її здивованє слухаюча сусідка цілком споважніла при тих словах і сказала: “Га гадка не є вповні до заключеня. Але сподію ся, що те дражливе питанє, в протиставленю до інших замотаних наукових питань лекше потрафлять розв'язати молоді професори як старі.

— “Ви є собі прецінь тільки жінка,” — відповіла научно дама, годячи ся з судьбою непорозуміння, — “але я про те думаю поважно і зі сторони наукової.

— “Я також” — з усьміхом сказала викплена сусідка, коли між тим приступив до них оден старий архикнязь, котрий за молодих літ до обох нераз забігав — і розмові положило се заслужений кінець.

На слідуєчий день назначено офіціяльний в'їзд Стефанії з Шенбруна до головного і престольного міста Відня.

Для Стефанії, котра ще не була досить дозрілою, щоби знала, на яку тернисту дорогу вступала, був се день небувалої і нечуваної слави.

Принцеса мала славу дуже побожної католички, але коли її покоївка принагідно спитала, чи бажалаб собі того дня умерти і йти просто до неба, то вона мало що не образила ся, так мало її хотіло ся замінити своє велике мнине щастє за небесні радощі.

Але для цїсаревої Єлисавети лише одна гадка про її колишній славний вїзд до престольного міста спричиняла великий біль, котрий зростав з тої причини, що усе майже дослївно і точно повторяло ся з судженою.... її сина — а усї обставини її нїжної душі прямо сьвідчили про те, що для її сина і його судженої готується ще горячїйше супруже пекло, як те, в якому вона находила ся.

Через той самий мїст, котрий був посвячений Єлисаветі як весільний дар міста Відня і названий її іменем, по тїм мості злої ворожби, переїздила тепер і принцеса Стефанїя, сидячи попри Єлисавету в двірськїм повозі, до котрого запряжено осмеро коней.

Радість Стефанії була така велика, що коли би була таксамо і тяжка, то і п'ятдесят пар коней було б їй не довезло.

А з бїдою таєний смуток Єлисавети був би вимагав других п'ятдесят пар.

І як тоді 24 цвітня 1854 року, так і тепер повіз задержав ся на мості а делегація віденської мїйської ради зложила свій поклін і желанє і привитала Стефанію тими самими словами, які Єлисавета чула вже по другий раз.

Тамтого разу видїла перед собою довге поле засїяне рожевими пучками і з котрих кожда обіцяла розвинути ся в пахучу гарну рожу супружїї любови і преданости — а тепер на мїсце цвітучих рож видїла лиш гроби — а в кождім тїм гробі похована якась солодка надїя.

Кругом її засмученої голови повівали торжественні прапори а зібрана товпа довкола аж до захриплення кричала "heil" і "hoch".

З переду і з заду сидїли льокаї на підвисшених сидженнях в уніформах з чисто срібними і золотими гальонами і кутасами. Конї також були обшнуровані сріблом і блискучими ремнями а лоскіт їх копит звенїв в ушах Єлисавети як засипуваний каменем глибокий грїб.

Цїсарева замкнула очі, щоби здержати сльози і незамітно притулила хустину до носа а відтак приложила її до своїх очей, аби їх крадьком обтерти.

Розмова між Єлисаветою а Стефанією вела ся так, як ледівці підчас умірковано зимного дня хвилями тають а хвилями знов мерзнуть.

Наближали ся до цісарської резиденції, до двірського замку. Їх ввела цісарська гвардія, що виступила в найповнішій блеску своїх уніформів і з воєнними топорами.

Попри гвардію на конях їхали двірські достойники в своїх найпараднійших стародавніх костюмах.

За ними з горда поступали австрійські гузарі а за ними угорські в леопардових кожухах, звисаючих з одного рамени.

По них слїдувала величава карита і великий цісарський повіз в котрім колись сидів Карло VI. батько Марії Тереси.

Сей повіз є зроблений з самого золота і кристалю, і приукрашений на зверх і в середині малюнками і різьбою найславнійших малярів того часу.

— “Тим мусить ся гарно сидіти,” промовила одна старенька жінка в товпі, котра стояла кругом, “мабуть вже ані ангелам в небі не може бути лїпше, як таким цісарським особам”!

— “Пст, тихо, щоби вас не забрав поліцай,” напїмнув якийсь старенький дїдусь.

— “Но що”, відрубала старушка, “прецінь я нічого злого не говорила.”

— “Можнаби вам зробити закид, що ви не говорили з пошаною про цісарські особи.”

— “А дивіть, ви хотїли би вложити мені до рота то, що я навіть не сказала!” гнївала ся жінка.

— “Можливо, що і не знаєте, коли говорить ся про цісаря, то мусить ся сказати Його Величество і що кожда з цісарських високопоставлених осіб має якийсь титул а без належитого вимовлення їх титулу не сміє ся про них говорити.”

— “Ах про мене, можете навіть перехрестити ся, відрубала жінка і сейчас зникла, щоби оминуту якої неприємности з тайними і одїтими в уніформи поліціантами.

Коли цісарський похід вступив до брам двірського замку, загремїли стрїли з канонів, з церковних веж гудїли дзвони а вірнопідданні окрики кругом стоячої товпи несли ся високо аж до облаків.

Принцеса Стефанія набрала вражіння, неначеби з великою торжественною хвилею і з високим її становищем прибувало до її мозгу і більше розуму а до її крови якби впливала більша повага.

Зі згляду на її вік поступала дуже сьвідомо і коли по вході до замку прийшла до великої цісарської салі принять, де відбувала ся якась нарада цісаря з радою офіцерів в брилянтових уніформах, спричинила тим панам неприємне здивованє. Виглядало то майже так, як би серна несподівано скочила з отвореної кошари до їдальні — неспечена.

Слідуючий день був для Єлисавети ще гірше болючий. Було то 10 цвітня. Коло полудня підчас гомону дзвонів мала увійти до августиньського костела і клякнути побіч Франц Йосифа на тім самім місци, де клячали з ним в день свого власного вінчання перед двацять шість роками.

Як довірливо гляділа тоді її неопитна думка на жите і старала ся зрозуміти його загадочний зміст!

А тепер! Які відмінні були її почутя!

Тих двацять шість літ, що тоді лежали перед нею і представляли золоту стежку, засіяну дорогоцінностями і цвітами — були тепер за нею і гляди: то була стежка стрімка, поросла тернем і повна гадя та ящірок.

Її зболіле серце не могло радіти підчас погляду на пару, котра клячала у ступенів вівтаря, бо она добре знала, яка страшна пропасть отворила ся між Рудольфом а Стефанією.

Коли наслідник престола і його невіста склонили свої голови, щоби прийняти благословенство від князя Шварценберга, прагського архієпископа, бідна Єлисавета не могла довшє стримати ся і струї гірких сліз покотились по її блідім лиці.

Цісарєви, котрий мав повну голову урядового значіння слюбного торжества, і в думці не було якимсь лагідним способом успокоїти цісарєву і він дуже загнівав ся і чув ся дуже ображений таким захованєм своєї жени.

Свій гнів однак переміг до того степеня, що в костелі не заляв, але очи йому розширили ся, а дикі полиски злости, як

идовиті стріли ударили в камінного сьвятого Якова, котрий стояв найблизше цісаря.

Відтак Його Величество, цісар переміг себе витяг хустину, два рази до неї сильно сплюнув і звернув свої очі на церковні функції, котрі князь архієпископ виконував.

Рудольф звернув своє пригноблене лице на матір, в часі коли та заплакала, а Стефанія, що представляла ведену на заріз вівцю, стояла бліда ще гірше як перед тим.

Вершком цісарського цинізму були слідуючі слова, які цісар через свого президента міністрів, графа Таафе післав своїм підданим.

Між иншим сказав: — “Скарб любови і вірности, котрий Ми, в спілці з Її Величством цісаревою передали Нашим любезним дітям, буде для них певною запорукою родинного щастя і веселости. Они тільки повинні держати ся приміру нашого власного супружного віддання собі, котре їм передаємо яко добрий знак на порозі нового життя. А ми просимо милостиві небеса, щоби в наслідованю нашого приміру зволив їм помагати”.

Єлисавета хотяй не була забобонною жінкою, а прецінь надіяла ся, що її дивак муж не буде визивати Провидіння, що в ній викликало великий сумнів що до будучности.

РОЗДІЛ XI.

Медові місяці Рудольфа.

Стефанія, котра аж до того часу носила короткі як мала дівчина суконки, стала ся нараз першою по цісаревій двірською дамою.

На тім новім становищі була подібна до селянки зі Зломаної Льготи, котра за одну ніч одержала замок і титул баронowości.

Що має бути жінкою Рудольфа і своєю женською вдачею має притягати його до себе так, щоби він стратив охоту і нудьгу за всяким іншим тілом а далше, що ціла держава очікує, як з її материнського лона вийде той, котрий має колись по Рудольфови бути “з ласки Божої” володарем — про те Стефанія багато не думала.

Її думки були заняті новими тоалетами, двірськими церемоніями і забавами, мальованєм блідих лиць, робленєм кучерів і випиханєм грудий і боків, якими природа була ще не обдарила її.

Цілком інакше дивився на все Рудольф. Був вже так трохи пересичений впадаючими в око чарами женщин і почав каятися та хотів поправити ся.

Піддавався надії, що конче якось в Стефанії zalюбить ся.

При тім як тільки міг вправлявся в терпеливості і її непорочність старав ся зміцнити помало, поступенно, з як найбільшою осторожністю і оглядністю.

Стефанія знала любов лише з писаних романсів і з оповідань які часом почула між двірськими дамами.

Про себе думала, що вона є для Рудольфа дуже поважною, потрібною і бажаною особою.

Думала також, що Рудольф до того часу ще ніякої женщины не знав і виключно опинив ся в її раменах на ласці і неласці.

Дуже високо себе цінила.

Найповільнішими рухами слимака зближала ся де себе нова пара.

Вже був шестий день по слюбі а Рудольфови при його підпринятій оглядності, ще не вдало ся приложити тепломіра під паху Стефанії, щоб пізнати степень тепла її тіла.

Але Рудольф не тратив терпеливості і спокійно маневрував кругом кріпости її серця та очікував принагідної хвилі, коли виступить в повній силі, отворить браму і вступить до середини.

З огляду на се, один вечер мав би бути незвичайно щасливий.

А коли Рудольф вже припускав, що надійшла відповідна хвиля, почав домагати ся добровільної здачі.

Дозволено!

Однак коли Рудольф думав, що вже виграв, тоді настали терпеливі переговори що до умов передачі кріпости.

— “Всякі умови приймаю наперед хотьби були найтрудніші”, проголосив Рудольф певним себе побідоносним голосом.

— “Будеш ходити кожного тижня до сповіди”, звучала несподівана відповідь.

— “На таке умові я цілком не був приготований”, натякав Рудольф.

Трохи його таке торговане почало непокоїти, але туга за досягненем ціли дуже скоро збільшала ся.

— “Я згоджу ся раз на місяць”,

— “І се здаєть ся мені за багато”.

— “То бодай раз на чверть року, але вже більше не спущу”.

Рудольф згодив ся, але в його серцю полишила ся колючка, котра його не колода, лиш мала охолоджуючий вплив на його палке підприємство.

І відчуженє, яке повстала ще скорше, нїм могла наступити висша звязь, як мороз знищило всі любовні цвіти так, що Рудольф лишив Стефанію в Люксембургу а сам відїхав до Маєрлінгу на лови...

Так скінчив ся медовий місяць коротко і неславно!

РОЗДІЛ XII.

Заздрісна жінщина.

Перших три роки по весілю перейшло без ніяких важніших пригод.

Наслідник престола залюбив ся в ловах а наслідниця престола ждала коли її виростуть груди і стане принаднішою та її вплив на Рудольфа збільшить ся.

Крім ловів кохав ся Рудольф в грі в карти в віденським джокейським клубі, де його можна було видіти кожного дня.

Стефанія знов попри уживане всіляких тоалетних средств, до збільшення тілесної краси інтересувала ся правилами двірських церемоній і вправляла ся перед зеркалом, як елегантно виступати, виконувати всякого рода делікатні поклони і до всілякого рода осіб після їх стану і становищ всіляко усьміхати ся та подавати руку.

І дійсно за три роки з шіснайцятлітної неповоротної дівчини, з малого бельгійського двора, стала ся дамою палати великого віденського двору, котра на ховзьких паркетах цісарських сальонів потрафила виконувати гнучкі панські рухи так елегантно, що її многі завидували.

І її тілесна форма також багато змінила ся.

Всі відповідні заокруглення і заглублення, фалди і випуклини, які у дійсних чудових красавиць дають ся видіти, дали її повнійшу форму тіла — а визначні артисти тоалетових приборів та модних тайн за повною згодою Стефанії зуміли так її вистроїти, що очі двірських кавалерів не мусіли шукати ані догадувати ся того що найбільше є сховане, все було виставлене як на тарілці.

Так прибрана стала ся Стефанія після всіх двірських традицій дійсною красавицею — а відтак шукала тепер претенсій, аби їй приглядали ся, її завидували і високо поважали.

В тій цілі заряджувано балі, танці, забави і всякого рода парадні сходини.

Кавалерів було як сьмітя в кождім куті, двірські дами були раді, що було трохи руху, — а Рудольфови було однаково, лиш щоб йому ніхто не перешкаджав в ловах, при картах і як часом вийде перебраний де на забаву.

Попри те памятав, що на ній лежить обовязок дальшого істнованія габсбургського роду.

По двох роках супружого пожитя очікувало ся радісної події.

Стефанія потайком дала десять тисяч золотих на молебні, щоби се був син, а також цісар Франц Йосиф власноручним підписом і з доданем особливого дарунку, просив папи, щоби молив ся за народжене другого наслідника престола.

Народила ся дочка і дано її ім'я Єлисавета.

Було велике невдоволене, а відтак воно ще побільшило ся, через заяву знаменитих женських лікарів, що Стефанія вже не може другий раз стати матерію.

Коли те повідомлене представлено цісареві, ціле його тіло нараз задеревіло, лице скривило ся і з плачем закликав: — “Колиб хотяй я міг тому зарадити”.

Стефанія ані трохи не здавала собі справи, яку несподіванку і невдоволене спричинила Габсбургам.

Саме тепер вона хотіла стати жінкою, хотіла здобути собі любов свого мужа, однак не знала, що то вже нічого не може, що не є в стані сповнити своєї урядової повинности і дати династії наслідника престола.

А коли звичайні способи женської кокетерії перейшли з бажанням вислідом, присвоїла собі Стефанія иншу методу, котра вела до тих безчисленних насильних подій, що відтак скінчили ся одною з грізних трагедій, на котрі є габсбургський рід так багатий.

Зневаги, виступи, гнів і всякі називання, в спілці з дорогоцінними вазами і кристалевим начинем з яких відтак лиш кавалки зістали в сальонах — то був спосіб, котрим Стефанія виявляла свою волю і зависть.

До такої нервовости доходила зависть Стефанії, що вона почала стеречи кожний крок свого мужа.

Мусіло єї повідомляти ся про кожний його прихід і відхід а коли їй в чім се не сподобало ся, мала також свої кари для Рудольфа.

До менших кар належало те, що хмурила ся і публично на коритарях і перед службою виявляла своє невдоволене.

До тяжших кар можна зачислити розбиване дорогоцінного начиня прямо у стіп Рудольфа.

За найтяжшу кару уважала те, коли її вдало ся привабити Рудольфа аж близько спальні а відтак замкнути перед ним двері — і він мусів відійти з нічим.

Однак коли довідала ся, що він сейчас відійшов і цілу ніч дома не був, перемінювала ся її втіха з пімсти в наглу жорстоку зависть і ловила знова начине та перемінювала його в кавалки.

Таким то чином характер Стефанії був цілком противний характерови Єлисавети.

Де цісарева скорше із себе робила мученицю, і з своїм жалем ховала ся в самоті і свої слези отирала в тихій розпуці — захованє ся Стефанії, було бурливе, отверте і мусіла мати сейчас те, до здобутя чого уважала ся цілком управненою.

Таке поступованє Стефанії мали для Рудольфа страшенно погубні наслідки.

Кинув ся у вир забав і найпогубнійших роскошей з такою силою з таким занедбанєм супроти Стефанії, що по одній або другій стороні катастрофа була неминучою.

Не знав ніяких границь ні межі. Від жінки свого фірмана аж до принцес з королівської крови переходив найдивачнійші пригоди і не застаналяв ся над нічим і перед ніким.

З тисячей сцен, що наслідком того відограла ся межі ним а Стефанією не можливо навести ані десятої части, бо ніякий папір того не витримав би а ніяке око без шкоди для себе, не могло би перечитати.

Лиш декотрі приміри можна навести,, з котрих можна дуже добре осудити, о скільки “висше стоять” королі на престолах і як далеко пожаданим є щоби таким вибраним особам повірювати долю і добро мільонів інших людей.

Одного гарного ранку сидів Франц Йосиф в своїй приватній канцелярії, коли двері отворили ся а до них вступив льокай і заявив, що її Високість, архикнягиня Стефанія бажає видіти ся і говорити з Його Величеством.

Франц Йосиф зморщив чоло, здригнув лівим раменем, і піднесеним голосом сказав льокайови, щоби впустив архикнягиню.

Стефанія увійшла як вихор а коли отворила уста і хотіла промовити, показав її цісар крісло, щоби сіла коло його писарського стола а сам почав розмову: — “Я би був вдячний, мила донько, якби ти поводитись з трохи більшим панованем над собою перед служачими”.

— “Лиш про се ходить!” крикнула Стефанія і додала: “Супроти мене ніхто не має бути повздержаним?”

— На тім всегда і багато залежить, як заховуємо ся перед очами служачих і я би був дуже вдячний, як би ти так часто того не забувала”.

— “А тепер мені скажи”, додав цісар з великою повагою, “що маєш на серцю. Прийшлась знова жалувати ся на які дурниці мого сина?”

— “Так. І сим разом се переходить всі можливі границі.”

— “Думаю, що я вже ті самі слова десь чув. Не можу собі пригадати, де то було.”

Лице Стефанії задеревіло і більше висказувала обуренє як говорила: — “Не насміхай ся з мене отче. Сим разом воно є дуже важне. Мушу тобі сказати, що захованє ся твого сина”...

— “Пардон, може хочеш сказати твого мужа”.

— “Як далеко взагалі він є взглядом мене моїм мужем? Однак хоть чи так чи інакше, я вже довше не можу зносити його ображуючих поступків”.

— “А що стало ся тим разом так надзвичайного?”

— “Знаєш, отче, що Рудольф в тім часі знаходить ся в Абазії з мадам Кільвайлеровою?”

— “А хто є та мадам Кільвайлерова?”

— “Жінка завідателя загребського пливацького товариства. — І не є гарна — стара, товста, погана, повипихана як стара канапа а помальована як сільські ворота”.

— “Дивний смак!”

— “І він з нею всюди показує ся — на веранді готелю, в ідальні, на променаді коло моря.”

— “Гм, гм, гм!”

— “А знаєш, отче, до котрого готелю він відважив ся з нею заїхати? До готелю архикнягині Стефанії!”

— “О скільки знаю, то зі всіх готелів є тамтой найліпший.”

— “Хай собі буде, але носить моє ім'я?”

— “Гм, гм, гм!”

— “Муж архикнягині Стефанії в готели архикнягині Стефанії із своєю коханкою... Можеш собі то представити?”

І тепер Стефанія grimнула кулаком в писарський стіл цісаря і крикнула: — “Ах, то вже за богато, то є до невитриманя.”

Цісар положив руку на рамя своєї невістки, і тримаючи її спокійно, сказав: — “Так, я признаю, що чаша є повна. Однак я змушений тебе просити, щоби ти недозволяла — її переповнювати ся так, щоби ніхто чужий сего не зауважав а передовсім я був би радий, щоб ти мене до подібної афери втягала.”

— “А до кого би ти мені казав йти?”

— “До кого будь, лиш не до мене”.

— “Ах то є страшне, я нещаслива.”

— “Крім того довіря, яке мені тут показуєш, рівнож показуєш своїй покоївці і своїм льокаям — всіляким людям, подібно, як і мені”.

— “Стефанія мовчала”.

— “Я вже на будуче не бажаю собі слухати тих звірень”.

— “Мабуть не будеш похвалювати, отче?”

— “То вже є третій раз за послідних чотирнайцять днів, що до мене з такими річами приходиш”.

— “Чейже се дуже пожалування гідне, що ані оден тиждень не уплинув, щоби нові їдовиті стріли не пробивали мого серця.”

— “Я вже своєму синові досить наробив виговорів, і більше робити не можу.”

— “Поручити йому.”

— “Я прецінь не можу Рудольфа присилувати, аби перебував в твоїх кімнатах. То прецінь є повинностию жінки а не вітця.”

А відтак цісар підніс свій голос о цілих три тони і додав: — “Пригадую тобі, що любов і не що инше лиш любов може утримати його при тобі — і то все є причиною, що ти не була в силі її позискати та удержати і що нема на тебе надії, щоби ти могла продовжати рід.”

Упокорена тими словами говорила Стефанія: — “Щож я тому винна?”

— “Я тому не винен”, сейчас відповів цісар. “А крім того насуваєсь питанє, що здаєсь не є то нічиєю взагалі виною. Є то дійсність і ту ніяк не можна відговорити ані відплакати.”

— “Не обіцяв він мені вірности в добрих і злих хвилях?”

Цісар якби не чуючи сего продовжав: — “Вкінци прошу тебе раз на все, щоби ти мені ощадила всіх таких балачок і не приходила більше до мене жалуватись на мого сина.”

Відтак цісар встав і з піднесеним пальцем сказав ще:

— “Припоминаю тобі, що не буду більше слухати такої мови, лиш щоби була в стані подати дійсні незаперечені факти.”

— “Так добре, я о те постараю ся”, злісно відрубала Стефанія і скоро встанувши, вийшла за двері.

РОЗДІЛ XIII.

Пімста.

Одиною думкою, що від тої хвили опанувала Стефанію була та, що буде старати ся всіми силами, щоби прилапати Рудольфа, свого невірного мужа *in flagrante delicto*, т. є на горячій вчинку і то так, аби не було про се пайменшого сумніву, що одинокий син Його Величества дійсно “урядує” і там, де нема урядового позволення від своєї офіціальної жінки, ані від попа, що їм давав слюб.

Про всі наслідки, які через те могли би наступити она не дбала, лиш коби досягнути свою ціль.

Цілу ніч не спала а в розпаленій її голові роїли ся пляни за плянами, як наставляти сітн, аби пташок не втіл.

Ясним їй було, що сама того не докаже, але що буде треба звірити ся ще більшому числу своєї служби і запізнати їх з своїми плянами.

Крім того сподівала ся помочи від своїх детективів, котрих задачию було слідити кожний крок наслідника престола, кожді двері до котрих входив і кожду дівчину чи жінку, котру обдаровував більшим довірем.

По своїм повороті з купелевого місця Абазії, наслідник престола вже сприкрив собі мадам Кільвайлерову, і перебував знова через якийсь час в престольнім місті.

Стефанія мала нанятих трох детективів, щоби слідили кожний крок її мужа, а Рудольф удержував кількох “експертів” з північної части Відня і з театрального півсвіта, аби вишуквали для него нову приятність.

Случайно стало ся, що оден з детективів Стефанії був рівнож посередником Рудольфа.

Звичайно називали його товариші “Стрийом”.

Рудольф знав його як Герр-а Верніні, а Стефанія як Сігнор-а Альбіно.

— “А проте Герр Верніні, що маєте нового, я вже трохи відпочав після подорожі і мавби охоту знова на щось “екстра” — так привитав Рудольф входячого до його канцелярії, Стрия.

— В театрі на Віденці є гарна гусочка, ще не діткнена, зі всіми гусячими чеснотами, молоденька а піре як шовк”.

Рудольф вже давно був обзнакомлений з такою образвою мовою віденських волоцюг і тому зараз зрозумів.

— “Як же буде на разі”.

— “То вже так як певно”, була відповідь. “На дорогоцінності і інші женські прикраси дуже лакома — а на те нема звідки взяти. З певністю буде вдячна за якийсь гарнійший дарунок а послідне вже прийде само собою”.

Стрий мав вже тимчасом з “гусочкою” все приготовлене з взаїмним порозумленєм.

Архикнягині Стефанії відтак доносить Стрий в ролі сігнора Альбіна таке:

— “При помочи моїх всіх з’усиль і мого далекосяглого знання вдало ся мені вкінці винайти се, що аж до тепер було найбільшою тайною між Його цісарською Високостию наслідником престола, Рудольфом а одною молодою акторкою в театрі на Віденці”.

В очах Стефанії при тих словах блиснув палкий гнів з їдовито солодким почутєм пімсти.

Однак скоро заволоділа над собою і почала випитувати: — “В яким она віці?”

— “Около сімнайцять”.

Стефанія зі злости вкусила уста і продовжала: — “Як називає ся?”

— “Fraulein Blumenberg” (Панна Блюменберг).

— “Чи вона християнка?”

— “Нї, Жидівка”.

Наслідниця престола кинула собою і сильним трученєм софи старала ся закрити своє обуренє.

— “А знаєте милий Сігноре де і коли мають свою стрічу?”

— “Я тепер якраз на тропі, але не хочу нічого позитивного сказати, доки не можу Вашій цісарській Високости дати найдокладнійшого і найпевнійшого повідомленя”.

— “Вивідайте ся як найскорше про се знаєте преці, що мені на деякій сотці не залежить. Тут маєте завдаток — і Стефанія втиснула вирафінованому Стрийови жмут паперових гроший.

“Науковий” плян наслідника престола при молодій акторці Блюменберг, був слідуєчий:

Підвечір взяв повіз і їхав з своєю “Братфішен”, як він такі панночки називав, на вечеру до Сахера абі деінде. По вечері казав панну Блюменберг відвезти до театру а сам забрав ся

до Йоскеу клубу грати в карти, що його більше інтересувало, ніж обсервоване акторського знання своєї саме тоді вибраної.

По яких трох годинах, як вже було давно по представленню і панна Блюменберг освободила ся від всіх тісних тоалетних перешкод прибував наслідник престола перед її дім в нанятім повозі, щоби її випитати про її успіх в театрі та всіляко її в її артистичній дорозі до осягнення дальших вінців слави заохоти.

Про цілий той науковий плян познакомив наслідницю престола сігнор Альбіно як найліпше і не потребувала много передумувати, щоби виробити плян, котрий також вдав ся після її бажання, але мав для неї цілком інші наслідки, як вона сподівала ся.

Одного вечера, коли Стефанія приготувляла ся до виконання свого пляну, забавляв ся Рудольф безжурно в Йоскеу клубі несподіваючись, яке нещастє його чекає.

Панні Блюменберг-овій дав знати, що прийде трохи пізнійше до її помешканя, і щоби приготвила яку закуску і трохи вина.

Около дванайцятої години в ночі, коли на віденських улицах в декотрих частях міста панує ще великий рух і коли багато волочить ся кругом мешкань славних акторок лиш з цікавості і з бажанєм, аби дещо пікантного довідати ся, в ту то годину злих духів, Рудольфови поводилось найліпше і ані не думав вибиратись домів.

Перед домом акторки стояв вже нанятий візник і очікував як звичайно, що відвезе Рудольфа.

Але в тім самім часі приїхала до того самого місця цілому Відневи звісна і здалека своїм властивим виглядом та прикрасами відзначаюча ся двірська коляса.

На переді сидів цісарський фірман в дороговишитій одежі а попри него льокай, рівнож в своїм найпараднійшій уніформі.

Поява цісарської двірської коляси на улиці в таким незвичайнім часі спричинила сильну сензацію і зі всіх улиць почали збігати ся люди, аби подивити ся, що то властиво діє ся.

Двірська коляса задержала ся перед брамою дому, де Рудольф відпочивав в чужих обіймах. Льокай в уніформі сей-час зіскочив, щоби отворити двері і поміг висісти чорним велетнем закритій дамі.

Дамою тою не був ніхто инший, лиш наслідниця престола Стефанія.

Вона приказала фірманови і льокайови, щоби чекали тут на Його цісарську Високість наслідника престола Рудольфа.

Відтак приступила до нанятого повоза, котрий чекав на принца і приказала фірманови, аби відвіз її до цісарського замку.

У тім часі уличний натовп збільшав ся а ті, що тут стояли, мало очей не видивили, споглядаючи то до вікон, чи не з'явиться хude лице наслідника престола, то дивили ся до дверей, чи скоро отворять ся і хто з них вийде.

Один відважнійший дотиснув ся аж до самого льокая на кізлі і почав з ним перекидатись словами, щоби дещо більше від него довідати ся.

Решта наставляли уха і прислухувались, що їм мало болонки не потріскали, такі були цікаві.

Тривало се найменше пів години, заки Рудольф і панна Блюменберг почали займатися зовнішнім сьвітом, зауваживши гамір на улиці.

Рудольф глянув в вікно і на своє страшне здивоване увидів зростаючу товпу кругом двірської коляси.

Коліна його почали дрожати, слина йому виступила з уст, очі скоро мінили свою краску а кулаки самохіть стискали ся з безсильною злостію.

Панна Блюменберг перенялась також зворушенем свого гостя, однак як акторка, уважала себе в тій то хвилі ще славі-нйшою ніж підчас слабих оплесків, які в театрі викликало її акторське знанє.

Зворушене Рудольфа виступало як ледова крига перед його очами і грозило знищенєм решти поваги, яку ще мав.

1870 April 1
1870 April 1

1870 April 1

1870 April 1

1870 April 1

1870 April 1

1870 April 1

1870 April 1

1870 April 1

1870 April 1

Історія про Австрійського Архикнязя Рудольфа.

Що стало ся з Рудольфом? або Трагедія на замку Маєрлінг. — Життя і таємничу смерть австрійського архикнязя Рудольфа і його любки баронівни Вечери. Тайні події з життя австрійського цесаря Франца Йосифа I., цесаревої Єлисавети і жени Рудольфа архикнягині Стефанії. З 26-ма образками і портретами. 224 сторін друку. — Хто отже хоче довідати ся дечого про австрійських пануючих і про загальні їхні відносини до австрійської держави, хай перечитає собі сю книжку заборонену читати в Австрії. Ціна сеї книжки 60ц
В міцній оправі 80ц

ІСТОРІЯ ПРО НЕЩАСЛИВУ АВСТРІЙСКУ ЦІСАРІВНУ.

Єлисавета, мучениця на австрійським престолі у світлі правди. — Се є незвичайно правдива і гарна історія про життя цесаревої, її поводження і мученичу смерть. В книжці сій є описана згадана смерть, подорожі і життя Єлисавети. Граф Ароши показує перший раз характер сеї високої пані, пок., яка була, як далеко любила свій нарід і як багато спричиняла ся до помочи бідного поневоленого люду. В Австрії сю книжку заборонено друкувати. Книжка ся обіймає 224 сторін друку, з 30 гаршими образками і портретами цесаря, цесаревої, прегарних замків і інших гарних образків. Ціна сеї гарної книжки 60ц

МАНДРІВКИ ТА ПРИГОДИ ШЛЯХТИЧА ЧВАНЬКІВ- СЬКОГО НА ПОЛЮ І НА МОРІ.

Сю книжку як зачете читати то не зможете її покинути поки не перечитаєте цілу, а що вже насмієте ся, то неможливо пером описати. Які то смішні пригоди він мав, що чогось подібного ще не читалисьє в своїм життю. 118 сторін друку, в оправі коштує всего 50ц

СТРАШНИЙ МОНАХ РАСПУТІН

— або —

Тайни Царського Двора 50ц

ЗАХАР БЕРКУТ.

Історична повість з життя Карпатської Русі в XIII. з часів Татарських нападів на Галичину. Дуже інтересна книжка до читання. Написав найбільший український письменник І. Франко. — Ціна 60ц

Ruska Knyharnia

850 Main St. Winnipeg, Man.